

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

**ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ & ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ & ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ
ΜΟΝΑΔΩΝ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΠΡΟΤΑΣΗ ΓΙΑ ΕΝΑ ΜΟΥΣΕΙΟ ΕΝΑΛΙΑΣ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟ ΜΟΡΦΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ
ΤΟΠΙΟΥ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΤΗΣ
“WORLD HERITAGE LIST”**

ΕΚΠΟΝΗΣΗ: ΧΡΟΝΗ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ (Α.Μ. 264)

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: κα. ΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΥ ΔΙΚΑΤΕΡΙΝΗ

ΠΥΡΓΟΣ, ΙΟΥΝΙΟΣ 2017

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....	2
ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	3
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	3
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	5

ΠΡΩΤΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

1.1 ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΕΝΑΛΙΑΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΣΥΜΒΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΕΝΑΛΙΩΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ.....	6
1.2. ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΤΟΠΙΟ.....	13
1.3. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ.....	15

ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

2.1. ΜΟΥΣΕΙΑ ΕΝΑΛΙΑΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΕΚΤΟΣ ΣΥΝΟΡΩΝ.....	23
2.2.ΘΕΣΕΙΣ ΕΝΑΛΙΑΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	26

ΤΡΙΤΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

ΠΡΟΤΑΣΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΕΝΑΛΙΑΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ: ΜΟΥΣΕΙΟΛΟΓΙΚΗ & ΜΟΥΣΕΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ	
3.1. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ.....	36
3.2. ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΑΙ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ.....	38
3.3. ΠΡΟΤΑΣΗ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗΣ.....	43

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	68
ΔΙΚΤΥΟΓΡΑΦΙΑ.....	69

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η εκπόνηση της παρούσας πτυχιακής εργασίας με τίτλο: << ΠΡΟΤΑΣΗ ΓΙΑ ΕΝΑ ΜΟΥΣΕΙΟ ΕΝΑΛΙΑΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟ ΜΟΡΦΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΤΟΠΙΟΥ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΤΗΣ “WORLD HERITAGE LIST” >> με υπεύθυνη επιβλέπουσα την κα. Αλεξοπούλου Αικατερίνη, αποτελεί κομμάτι των σπουδαστικών μου υποχρεώσεων προς το συγκεκριμένο τμήμα.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία παρουσιάζει το επιστημονικό πεδίο της ενάλιας αρχαιολογίας, επισημαίνοντας τη σημασία και την συμβολή στον κλάδο της αρχαιολογίας με σκοπό την ανακάλυψη και ερμηνεία του αρχαίου κόσμου.

Εξετάζοντας την πορεία αυτού του νέου επιστημονικού πεδίου, από το 19^ο αιώνα έως και σήμερα, τα μέσα και τις τεχνικές αλλά και την παρουσία της ενάλιας αρχαιολογίας στον Ελλαδικό χώρο αλλά και εκτός συνόρων, διαπιστώνεται η επιτακτική ανάγκη για δημιουργία μουσείων ενάλιας αρχαιολογίας.

Προτείνεται, λοιπόν, η δημιουργία μουσείου ενάλιας αρχαιολογίας στην Ηλεία, στην περιοχή του Αγίου Ανδρέα όπου φέρεται, και η προστατευόμενη πολιτιστική θέση από την UNESCO, Αρχαία Φειά.

Η περιοχή του Αγίου Ανδρέα, εκτός από την βυθισμένη Αρχαία Φειά και τα κατάλοιπα αυτής στην ξηρά, βρίσκεται και το Ποντικόκαστρο, φράγκικο κάστρο στο λόφο Ιχθύς.

Δυο εμβληματικά πολιτιστικά σημεία διαφορετικών χρονολογικών περιόδων στον ίδιο τόπο.

Σε αυτόν τον γεωγραφικό τόπο, με αδιαμφισβήτητο φυσικό κάλος, ενσαρκώνεται η πρόταση δημιουργίας μουσείου ενάλιας αρχαιολογίας.

Χώρος έκθεσης θα αποτελεί το ίδιο το Ποντικόκαστρο το οποίο θα έχει συντηρηθεί και ανοικοδομηθεί.

Το μουσείο θα περιλαμβάνει μερικά από τα σπουδαιότερα εκθέματα της ενάλιας αρχαιολογίας και τους θαλάσσιους δρόμους της Πελοποννήσου.

Μελετώντας την ιστορικότητα του χώρου και αξιολογώντας την πρόταση εκμετάλλευσης και ανάδειξης του μνημείου, αρωγός, στην εκπόνηση επιχειρησιακού σχεδίου για την ολοκληρωμένη χωρική επένδυση διαδρομής πολιτιστικού τουρισμού στην Ηλεία, κρίνεται το ΔΙΑΖΩΜΑ.

Το ΔΙΑΖΩΜΑ έχει ως στόχο την ανάδειξη πολιτιστικών χώρων, την εξεύρεση πόρων και την ένταξή τους στην καθημερινότητα μας.

Έτσι, διαθέτοντας όλα τα κριτήρια η πολιτιστική αναπαράσταση του Ποντικόκαστρου θα μπορούσε να χαρακτηριστεί πολιτιστικό τοπίο και να προταθεί προκειμένου να ενταχθεί στη λίστα παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς.

ABSTRACT

This diploma thesis presents the scientific field of the underwater archeology, highlighting the importance and contribution to the archeology field for the discovery and interpretation of the ancient world.

Examining the course of this new scientific field, from the 19th century up to today, the means and the techniques, as well as the presence of the subwater archeology in Greece and abroad, the imperative need for the creation of subwater archaeological museums is established.

It is therefore suggested the creation of an Underwater Archeology Museum in Ilia, in the area of Agios Andreas where is alleged, the protected cultural site by UNESCO, called Ancient Phia.

At the area of Agios Andreas, apart from the submerged Ancient Phia and its remains on land, there is also Ponticastro, a Frankish castle on the hill of Ichthis.

Two emblematic cultural points of different chronological periods are in the same place.

In this geographical location, with an unquestionable natural callus, the proposal of creation a subwater archeology museum is embodied.

The exhibition area will be the Ponticocastro, which will be preserved and rebuilt.

The museum will include some of the most important exhibits of the subwater ancient archeology and the sea streets of the Peloponnese.

Studying the historicity of the site and assessing the proposal to exploit and promote the monument, usefull help in the elaboration of a business plan for the integrated spatial investment of a cultural tourism route in Ilia, is being considered DIAZOMA.

DIAZOMA aims to promote cultural spaces, find resources and integrate them into our everyday life.

Thus, with all the criteria, the cultural representation of Pontikokastro could be described as a cultural landscape and proposed to be included in the list of the world cultural and natural heritage.

ΛΕΞΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ

Ενάλια αρχαιολογία, πολιτιστική αναπαράσταση, παγκόσμια πολιτιστική και φυσική κληρονομιά, επικοινωνιακή πολιτική, διαχείριση πολιτιστικής κληρονομιάς

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Για μια χώρα, όπως η Ελλάδα, που από την αυγή της ιστορίας ο άνθρωπος ήταν άρρηκτα συνδεδεμένος με τη θάλασσα, όντας σε συνεχή επαφή μαζί της, δεν μπορούσε παρά να στραφεί σε αυτήν, για να τραφεί, να ταξιδέψει και να εμπορευτεί. Η μελέτη της σχέσης του ανθρώπου με την θάλασσα και των μαρτυριών που αυτή αφήνει πίσω της είναι το αντικείμενο της ενάλιας αρχαιολογίας. Πρόκειται για αυτόνομο κλάδο της σύγχρονης αρχαιολογίας, ο οποίος οδηγεί όχι απλώς σε εντυπωσιακά υποβρύχια ευρήματα, αλλά σε καλύτερη γνώση του παρελθόντος μας.

Στο πλαίσιο της ανάδειξης και διάσωσης της ενάλιας πολιτιστικής κληρονομιάς κρίνεται απαραίτητη η σύσταση μουσείων ενάλιας αρχαιολογίας με σκοπό την ενσωμάτωση αυτού του σύγχρονου ερευνητικού πεδίου στην πολιτιστική διαδρομή του επισκέπτη.

Αξιοποιώντας επιστημονικές πρακτικές και τη γεωγραφική θέση της χώρας μας κρίνεται εφικτή η αναβίωση του παρελθόντος μέσω των θαλάσσιων δρόμων και των βυθισμένων οικισμών.

Μελετώντας, λοιπόν, την πορεία της ενάλιας αρχαιολογίας στον Ελλαδικό χώρο αλλά και εκτός συνόρων, προτείνεται η δημιουργία μουσείου ενάλιας αρχαιολογίας στην Ηλεία.

Ο νομός φέρει μια βαρυσήμαντη ιστορία, αιώνων, και είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με την θάλασσα, συγκεκριμένα με την περιοχή του Άγιου Ανδρέα στο Κατάκολο, γνωστή στον αρχαίο κόσμο ως Φεία.

Η αρχαία Φεία ή Φεία ήταν πολίχνη, λιμάνι της αρχαίας Ηλείας στην χώρα των Πισατών.

Ήταν κτισμένη σε φυσικό κόλπο πάνω σε μικρό νησί δίπλα στην ξηρά και καταστράφηκε τον 6ο αιώνα μ.Χ. , από σεισμό και καταβυθίστηκε.

Στην θέση της ακρόπολης χτίστηκε από τους Φράγκους κάστρο το οποίο διασώζεται ακόμα και σήμερα, το γνωστό Ποντικόκαστρο ή Μπελβεντέρε.

Η πρόταση δημιουργίας μουσείου ενάλιας αρχαιολογίας ενσαρκώνεται στο Ποντικόκαστρο ενώνοντας δύο διαφορετικές περιόδους και αναβιώνοντας τους χρόνους ακμής και παρακμής της αρχαίας Φείας αποτελεί ένα ελκυστικό προορισμό για πολλές μορφές τουρισμού και η σύγχρονη μουσειολογική αντίληψη θα συμβάλει στην τοπική και περιφερειακή ανάπτυξη με ανταποδοτικά οφέλη.

ΠΡΩΤΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

1.1 ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΕΝΑΛΙΑΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

Η Ενάλια Αρχαιολογία αποτελεί ένα σύνθετο ερευνητικό πεδίο της αρχαιολογίας, με αντικείμενο την μελέτη του παράκτιου και θαλάσσιου τοπίου. Για την περιγραφή του ευρέως αυτού γνωστικού αντικείμενου χρησιμοποιείται ο όρος Maritime Archaeology στην αγγλική γλώσσα ή Ενάλια Αρχαιολογία [$\text{En} + \text{άλς}$, (της αλός) = η θάλασσα] στην ελληνική. Ο κλάδος της αρχαιολογίας που μελετά τα υλικά κατάλοιπα της ανθρώπινης δραστηριότητας στη θάλασσα ή την παράκτια ζώνη ονομάζεται Ενάλια Αρχαιολογία.

Πολλά από τα κατάλοιπα αυτά βρίσκονται σήμερα κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας ή στην ξηρά. Στην πρώτη περίπτωση, η εργασία πεδίου προϋποθέτει κατάδυση, την εφαρμογή ειδικών τεχνικών και τη χρήση συγκεκριμένων εργαλείων ανασκαφής και τεκμηρίωσης. Στη δεύτερη περίπτωση, είτε πρόκειται για παράκτιες εγκαταστάσεις είτε για λιμενικά έργα είτε για ναυάγια που λόγω επιχώσεων ή τεκτονικών ανακατατάξεων βρίσκονται σήμερα στην ξηρά, εφαρμόζονται οι βασικές μέθοδοι της αρχαιολογικής εργασίας. Και στις δύο περιπτώσεις όμως, η ιδιαιτερότητα της ενάλιας αρχαιολογίας έγκειται στην ερμηνευτική προσέγγιση αυτών των υλικών καταλοίπων ως συστατικών στοιχείων του ναυτικού πολιτισμού. (Bowens, Amanda 2009)

Προκειμένου να γίνει κατανοητή η πολυδιάστατη και μακροχρόνια σχέση του ανθρώπου με τη θάλασσα, είναι απαραίτητη η προσέγγιση διαφορετικών μεταξύ τους χώρων και γνωστικών αντικειμένων: των χερσαίων εγκαταστάσεων ναυτικού ενδιαφέροντος (λιμάνια, ναυπηγεία, χώροι λατρείας), των παράκτιων ή καταποντισμένων οικισμών, των πλοίων και της ναυπηγικής τεχνολογίας, των αρχαίων μεθόδων ναυσιπλοΐας, της χαρτογραφίας, των κειμένων της αρχαίας γραμματείας, της αρχαίας οικονομίας και του εμπορίου δια θάλασσης κλπ.

Γνωστή και με τον όρο υποβρύχια αρχαιολογία εννοείται η μελέτη του παρελθόντος στο υποβρύχιο περιβάλλον. Σε ό,τι αφορά στα συμφραζόμενά της η υποβρύχια αρχαιολογία δε διαφέρει από τη χερσαία αρχαιολογία ως προς τους κανόνες διαχείρισης της αρχαιολογικής μαρτυρίας, ωστόσο απαιτεί ιδιαίτερες δεξιότητες από τους εμπλεκόμενους αρχαιολόγους. Ο όρος χρησιμοποιείται ταυτόσημα σχεδόν με τον όρο θαλάσσια αρχαιολογία, ωστόσο στη θαλάσσια αρχαιολογία (απαντάται ως ναυτική αρχαιολογία) μελετώνται πλην όσων βρίσκονται στη θάλασσα και παράκτιοι πολιτισμοί ή εγκαταστάσεις

Η υποβρύχια αρχαιολογία παρουσιάζει ισχυρή σχέση με τις γραπτές μαρτυρίες που προκύπτουν από την ενασχόλησή της με ιστορικές περιόδους. Συνεπώς κρίνεται ως αδόκιμη η ιδιαίτερη έμφαση που είχε αποδοθεί στη σχέση της υποβρύχιας αρχαιολογίας με τη γραπτή τεκμηρίωση. Άλλωστε, η παραδοσιακή διαφοροποίηση ανάμεσα σε υποβρύχια, θαλάσσια, παράκτια και ναυτική αρχαιολογία έγινε με την ανάπτυξη της ιδέας του βυθισμένου υλικού πολιτισμού γενικότερα.

Η αρχαιολογία των ναυαγίων, ως τμήμα της υποβρύχιας αρχαιολογίας, ήταν κατά το παρελθόν επικράτεια των θαλάσσιων και των κλασικών αρχαιολόγων, οι οποίοι σε γενικές γραμμές είχαν πολύ διαφοροποιημένες αντιλήψεις για τους τύπους δεδομένων που επιθυμούσαν να συλλέξουν από τα υλικά κατάλοιπα των αρχαιολογικών θέσεων, γεγονός που προκάλεσε ευρείες συζητήσεις γύρω από φιλοσοφικά ζητήματα πολιτισμικής φύσης. Η κρισιμότερη, ωστόσο, ανάπτυξη της υποβρύχιας αρχαιολογίας συνέβη γύρω στο 1950-2000 όταν οι αρχαιολόγοι άρχισαν να

καταδύονται και να κατευθύνουν αρχαιολογικές αποστολές. Η άμεση επαφή τους με τα προβλήματα του υποβρύχιου περιβάλλοντος αλλά και η αυτοψία πολλών υποβρύχιων αρχαιολογικών θέσεων, φαίνεται πως απέδωσε καρπούς σε θεωρητικό και τεχνικό επίπεδο.

Βασικές αρχές

Είναι σημαντικές στην περίπτωση της υποβρύχιας αρχαιολογίας οι ιδιαιτερότητες αυτού που αποκαλείται στη χερσαία αρχαιολογία αρχαιολογική θέση. Σε πολλές περιπτώσεις τα αρχαία ναυάγια είναι συγκεντρώσεις αρχαιολογικής μαρτυρίας για παρελθόντες τρόπους ζωής, ωστόσο διατηρούν χρονολογική σχέση με άλλες αρχαιολογικές θέσεις που χρονολογούνται στην ίδια περίοδο και είναι δυνατόν να βρίσκονται σε ένα διαφορετικό περιβάλλον. (*Bowens, Amanda 2009*)

Τα ναυάγια, ωστόσο, δεν είναι οι μοναδικές αρχαιολογικές θέσεις στη θάλασσα. Αρχαιολογική θέση θεωρείται κάποια βυθισμένη πολιτεία ή βυθισμένα τμήματά της, βυθισμένα χωριά, προϊόντα νεότερης ανθρώπινης επέμβασης στη φυσική γεωγραφία, όπως είναι η δημιουργία φραγμάτων, καθώς επίσης και αεροσκάφη του Β' Π.Π. ή άλλων περιόδων που κατέληξαν για διάφορους λόγους στον πυθμένα μιας θαλάσσιας περιοχής. Αρχαιολογικές θέσεις νοούνται, επίσης, βυθισμένες σήμερα θέσεις αρχαίων πολιτισμών.

Η σύγχρονη υποβρύχια αρχαιολογία με τη χρήση των υπολογιστών και την ανάπτυξη της δικής της τεχνικής διαμόρφωσε το δικό της εννοιολογικό πλαίσιο και συνεισέφερε σημαντικά στην ιστορία της τέχνης, τη θεωρητική αρχαιολογία και την αρχαιολογική επιστήμη συνολικά. (*Dellino V.-Endere M. L. 2001*)

Έρευνα

Η υποβρύχια αρχαιολογία έχει αναπτύξει τις δικές της τεχνικές, σε ό,τι αφορά στον εντοπισμό, την καταγραφή της αρχαιολογικής θέσης και τις διαδικασίες ανασκαφής, αλλά αντλεί επίσης ευρέως από τις τεχνικές της χερσαίας αρχαιολογίας, σε ό,τι αφορά στις διαδικασίες καταγραφής και επαναξιολόγησης της αρχαιολογικής μαρτυρίας με εξαντλητικό σχεδιασμό, φωτογράφιση και επιθεώρηση.

Όσον αφορά στη φωτογράφιση χρησιμοποιούνται οι παρακάτω τεχνικές

1. Φωτογραφίες μικρής κλίμακας για ομάδες τεχνέργων
2. φωτογραφίες επιθεώρησης επιφάνειας, που χρησιμοποιούνται κυρίως για την επίδειξη τοπογραφικών σχέσεων ανάμεσα στις διαφορετικές ομάδες τεχνέργων.
3. Φωτομωσαϊκά για μεγάλες περιοχές που δεν είναι δυνατόν να αποτυπωθούν σε μία μοναδική φωτογραφία.
4. Φωτογραμμετρία που επιτρέπει ακριβείς μετρήσεις μέσω των φωτογραφιών.
5. Στερεοφωτογραμμετρία, στην οποία οι ακριβείς μετρήσεις γίνονται με τη χρήση στερεοφωτογραφικών ζευγών

Οι περισσότερες από τις λήψεις γίνονται σε υποβρύχιο περιβάλλον και συνεπώς απαιτούν εξοικείωση με τις τεχνικές της υποβρύχιας φωτογράφισης.

Για τον ακριβή καθορισμό της υποβρύχιας αρχαιολογικής θέσης χρησιμοποιούνται αρκετές από τις τεχνικές της χερσαίας αρχαιολογίας, αλλά και εξειδικευμένες τεχνικές που χρησιμοποιούνται συνήθως για τον καθορισμό της θέσης σε θαλάσσιο περιβάλλον (*Maritime Archaeology, Staniforth Mark - Nash Michael 2006*)

ΣΥΜΒΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΕΝΑΛΙΩΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ

Η μέριμνα για την προστασία των αρχαιοτήτων εκδηλώθηκε ήδη κατά τη διάρκεια του Αγώνα της Ανεξαρτησίας πριν από τη σύσταση του νεωτέρου ελληνικού κράτους. Το πρώτο συστηματικό και συγκροτημένο νομικό κείμενο για την προστασία των αρχαιοτήτων επιχειρήθηκε στο Ανεξάρτητο Ελληνικό Κράτος, επί της Αντιβασιλείας του πρώτου βασιλέα Όθωνα, το 1834. Πρόκειται για τον πρώτο αρχαιολογικό νόμο 10/22-5-1834, έργο του Μάουερ, που για την εποχή του υπήρξε πρωτοποριακός και βασίζεται μάλλον στο ιταλικό δίκαιο.

Στο άρθρο 62 του νόμου του 1834 της Αντιβασιλείας γίνεται μνεία για τα υποβρύχια αρχαία: «όλα τα επί εθνικής γης, ή υπ' αυτήν, ή εις τον πυθμένα της θαλάσσης, εις ποταμούς και δημοσίους ρύακας, εις λίμνας ή βάλτους ευρισκόμενα ερείπια, ή άλλα αρχαιοτήτος αντικείμενα, οποιουδήποτε ονόματος, είναι ιδιοκτησία του Κράτους».

Ο νόμος αυτός κήρυττε τις αρχαιότητες στην Ελλάδα «εθνικόν κτήμα όλων των Ελλήνων εν γένει» και προέβλεπε την οργάνωση της αρμόδιας κρατικής υπηρεσίας, καθώς και την ίδρυση δικτύου μουσείων. Επίσης, αποτέλεσε βάση για τα μεταγενέστερα αυστηρότερα νομοθετήματα, όπως ο νόμος ΒΧΜΣΤ' (2646) του 1899 «Περί Αρχαιοτήτων», που καθιέρωσε το αποκλειστικό δικαίωμα κυριότητας του κράτους σε όλα τα αρχαία που βρίσκονται στην Ελλάδα, καθώς και για όσα ακολούθησαν μέχρι τον κωδικοποιημένο νόμο ΚΝ 5351 του 1932 «Περί Αρχαιοτήτων», που μέχρι τον Ιούλιο 2002 αποτελούσε το βασικό κείμενο της ελληνικής αρχαιολογικής νομοθεσίας.

Στο άρθρο 1 του Ν 5351 του 1932 «Περί Αρχαιοτήτων», ο Νομοθέτης είχε ήδη προβλέψει την προστασία των εναλίων αρχαιοτήτων. Πρόθεση του Νομοθέτη ήταν να υπαγάγει στην ιδιοκτησία του κράτους όλα τα αρχαία εν γένει, κινητά και ακίνητα, αδιακρίτως του χώρου στον οποίο βρίσκονται, στην ξηρά ή στη θάλασσα, στους ποταμούς και τις λίμνες της ελληνικής επικράτειας. Εξ ορισμού, από τη γενική διάταξη του άρθρου 1 του Ν 5351, τα ανασυρόμενα από τη θάλασσα ενάλια αρχαία ανήκουν στην απόλυτη και αποκλειστική κυριότητα του Κράτους και ισχύουν για αυτά οι ίδιες διατάξεις του αρχαιολογικού νόμου (<http://nomosphysis.org.gr>)

Άρθρο 15, «Ενάλιοι Αρχαιολογικοί χώροι»

Ο νέος αρχαιολογικός νόμος περιλαμβάνει για πρώτη φορά ρητές διατάξεις, που καλύπτουν όλο το φάσμα των εναλίων αρχαιοτήτων σε ό,τι αφορά στην προστασία και στην εν γένει διαχείρισή τους. Επί της ουσίας, οι ενάλιες αρχαιότητες καλύπτονται από το ίδιο πνεύμα προστασίας με τις χερσαίες. Η διάκρισή τους σε ξεχωριστό άρθρο υπό τον τίτλο «Ενάλιοι αρχαιολογικοί χώροι» οφείλεται στην ιδιαιτερότητα που αυτές οι αρχαιότητες έχουν από τη φύση τους αλλά και στην αναγκαιότητα που προκλήθηκε από την ίδια τη νομολογία για την κάλυψη του νομικού κενού του Ν 5351/32

α. Ορισμός της ενάλιας αρχαιολογικής και εν γένει υποβρύχιας πολιτιστικής κληρονομιάς

Η υποβρύχια αρχαιολογική κληρονομιά της Ελλάδας περιλαμβάνει όλες τις αρχαιότητες κατά την έννοια των άρθρων 1 και 2 του ν. 3028/2002 «Για την προστασία των Αρχαιοτήτων και της εν γένει πολιτιστικής κληρονομιάς», οι οποίες εντοπίζονται στο «βυθό της θαλάσσης, ή στον πυθμένα λιμνών ή ποταμών» της Ελληνικής επικράτειας.

Αυτές μπορεί να είναι αρχαίες λιμενικές εγκαταστάσεις, καταποντισμένοι οικισμοί, μέρος των οποίων πολλές φορές προεκτείνεται στον αιγιαλό και την παραλία, ναυάγια πλοίων ή ακόμη και μεμονωμένες ενάλιες αρχαιότητες.

β. Πεδίο εφαρμογής του άρθρου 15 του ν. 3028/2002

Στα άρθρα 1 και 2 του ν. 3028/2002 αναφέρεται ότι «τα πολιτιστικά αγαθά που βρίσκονται εντός των ορίων της ελληνικής επικράτειας, συμπεριλαμβανομένων των χωρικών υδάτων, καθώς και εντός άλλων θαλάσσιων ζωνών στις οποίες η Ελλάδα ασκεί σχετική δικαιοδοσία σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο» αποτελούν αντικείμενο νομοθετικής προστασίας κατά τις διατάξεις του νόμου. Αυτό σημαίνει ειδικότερα ότι η εφαρμογή των διατάξεων επεκτείνεται πέραν των χωρικών υδάτων και της αιγιαλίτιδος ζώνης στη συνορεύουσα ζώνη, 24 μίλια, στην υφαλοκρηπίδα και στην Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη

Επί πλέον η πρόοδος που σημειώθηκε τα τελευταία χρόνια στις υποβρύχιες αρχαιολογικές ανακαλύψεις βαθέων υδάτων χάρις στις νέες μεθόδους, που εφαρμόζονται στην υ/β αρχαιολογική έρευνα με τη χρήση της νέας τεχνολογίας έφερε κυριολεκτικά στην επιφάνεια αρχαιολογικά ευρήματα και ναυάγια ελληνικού ενδιαφέροντος, που εντοπίζονται σε θαλάσσιες ζώνες, πέραν των χωρικών υδάτων, επί των οποίων η Ελλάδα δύναται να ασκήσει κυριαρχικά δικαιώματα σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο και που μέχρι πρότινος το βάθος τους ήταν απρόσιτο. Ορθά λοιπόν ο νομοθέτης προβλέπει την προστασία αυτών των πολιτιστικών αγαθών στην εθνική νομοθεσία.

Στο σημείο αυτό, ο νέος νόμος εναρμονίζεται επίσης με το πνεύμα των Συστάσεων του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία της υποβρύχιας πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς και με τις ρυθμίσεις που προβλέπονται στην Σύμβαση της Ουνέσκο του 2001 για την Προστασία της Υποβρύχιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς, καίτοι η Ελλάδα δεν αποτελεί συμβαλλόμενο μέλος της Σύμβασης

γ. «Ενάλιοι αρχαιολογικοί χώροι»

Επίσης στο άρθρο 15 υπό τον τίτλο «Ενάλιοι αρχαιολογικοί χώροι» ορίζεται ως αποκλειστικό αντικείμενο τους ενάλιους αρχαιολογικούς χώρους, οι οποίοι ως προς τις γενικές ρυθμίσεις δεν διαφοροποιούνται από τους χερσαίους αρχαιολογικούς χώρους, π.χ. οριοθετήσεις ζωνών, προϋπόθεση αρχαιολογικού ελέγχου για τη χορήγηση άδειας εκτέλεσεως έργων, καταβολή αμοιβής για υπόδειξη αρχαίου εντός αρχαιολογικού χώρου κ.λπ.

Ειδικότερα προβλέπονται ρυθμίσεις που αφορούν:

1. Στους ενάλιους αρχαιολογικούς χώρους απαγορεύεται η αλιεία, η αγκυροβολιά και η υποβρύχια δραστηριότητα με αναπνευστικές συσκευές, εκτός αν έχει χορηγηθεί άδεια του Υπουργού Πολιτισμού, η οποία εκδίδεται ύστερα από γνώμη του Συμβουλίου.

2. Με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού και του τυχόν συναρμοδίου Υπουργού, ύστερα από γνώμη του Συμβουλίου καθορίζονται οι όροι άσκησης των δραστηριοτήτων αυτών στους ενάλιους αρχαιολογικούς χώρους.

3. Με όμοια απόφαση ορίζονται οι όροι άσκησης της υποβρύχιας δραστηριότητας με αναπνευστικές συσκευές, βαθυσκάφη ή άλλα μέσα επισκόπησης του βυθού σε θαλάσσιες περιοχές, λίμνες και ποταμούς για λόγους προστασίας της υποβρύχιας πολιτιστικής κληρονομιάς.(άρθρο 15,3).

4.Γύρω από ενάλια μνημεία και γύρω από αρχαιολογικούς χώρους είναι δυνατόν να ορίζεται περιοχή στην οποία δεν επιτρέπονται οι παραπάνω δραστηριότητες χωρίς προηγούμενη άδεια (Ζώνη Προστασίας), που χορηγείται με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού, ύστερα από γνώμη του Συμβουλίου.

5. Απαγορεύεται η εκτέλεση κάθε μορφής λιμενικού έργου χωρίς προηγούμενη άδεια, που χορηγείται με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού ύστερα από γνώμη του Συμβουλίου. Η άδεια αυτή προηγείται από όλες τις άδειες που αφορούν στην εκτέλεση του έργου και τα στοιχεία της αναγράφονται με ποινή ακυρότητας στις υπόλοιπες άδειες που απαιτούνται (άρθρο 15,5).

Προβλήματα προστασίας εναλίων αρχαίων

Η φύση και μόνο του περιβάλλοντος χώρου στον οποίο βρίσκονται και εντοπίζονται οι ενάλιες αρχαιότητες είναι καθοριστική όχι μόνον για τη μεθοδολογία που εφαρμόζεται στην υποβρύχια αρχαιολογική έρευνα και ανασκαφή αλλά και για τον τρόπο διαχείρισης της υποβρύχιας αρχαιολογικής κληρονομιάς. Τα προβλήματα προστασίας της διαφοροποιούνται και είναι μεγαλύτερα από εκείνα των αρχαιοτήτων που βρίσκονται στην ξηρά.

Οι δυσκολίες διαχείρισης και προστασίας των εναλίων αρχαιολογικών χώρων οφείλονται εν πολλοίς στους ακόλουθους παράγοντες:

1. Το φυσικό περιβάλλον:

ι) Σε αντίθεση με τις περισσότερες χερσαίες αρχαιότητες, που εντοπίζονται ευκολότερα με προσιτό τρόπο, οι ενάλιες αρχαιότητες δεν είναι ακόμη όλες γνωστές, ώστε να οριοθετηθούν επακριβώς οι θαλάσσιες περιοχές με ζώνες προστασίας και να αστυνομευτούν.

ιι) Οι ενάλιοι αρχαιολογικοί χώροι και δη τα ναυάγια, όπως είναι φυσικό, δεν περιφράσσονται. Ως εκ τούτου, αντιμετωπίζουν εγγενή προβλήματα και δυσκολίες στη φύλαξη και την αστυνόμωσή τους.

2. Η γεωμορφολογία της Ελλάδος:

ι) Η Ελλάδα μετά τη Νορβηγία είναι η χώρα με το μεγαλύτερο ανάπτυγμα ακτογραμμής, που ανέρχεται σε 17.000 περίπου χιλιόμετρα, και αντιστοιχεί στο 25% της συνολικής ακτογραμμής της Μεσογείου.

ιι) Οι ελληνικές θάλασσες είναι αρχιπελαγικές, εφόσον περικλείουν νησιωτικά συμπλέγματα που αριθμούν περί τα 3500 νησιά. Οι παράγοντες αυτοί δεν επιτρέπουν την επί μονίμου ή διαρκούς βάσεως αστυνόμωση και φύλαξη των εναλίων αρχαιολογικών χώρων από τις Λιμενικές Αρχές, ούτε την τοποθέτηση αρχαιοφυλάκων.

3. Η ιδιαιτερότητα της φύσεως των εναλίων αρχαίων:

Οι ενάλιες αρχαιότητες τόσο των αβαθών όσο και των βαθέων υδάτων κινδυνεύουν εξ ίσου από κάθε είδους παράνομη ή ανεξέλεγκτη δραστηριότητα, εφόσον αυτά κείνται στην επιφάνεια του πυθμένα της θάλασσας.

– Αυθαίρετες κατασκευές λιμενικών έργων

– Καταπατήσεις αιγιαλών

– Παραβιάσεις όρων και αυθαίρετες τροποποιήσεις εγκεκριμένων μελετών στην εκτέλεση έργων.

– Αυθαίρετες εγκαταστάσεις μονάδων υδατοκαλλιεργειών-ιχθυοκαλλιεργειών κ.λπ.

– Επεκτάσεις μονάδων χωρίς άδεια του ΥΠΠΟ

– Μηχανικοί τρόποι αλιείας

- Χρήση δυναμίτιδας
- Ανεξέλεγκτη αυτόνομη κατάδυση χωρίς άδεια του ΥΠΠΟ
- Χρήση ηλεκτρονικών μέσων επισκόπησης και τουριστικών υποβρυχίων χωρίς άδεια από το ΥΠΠΟ.(<http://nomosphysis.org.gr>)

Μέτρα προστασίας

Το γεγονός ότι το αρχαιολογικό και γενικότερα το πολιτιστικό απόθεμα που κείται στο βυθό των θαλασσών ελαττώνεται δραματικά ανάγκασε την Ελληνική Πολιτεία να θεσπίσει νομοθετικές ρυθμίσεις για την ενίσχυση της προστασίας της υποβρύχιας πολιτιστικής κληρονομιάς. Έτσι, σε εφαρμογή των διατάξεων που προβλέπονται από το νομικό πλαίσιο που αναπτύχθηκε ανωτέρω προχώρησε στη λήψη περαιτέρω μέτρων για την προστασία της υ/β αρχαιολογικής κληρονομιάς που συνοψίζονται ως εξής:

- Η αστυνόμευση των ελληνικών θαλασσών και του αιγιαλού για την καταστολή φαινομένων παράνομης υποβρύχιας δραστηριότητας. Τούτο αποτελεί αποκλειστική ευθύνη και αρμοδιότητα των κατά τόπους Λιμενικών Αρχών.
- Η κήρυξη εναλίων αρχαιολογικών χώρων ως χρυζόντων ειδική νομική προστασία].
- Η κήρυξη ναυαγίων πλοίων και αεροσκαφών βυθισμένων άνω των 50 ετών.
- Ο έλεγχος χρήσης ανιχνευτών μετάλλων και μηχανημάτων επισκόπησης του βυθού.
- Η χορήγηση αμοιβών για τις υποδείξεις ναυαγίων και τις παραδόσεις αρχαιοτήτων που προέρχονται από τη θάλασσα
- Η συστηματική υ/β ερευνητική επισκόπηση για την ψηφιακή χαρτογράφηση των ελληνικών βυθών και η σύσταση αρχείου ναυαγίων και εναλίων αρχαιολογικών χώρων στην Εφορεία Εναλίων που εντοπίζονται στις ακτογραμμές της ελληνικής επικράτειας
- Η κωδικοποίηση θαλασσιών περιοχών, που έχουν ελεγχθεί αρχαιολογικά, ανά την επικράτεια για την άσκηση οστρακαλιείας και για την άσκηση υ/β δραστηριότητας με αναπνευστικές συσκευές για αναψυχή σε θαλάσσιες περιοχές της ελληνικής επικράτειας, όπου δεν εντοπίζονται αρχαία ναυάγια.

Η προστασία της υποβρύχιας πολιτιστικής κληρονομιάς κατά το διεθνές δίκαιο

1. Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας, 1982

Τα άρθρα 149 και 303 αναφέρονται ρητά στην ανάγκη προστασίας υπέρ του συνόλου της ανθρωπότητας των αρχαιολογικών και ιστορικών αντικειμένων που βρίσκονται στη θάλασσα

2. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία της Αρχαιολογικής Κληρονομιάς της Βαλέττα, 1992, αποτελεί αναθεώρηση της Σύμβασης του Λονδίνου του 1969. Το άρθρο 2 αναφέρεται ρητά στην αναγνώριση της αρχαιολογικής κληρονομιάς και την ανάγκη λήψης μέτρων προστασίας: «τη δημιουργία εφεδρικών αρχαιολογικών ζωνών, ακόμη κι όταν δεν υπάρχουν ορατά λείψανα στην επιφάνεια του εδάφους ή μέσα στο νερό, για τη διατήρηση της υλικής μαρτυρίας, η οποία θα αποτελέσει αντικείμενο μελέτης για τις μεταγενέστερες γενεές»

Έτσι συμπληρώνεται το άρθρο 2 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προστασία της Αρχαιολογικής Κληρονομιάς του Λονδίνου (1969) που κυρώθηκε με το ν. 1127/1981, ΦΕΚ Α'32.

3. Η Ευρωπαϊκή Ένωση εισήγαγε την υποβρύχια αρχαιολογία στα πεδία εφαρμογής των πολιτιστικών δράσεων της ύστερα από πρωτοβουλία της Ελληνικής Προεδρίας το 1994.

4. Η Σύμβαση της Ουνέσκο για την Προστασία της Υποβρύχιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς, Παρίσι 2001.

Η Σύμβαση της Ουνέσκο για την προστασία της υποβρύχιας πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί το διεθνές θεσμικό πλαίσιο με σκοπό να εξασφαλίζει σε μεγάλο βαθμό την προστασία της κληρονομιάς αυτής.

Οι γενικές αρχές που εκφράζει η Σύμβαση είναι:

Ως υ/β πολιτιστική κληρονομιά ορίζεται κάθε ίχνος ανθρώπινης παρουσίας πολιτιστικού, ιστορικού ή αρχαιολογικού χαρακτήρα που έχει βυθιστεί μερικώς ή εντελώς περιοδικά ή δια παντός εδώ και τουλάχιστον 100 χρόνια. Πρωταρχική προτεραιότητα είναι η κατά χώραν διατήρηση της υ/β πολιτιστικής κληρονομιάς, προτού επιτραπεί ή αναληφθεί οποιαδήποτε επέμβαση σε αυτή.

Οι επεμβάσεις στη υ/β πολιτιστική κληρονομιά πρέπει να γίνονται κατά προτίμηση με τεχνικές και μη καταστρεπτικές έρευνες για την ανέλκυση των αντικειμένων. Η υ/β πολιτιστική κληρονομιά δεν πρέπει να αποτελεί αντικείμενο εμπορικής εκμετάλλευσης.

Καμία δραστηριότητα που αφορά στην υ/β πολιτιστική κληρονομιά δεν υπόκειται στο δίκαιο της ναυαγαιρεσίας ή ανέλκυσης θησαυρών εκτός εάν: γίνεται κατ' εντολή των αρμοδίων υπηρεσιών, και σύμφωνα με την παρούσα Σύμβαση, και εξασφαλίζει τη μέγιστη προστασία της υ/β πολιτιστικής κληρονομιάς κατά τις επιχειρήσεις ανέλκυσης. Οι επεμβάσεις στην υ/β πολιτιστική κληρονομιά δεν πρέπει να διαταράσσουν χωρίς λόγο ιερούς τόπους και ανθρώπινα λείψανα.

Η υπεύθυνη και αβλαβής προσέγγιση του κοινού στην κατά χώρα υ/β πολιτιστική κληρονομιά ενθαρρύνεται με σκοπό την παρατήρηση και τεκμηρίωση καθώς και τη διεθνή συνεργασία. Κάθε ανακάλυψη ή επέμβαση στην υ/β πολιτιστική κληρονομιά που εντοπίζεται εντός της αποκλειστικής οικονομικής ζώνης, της υφαλοκρηπίδας του παρακτίου κράτους ή στα διεθνή υπόκειται σε σαφές σύστημα δήλωσης γνωστοποίησης και αδειοδότησης. Ειδική μεταχείριση επιφυλάσσεται στα πολεμικά πλοία και άλλα κρατικά πλοία ή στρατιωτικά αεροσκάφη που απολαμβάνουν ασυλίας. Πριν από κάθε επέμβαση προηγείται περιγραπτικός σχεδιασμός που πρέπει να εγκριθεί από τις αρμόδιες αρχές.

Είναι απαραίτητο να προωθηθεί η επιμόρφωση, η μεταφορά τεχνολογίας, καθώς και η διάδοση της ενημέρωσης και να ευαισθητοποιηθεί και να επιμορφωθεί το κοινό για την αξία και το ενδιαφέρον της υ/β πολιτιστικής κληρονομιάς.

Τα Κράτη-Μέλη που θα επικυρώσουν τη Σύμβαση δεσμεύονται να υιοθετήσουν τα αναγκαία μέτρα για να διασώσουν την υ/β πολιτιστική κληρονομιά προς όφελος της ανθρωπότητας, εφαρμόζοντας για αυτό το σκοπό τα πλέον πρόσφορα μέσα που διαθέτουν ανάλογα με τις δυνατότητές τους.

Η προστασία

Όσον αφορά το σύστημα προστασίας, συνίσταται κατ' αρχάς στην κήρυξη ορισμένων ενάλιων αρχαιολογικών χώρων ως προστατευόμενων.

«Οι δυσκολίες αστυνόμευσης και προστασίας των αρχαίων ναυαγίων όμως είναι μεγάλες» τονίζει η κυρία Δελλαπόρτα, καθώς η γεωμορφολογία της χώρας ευνοεί την παράνομη εμπορία αρχαιοτήτων από τη θάλασσα. Με τα σύγχρονα μέσα ο εντοπισμός τους είναι εύκολος, ενώ τα αρχαία αντικείμενα ανελκύονται παράνομα και προωθούνται στις αγορές του εξωτερικού μέσα από οργανωμένα δίκτυα αρχαιοκαπήλων. Η προϊσταμένη της Εφορείας άλλωστε έχει να αναφέρει ως παράδειγμα την περίπτωση γάλλου βιολόγου ο οποίος διενεργούσε συστηματική αρχαιοκαπηλία σε βυζαντινό ναυάγιο στο Καστελόριζο διοχετεύοντας στην Ελβετία εφυλαωμένα πινάκια, τα οποία σήμερα εκτίθενται στο Μητροπολιτικό Μουσείο της Νέας Υόρκης. «Τα συχνά περιστατικά αρχαιοκαπηλίας στις ελληνικές θάλασσες κυρίως από αλλοδαπούς καθιστούν τη στάση της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας περισσότερο επιφυλακτική, χωρίς αυτό να σημαίνει, όπως εσφαλμένα έχει ειπωθεί από ορισμένους, ότι κάθε αυτοδύτης θεωρείται και αρχαιοκάπηλος» λέει η κυρία Δελλαπόρτα.

1.2. ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΤΟΠΙΟ

Πρόκειται για μια νέα κατηγορία πολιτιστικών θέσεων, η οποία καθιερώθηκε στη Σύνοδο της Σάντα Φε. Σχετίζεται με την κατηγορία των μικτών θέσεων, αφού οι θέσεις και των δύο κατηγοριών συνδυάζουν στοιχεία φυσικά και πολιτιστικά. Η βασική διαφορά τους είναι ότι σύμφωνα με την απόφαση της επιτροπής, τα πολιτιστικά τοπία θα εντάσσονται στον κατάλογο μόνο με πολιτιστικά κριτήρια και όχι με τις δύο ομάδες κριτηρίων πολιτιστικών και φυσικών, όπως γίνεται με τις μικτές θέσεις.

Ως πολιτιστικά τοπία χαρακτηρίζονται περιοχές, όπου είχε συντελεστεί αρμονική αλληλεπίδραση μεταξύ φύσης και ανθρώπου και όπου παρουσιάζονται μαρτυρίες ενός παραδοσιακού τρόπου ζωής που απορρέει από αυτήν την αλληλεπίδραση.

Τα πολιτιστικά τοπία χωρίζονται σε τρεις υποκατηγορίες:

- Η πρώτη περιλαμβάνει κήπους και πάρκα που δημιουργήθηκαν με ανθρώπινη παρέμβαση.
- Η δεύτερη τοπία που προέκυψαν από συγκεκριμένες χρήσεις γης, που τις επέβαλε το φυσικό περιβάλλον.
- Η τρίτη, τοπία με τα οποία υπάρχει ισχυρή πνευματική επικοινωνία του ανθρώπου, όπως θρησκευτική, αλλά και τοπία χωρίς καμία υλική πολιτιστική μαρτυρία.

Ο όρος πολιτισμικό τοπίο (cultural landscape) αναφέρθηκε για πρώτη φορά από τον πολιτισμικό γεωγράφο C. O. Sauer σε ομιλία του το 1925, όπου δήλωσε ότι ο πολιτισμός είναι το αίτιο, η φυσική περιοχή το μέσον και το πολιτιστικό τοπίο το αποτέλεσμα (*Η διεθνής προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς*, Ντόρα Ν. Κόνσολα, 1995)

Θεωρώντας το τοπίο ως το ευρύτερο πεδίο ανάπτυξης της ανθρώπινης δραστηριότητας και διαμόρφωσης της πολιτισμικής ταυτότητας και κοινωνικής συνείδησης, η διαχείρισή του δεν θα έπρεπε να επικεντρώνεται μόνο σε ορισμένους χώρους με σημαντική αρχαιολογική και ιστορική

αξία, αλλά να συμπεριλαμβάνει ευρύτερες γεωγραφικές ενότητες και περιοχές που διακρίνονται για την ακεραιότητα, τη δομή και τη συμβολική σημασία τους (*Ανάσκαμμα, Ανασκαφικό Περιοδικό, Τεύχος 6, Μαρία Τρατσέλα 2012*)

Το τοπίο θεωρείται η υλοποίηση της μνήμης, η διαπραγμάτευση συλλογικών και ατομικών ιστοριών στον υπάρχοντα χώρο. Το προϊόν που παράγεται από τη δραστηριότητα αυτή είναι το πολιτιστικό τοπίο (cultural landscape) το οποίο περιλαμβάνει τις ιστορικές θέσεις, τα κτιτήρια, και τους άλλους πολιτιστικούς δείκτες, μαζί με το ίδιο το φυσικό περιβάλλον. Με λίγα λόγια, ο όρος πολιτιστικό τοπίο γεφυρώνει τη διάκριση μεταξύ της πολιτιστικής με τη φυσική κληρονομιά και μαζί με την ανθρώπινη κατοίκηση («human habitation») έχει αποκτήσει πολιτιστική αξία. Σύμφωνα με τη Διακήρυξη της Στουμπαλίας, η κοινή και ολοκληρωμένη διαχείριση της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς θεωρείται κεντρική διαχειριστική προτεραιότητα με το πολιτιστικό τοπίο ως βασικό αναπτυξιακό πόρο. Κατά την πρώην Γ.Γ. του Υπουργείου Πολιτισμού Λίνα Μενδώνη, «[στην Ελλάδα] η συνεχής κατοίκηση από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα έχει δημιουργήσει ένα εκτεταμένο αρχαιολογικό παλίμψηστο και ένα εξαιρετικά σύνθετο πολιτιστικό και φυσικό τοπίο». Γενικά είναι σημαντικό εκτός από τα μνημεία να προστατεύεται και ο περιβάλλοντάς τους χώρος καθώς έπαιξε ρόλο στην απόφαση χωροθέτησής τους. Επιπλέον η πρόσληψη του πολιτιστικού τοπίου όσο και η κατανόηση των αρχαιοτήτων που περιέχει μεταβάλλεται ανάλογα με την επανερμηνεία ή ανακατασκευή του τρόπου ενεργοποίησης της μνήμης. Ένα παράδειγμα πολιτιστικού τοπίου του 18ου και 19ου αιώνα είναι η κοιλάδα του Έλβα στη Δρέσδη της Γερμανίας. Καταγράφηκε το 2004 στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO αλλά αφαιρέθηκε τον Ιούνιο του 2009 επειδή κατασκευάστηκε μια γέφυρα τεσσάρων λωρίδων στην καρδιά του πολιτιστικού τοπίου που σήμαινε ότι η ιδιοκτησία απέτυχε να κρατήσει την «εξαιρετική της παγκόσμια αξία». Στην Ελλάδα η UNESCO έχει συμπεριλάβει ως μεικτά πολιτιστικά τοπία (mixed sites) τα Μετέωρα και τον Άθω.

Με τον όρο φυσική κληρονομιά (Natural Heritage), νοούνται:

α) φυσικά μνημεία αποτελούμενα από φυσικούς ή βιολογικούς σχηματισμούς ή από ομάδες τέτοιων σχηματισμών που έχουν παγκόσμια αξία από αισθητική ή επιστημονική άποψη (π.χ. ο μεγάλος κοραλλιογενής ύφαλος στην Αυστραλία),

β) γεωλογικοί και φυσιογραφικοί σχηματισμοί και ακριβώς καθορισμένες περιοχές που αποτελούν την κατοικία απειλούμενων ζωικών και φυτικών ειδών, παγκόσμιας αξίας από επιστημονική άποψη ή από ανάγκη διατήρησης (π.χ. τα νησιά Γκαλαπάγκος στον Ειρηνικό ωκεανό),

γ) φυσικά τοπία ή ακριβώς καθορισμένες φυσικές περιοχές, παγκόσμιας αξίας από επιστημονική άποψη, από ανάγκη διατήρησης ή από άποψη φυσικού κάλλους (π.χ. οι καταρράκτες Ιγκουασού στα σύνορα Αργεντινής και Βραζιλίας).

Φυσικά κριτήρια

- «να περιέχει εξαιρετικά φυσικά φαινόμενα ή περιοχές εξαιρετικής φυσικής ομορφιάς και αισθητικής».
- «να είναι ιδιάζοντα παραδείγματα μειζόνων φάσεων της ιστορίας της Γης, του αρχείου της ζωής, σημαντικών εν εξελίξει γεωλογικών διαδικασιών για την ανάπτυξη γεωσχηματισμών ή σημαντικών γεωμορφικών ή φυσιογραφικών χαρακτηριστικών»

- «να είναι ιδιάζοντα παραδείγματα σημαντικών εν εξελίξει οικολογικών και βιολογικών διαδικασιών στην εξέλιξη και ανάπτυξη οικοσυστημάτων χερσαίων, γλυκού ύδατος, παράκτιων και θαλάσσιων οικοσυστημάτων και κοινοτήτων φυτών και ζώων»
- «να περιέχει τα σημαντικότερα φυσικά ενδιαίτηματα συντήρησης της βιοποικιλότητας, να περιλαμβάνει απειλούμενα είδη παγκόσμιας αξίας από την άποψη της επιστήμης ή της συντήρησης του είδους». (Πολιτιστική αναπαράσταση ,Μυριβήλη Ελένη, Μπουμπάρης Νίκος, 2006)

1.3. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Από την έναρξη της ιστορίας η θάλασσα έπαιξε σημαντικό ρόλο στη ζωή των κατοίκων της Ελλάδας, καθώς ήταν σε συνεχή επαφή μαζί της με σκοπό να τραφούν ,να ταξιδέψουν και να εμπορευτούν.Η μελέτη της σχέσης του ανθρώπου με τη θάλασσα και των μαρτυριών που αυτή αφήνει πίσω της ανά τους αιώνες είναι η Ενάλια Αρχαιολογία. Πρόκειται για αυτόνομο κλάδα της σύγχρονης Αρχαιολογίας ,ο οποίος οδηγεί σε υποβρύχια ευρήματα και καλύτερη ανάλυση του παρελθόντος.

Το πρώτο καταδυτικό σκάφανδρο έφτασε στην Ελλάδα γύρω στα 1860 για να χρησιμοποιηθεί από σφουγγαράδες, αυτός ήταν και ο πρώτος καταδυτικός εξοπλισμός των πρώτων ερευνών στη χώρα.

Το 1884 μια ομάδα σφουγγαράδων με επιστήμονες προϊστορικής αρχαιολογίας ξεκίνησαν έρευνες στα στενά της Σαλαμίνας, αναζητώντας κατάλοιπα από την αρχαία ναυμαχία του 480 π.Χ.. Αν και άκαρπη αυτή η προσέγγιση αποτέλεσε την πρώτη έρευνα στη Μεσόγειο.

Το 1900, Σύμιοι σφουγγαράδες ανακάλυψαν τυχαία το ναυάγιο των Αντικυθήρων το οποίο κατέληξε στο βυθό το 80 π.Χ με προορισμό τη Ρώμη.

Στα χρόνια που ακολούθησαν , παρά την ύπαρξη κάποιων τυχαίων ευρημάτων ,όπως ο Ποσειδώνας και ο Αναβάτης του Αρτεμισίου και του εφήβου του Μαραθώνα, δεν πραγματοποιήθηκαν ενάλιες έρευνες, όμως ακολούθησε πρόοδος στην επιστήμη και στις εφευρέσεις που προσέδωσαν κινητήριο δύναμη στην ενάλια αρχαιολογία και των υποβρύχιων ερευνών με την συσκευή αυτόνομης κατάδυσης το 1946 από τους J.Y. Cousteau και Gagnan .

Έτσι στη δεκαετία του 1950 άρχισαν οι πρώτες αναγνωριστικές έρευνες από την αγγλική Αρχαιολογική Σχολή(Κρήτη, Χίος, Ηραίο Περαχώρας, Κεγχραιές) και αργότερα από την Ελληνικά Αρχαιολογική υπηρεσία στο λιμάνι της Αρχαίας Φειάς στην Ηλεία, υπό την διεύθυνση του Ν. Γιαλούρη, του πρώτου Έλληνα καταδυόμενου Αρχαιολόγου. Το 1960 διεξάγονται πληθώρα αναγνωριστικών ερευνών στο Αιγαίο από το Αμερικάνο ερευνητή Ρ.Throckmorton . Οι προσπάθειες απέβησαν άκαρπες λόγω της καχυποψίας και της αδιαφορίας της πολιτείας και των ακαδημαϊκών. Ωστόσο η ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού έφερε τις αρχές αντιμέτωπες με το πρόβλημα της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Το 1970 η συστηματική σύληση του κεραμικού φορτίου ενός βυζαντινού ναυαγίου του 12ου αιώνα στο Πελαγονήσι, στις Σποράδες , οδήγησε το γενικό επιθεωρητή Σ. Μαρινάτο να επιτρέψει στον Ρ.Throckmorton και τον Χ. Κριτζά να προχωρήσουν στην ανασκαφή του ναυαγίου. Η σύντομη και υποδειγματική αυτή ερευνά ήταν για τους συμμετέχοντες <<σχολείο>>, καθώς ήρθαν για πρώτη φορά σε επαφή με νέες επιστημονικές μεθόδους και τεχνικές της υποβρύχιας ανασκαφής. Ένα χρόνο αργότερα ο Χαρολντ Ετζερτον με τη βοήθεια της τεχνολογίας ξεκίνησε για την ανεύρεση των απομεινάρων της ναυμαχίας της Ναυπάκτου και της χαμένης πόλης της Ελίκης, ενώ η αρχαιολογική υπηρεσία ερευνούσε ξανά την Φειά και το Αρχαίο σπήλαιο της Αλεπότρυπας Δυρού.

Την ίδια χρονολογία ,λοιπόν , ωρίμασε η ιδέα της δημιουργίας ενός ιδιωτικού φορέα, που θα ασχολείται αποκλειστικά με την ενάλια κληρονομιά της χώρας μας.

Το 1973 οι Τσούγλος, Παπαθανασόπουλος, Κριτζας και Throckmorton ίδρυσαν το Ινστιτούτο Ενάλιων Αρχαιολογικών Ερευνών στηριζόμενοι στην ιδιωτική πρωτοβουλία και την υποστήριξη Ελλήνων και ξένων εθελοντών.

Το 1977 , ακολουθεί η ίδρυση μιας ανάλογης κρατικής υπηρεσίας , της Εφορείας Ενάλιων Αρχαιοτήτων.Ενας από τους πρώτους συνεργάτες της κρατικής υπηρεσίας ήταν ο J.Y.Cousteau .

Πολύ σημαντικό για την ενάλια αρχαιολογία στάθηκε το γεγονός του εντοπισμού και της ανασκαφής του ναυαγίου του 4ου αιώνα π.Χ. Στην Κερύνεια της Κύπρου. Το πλοίο ανεκτύπησε , συντηρηθεί και εκτίθεται στο Μουσείου του Κάστρου της Κερύνειας. Ο υπεύθυνος της ανασκαφής ήταν ο Μ.Katzen που, με την μελέτη του έδωσε σημαντικά στοιχεία για τη ναυπηγική των αρχαίων πλοίων και θεωρείται ανασκαφή σταθμός για για την υποβρύχια αρχαιολογία.

Στη δεκαετία του 1980 , η Ε.Ε.Α. Προγματοποίησε καταγραφές ναυαγίων ελάχιστες σωστικές έρευνες σε καταβυθισμένες περιοχές και περιορίστηκε στο ρόλο του επιβλεποντα σε θαλάσσια τεχνικά έργα καθώς διέθεται περιορισμένα μέσα και προσωπικό.

Απήλθε απαγόρευση αυτόνομης κατάδυσης το 1978, σε χώρους που ορίζει η Ε.Ε.Α. Ως αρχαιολογικούς σε όλη την επικράτεια, με αποτέλεσμα την έναρξη μιας περιόδου προστριβών καταδυτικών κέντρων και πολιτείας.

Η ενάλια αρχαιολογία στην Ελλάδα ,στην αρχή της νέας χιλιετίας παρουσιάζει μια κατασταση σύνθετη και εν μέρη προβληματική. Η ελλιπής υποστήριξη προς την Ε.Ε. Α. Απο το κράτος ,την έχει καταστήσει αδυναμη να προχωρήσει σε έρευνα ευρείας κλίμακας αλλά και να προστατεύσει επιτυχώς τις θαλασσές της απο την συνεχιζόμενη αρχαιοκαπηλία.

Η άρση απαγόρευσης των καταδύσεων χάριν της ανάπτυξης του καταδυτικού τουρισμού δεν είναι γνωστό το πόσο θα βελτιώσει την κατάσταση,την ίδια στιγμή το Ι.Ε.Ν.Α.Ε. Παροτι έχει αποδείξει την αξία του και την προσφορά του στην επιστήμη με το τεραστιο έργο που κάθε χρόνο παράγει, εξακολουθεί να βρίσκει τροχοπέδι την αδιαφορία και τη γραφειοκρατία της ελληνικής πολιτείας, ενώ παραλληλα τα ελληνικά πανεπιστήμια δείχνουν να αγνοουν την ενάλια αρχαιολογία οδηγώντας σε ιδρύματα του εξωτερικού όσους ενδιαφέρονται να ασχοληθούν με αυτήν.

Συνοψίζοντας , τονίζεται οτι με 17.000 χιλιόμετρα ακτογραμμής,που ισοδυνμεί με το 25% των ακτών της μεσογείου,με συμπλέγματα 3.500 νήσων και με 1.000 εντοπισμένα ναυάγια στις θάλασσες της, η Ελλάδα μπορεί να παινεύεται οτι συγκεντρώνει τη μεγαλύτερη σε πυκνότητα ενάλιες αρχαιότητες και το μεγαλύτερο σε πλούτο ενάλιας πολιτισμικής κληρονομιάς παγκοσμίως

Συνοπτική αναδρομή στην υποβρύχια αρχαιολογική έρευνα στην Ελλάδα

Θα επιχειρηθεί η συνοπτική παρουσίαση της μέχρι σήμερα πορείας του κλάδου στην Ελλάδα, με σύντομες αναφορές και σε σημαντικές υποβρύχιες έρευνες/ανασκαφές στον ευρύτερο μεσογειακό χώρο.

Ξεκινώντας από τα τυχαία ευρήματα του τέλους του 19^{ου} και των αρχών του 20^{ου} αιώνα, η διερεύνηση της υποβρύχιας πολιτιστικής κληρονομιάς θα επιχειρηθεί αρχικά με τις πρώτες συσκευές κατάδυσης, τα γνωστά χαρακτηριστικά σκάφανδρα με τις μπρούτζινες περικεφαλαίες που χρησιμοποιούσαν οι Αιγαιοπελαγίτες σφουγγαράδες μέχρι και το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Η τελειοποίηση της συσκευής αυτόνομης κατάδυσης το 1943 άνοιξε νέους ορίζοντες στην υποβρύχια αρχαιολογία αλλά και γενικά στην προσέγγιση του βυθού, πολλαπλασίασε όμως, συγχρόνως, τους ανθρωπογενείς κινδύνους που αντιμετωπίζουν τα ενάλια πολιτιστικά αγαθά. Από τη δεκαετία του 1950, η υποβρύχια αρχαιολογία στην ουσία γεννιάται και βαθμιαία ενηλικιώνεται στην Ελλάδα και την υπόλοιπη Μεσόγειο, μέχρι τις εξαιρετικές σημερινές τεχνολογίες που έχουν απίστευτα επεκτείνει τα βάθη και το εύρος των περιοχών που μπορούν να διερευνηθούν συστηματικά και με ακρίβεια, σε ελάχιστο συγκριτικά χρόνο.

Από το 19^ο αιώνα μέχρι την αυτόνομη κατάδυση

Η πρώτη γνωστή ανέλκυση –ναυαγαιρεσία στην πραγματικότητα– σημαντικότεων μάλιστα αρχαιοτήτων στα νεότερα χρόνια πραγματοποιήθηκε το 1802 στον Αβλέμονα των Κυθήρων και αφορούσε τα γλυπτά του Παρθενώνα που βρέθηκαν στο βυθό όταν ναυάγησε το πλοίο Μέντωρ, με το οποίο ο λόρδος Έλγιν τα μετέφερε στην Αγγλία. Η απόλυτη επιτυχής επιχείρηση έγινε από Σπετσιώτες και Καλύμνιους σφουγγαράδες. Τα ίδια τα κατάλοιπα του πλοίου επανεπισημάνθηκαν το 1975 από δύτες του πλοιάρχου J.Y. Cousteau και ερευνήθηκαν το 1980 από ομάδα του IENAE και της ΕΕΑ, και κατόπιν το 2009 και το 2011 από κλιμάκιο της ΕΕΑ υπό τη διεύθυνση του Δημήτρη Κουρκουμέλη. Το ενδιαφέρον για τα βυθισμένα αρχαία εκδηλώνεται και στις πρώτες νομοθετικές ρυθμίσεις του νεογέννητου ελληνικού κράτους. Ο Νόμος 10/22-5-1834 της Αντιβασιλείας, περιλαμβάνει και τις αρχαιότητες που βρίσκονται σε υγρό περιβάλλον (Άρθρο 62: «Όλα τα ἐπὶ ἐθνικῆς γῆς, ἢ ὑπ’ αὐτήν, ἢ εἰς τὸν πυθμένα τῆς θαλάσσης, εἰσποταμοῦς καὶ δημοσίου ρύακος, εἰς λίμνας ἢ βάλτους εὐρισκόμενα εἰρήπια, ἢ ἄλλα ἀρχαιότητος ἀντικείμενα, οἰουδήποτε ὀνόματος, εἶναι ἰδιοκτησία τοῦ κράτους»). Η πρώτη ουσιαστική υποβρύχια έρευνα με αρχαιολογικό στόχο πραγματοποιήθηκε το 1884 από τον νεαρό τότε αρχαιολόγο Χρήστο Τσουντα στο στενό της Σαλαμίνας, με σκοπό τον εντοπισμό καταλοίπων της ιστορικής ομώνυμης ναυμαχίας. Ο Χ. Τσουντας δεν καταδυόταν αλλά παρακολουθούσε από την επιφάνεια την επιχείρηση. Η προσπάθεια δεν απέδωσε, όμως, τα αναμενόμενα αποτελέσματα, και ο ίδιος σημειώνει κατά λέξη στην αναφορά του προς την Αρχαιολογική Εταιρεία: «Ίσως ἔλθωσι καιροὶ ἄλλοι εὐθετώτεροι πρὸς τοιαύτας δυσκόλους ἐπιχειρήσεις».(<https://www.slideshare.net>)

Ανελεύσεις αγαλμάτων

Πλην των συστηματικών ερευνών διάφορα αντικείμενα, κυρίως χάλκινα γλυπτά, έχουν ανελκυστεί τυχαία σε δίκτυα ψαράδων, αποτελώντας εντυπωσιακά δείγματα της αρχαίας χαλκή γλυπτικής, η οποία σπανίως διατηρήθηκε μέχρι τις μέρες μας από χερσαίες θέσεις. Ενδεικτικά, αναφέρονται τα κυριότερα από αυτά στη συνέχεια. Το 1899, στον Κορινθιακό κόλπο ανασύρεται στα δίκτυα ντόπιου ψαρά το χάλκινο άγαλμα του επονομαζόμενου “Ποσειδώνα της Κρεύσιδος” (Λιβαδόστρας). Το 1925 ανελκύεται ο “Παις του Μαραθώνος” από τον ομώνυμο κόλπο και τρία χρόνια αργότερα ο “Δίας ή Ποσειδώνας του Αρτεμισίου” και ακολούθως ο “Κελητίζων Παις”, και τα δύο γλυπτά από την περιοχή του Αρτεμισίου. Στις αρχές της δεκαετίας του 1980 εντοπίστηκε και ανελκυστήκε από την Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων στην περιοχή του Ακρωτηρίου Ξι της Κεφαλλονιάς ομάδα μαρμάρινων αγαλμάτων.

Το 1994 παραδόθηκε στην Εφορεία το χάλκινο υπερφυσικό άγαλμα της λεγόμενης “Κόρης ή Κυράς της Καλύμνου”. Κατόπιν, το 1997, χάλκινο δελφίни, κεφάλι χάλκινου πιλοφόρου Μακεδόνα, κνήμη χάλκινου αγάλματος και πόδι δεύτερου χάλκινου αγάλματος, όλα από την περιοχή της Καλύμνου. Από την ίδια περιοχή προέρχεται και ένα δεύτερο πόδι, το οποίο παραδόθηκε το 1999,

καθώς και οι κορμοί χάλκινου ιπέα, που παραδόθηκε το 2006, και ενός δεύτερου, το 2009.

Το 2004 παραδόθηκε στην ΡΕΑ το χάλκινο άγαλμα νεαρού αθλητή, από την περιοχή της Κύθνου. Από άγνωστη θαλάσσια θέση προέρχεται επίσης χάλκινο άγαλμα νέου, που ανελκυστήκε παράνομα, εξήχθη στο εξωτερικό, κατασχέθηκε το 1998 στη Γερμανία, επαναπατρίστηκε το 2002 και εκτίθεται σήμερα στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο. Αγάλματα δεν εντοπίζονται βέβαια μόνο στις ελληνικές θάλασσες αλλά σε όλη τη Μεσόγειο. Αναφέρονται ενδεικτικά το άγαλμα “Δήμητρας” στο Μουσείο της Σμύρνης, ο “Μικρός Νέγρος” στο Μουσείο του Bodrum στην Τουρκία (δεκαετία 1960), τα περίφημα αγάλματα των πολεμιστών του Riace στην Ιταλία (1972), ο χάλκινος έφηβος αθλητής στο Μουσείο Paul Getty στο Los Angeles και πιο πρόσφατα (1999) ο “Αποξυόμενος” από την Κροατία.

Το πρώτο ήμισυ του 20ού αιώνα

Στην αρχή του 20ού αιώνα (1900-1902) πραγματοποιείται η πρώτη επιτυχής υποβρύχια επιχείρηση με «αρχαιολογικό στόχο». Συμιακοί σφουγγαράδες εντοπίζουν τυχαία στα Αντικυθήρα τα κατάλοιπα ναυαγίου των ρωμαϊκών χρόνων (1ος αι. π.Χ.) που μετέφερε ελληνικά γλυπτά, προφανώς προς τη Ρώμη. Ειδοποιείται το αρμόδιο Υπουργείο που οργανώνει και χρηματοδοτεί την ανέλευσή τους με τη συνδρομή του Πολεμικού Ναυτικού. Από το πρώτο αυτόσωστικό υποβρύχιο αρχαιολογικό εγχείρημα προκύπτουν ο χάλκινος “Έφηβος των Αντικυθήρων”, το επίσης χάλκινο κεφάλι του “Φιλοσόφου”, τριάντα έξι μαρμάρινα αγάλματα που φιλοξενούνται στο αίθριο του Εθνικού Μουσείου, μέλη χάλκινων αγαλμάτων, χάλκινα ειδώλια, ο “Μηχανισμός των Αντικυθήρων” κ.λπ.

Τη θέση θα επανεντοπίσει το 1976 η αποστολή του πλοιάρχου Cousteau και του τότε Υπουργείου Πολιτισμού και Επιστημών, η οποία θα ανελκύσει μεταξύ άλλων κάποια χάλκινα αγάλματα πυγμάχων/παλαιστών. Το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο φιλοξενεί ετήσια περιοδική έκθεση με θέμα το ναυάγιο των Αντικυθήρων και έχει εκδώσει αντίστοιχο οδηγό.

Λίγα χρόνια μετά, το 1907, Έλληνες σφουγγαράδες και πάλι, θα εντοπίσουν και θα ανελκύσουν τμήμα του φορτίου του ναυαγίου της Mahdia στα ανοικτά της Τυνησίας, με τις οδηγίες του Γάλλου διευθυντή αρχαιοτήτων του προτεκτοράτου της Τυνησίας Alfred Merlin.

Το πλοίο μετέφερε, πιθανότατα από την Αθήνα, χάλκινα και μαρμάρινα γλυπτά, αρχιτεκτονικά μέλη, ενεπίγραφες στήλες και αμφορείς. Παρά το φιλόδοξο ξεκίνημα των αρχών του αιώνα, οι υποβρύχιες επιχειρήσεις στα βαθιά αποδεικνύονται αρκετά δύσκολες. Έτσι, στα χρόνια που θα ακολουθήσουν, οι μελετητές εστιάζουν κυρίως στη μελέτη λιμενικών έργων και παράκτιων ποντισμένων καταλοίπων. Το ενδιαφέρον αυτό ξεκινά και πάλι από την Ελλάδα, με πρωτοπόρους τους Φωκίωνα Νέγρη, Αθανάσιο Γεωργιάδη, Johannea Paris, και Σπυρίδωνα Μαρινάτο.

Ενώ, τη δεκαετία του 1930, ο Γάλλος αεροπόρος και ιεραπόστολος Antoine Poidepard ερευνήσετα υποβρύχια κατάλοιπα των λιμανιών της Τύρου και της Σιδώνας, συνδυάζοντας για πρώτη φορά εναέριες φωτογραφικές λήψεις και υποβρύχια επιβεβαίωση με δύτες.

Από την ίδρυση της Εφορείας Εναλίων Αρχαιοτήτων μέχρι το τέλος του 20^{ου} αιώνα

Από το 1977 διενεργεί το ΙΕΝΑΕ, υπό τη διεύθυνση του Λ. Κολώνα, με έρευνα και αποτύπωση ρωμαϊκού ναυαγίου στο Λιμένι της Μάνης.

Από την περίοδο αυτή ξεκινά άλλη μια πορεία έρευνας και ανακάλυψης από το ΙΕΝΑΕ, την ΕΕΑ και άλλους φορείς και οργανισμούς, όπου μερικά από τα σημαντικότερα έργα τους θα αναφερθούν παρακάτω.

-Το 1979 επιστήμονες της ΕΕΑ αποτυπώνουν τα βυθισμένα κατάλοιπα στο λιμάνι της Παροικιάς στην Πάρο.

-Το 1980 η ΕΕΑ αποτυπώνει τα ρωμαϊκά κατάλοιπα της βυθισμένης πόλης του Ασωπού στην Πλύτρα Λακωνίας,

-Το ΙΕΝΑΕ και η Εφορεία κάνουν την πρώτη ανασκαφική τομή στο ναυάγιο Μέντωρ στον Αβλέμονα Κυθήρων.

-Τη δεκαετία του 1980 ξεχωρίζουν οι ιδιαίτερα σημαντικές ανασκαφικές έρευνες στο λιμάνι της Θάσου, στο λιμάνι της Φαλάσαρνας στα Χανιά, στο Ηράκλειο, στον προϊστορικό οικισμό στον Αστακό Ακαρνανίας και στο λιμάνι του Πυθαγορείου στη Σάμο, καθώς και η έναρξη της πρώτης ολοκληρωμένης συστηματικής ανασκαφής στο Πρωτοελλαδικό ναυάγιο της Δοκού.

-Οι Νίκος Λιανός και Μαρία Αναγνωστοπούλου της ΕΕΑ ξεκινούν το 1987 και συνεχίζουν μέχρι το 1991 την αποτύπωση του ναυαγίου της υποναυαρχίδας του γαλλικού στόλου, που βυθίστηκε το 1669 κατά την πολιορκία του Χάνδακα (Ηράκλειο).

-Το 1987 καθελκύεται, εξάλλου, από το Πολεμικό Ναυτικό το αντίγραφο της τριήρους Ολυμπιάς, που θα πραγματοποιήσει στη συνέχεια πειραματικούς πλόες, συμβάλλοντας στην αναθεώρηση της γνώσης μας για τη ναυπηγική και τη ναυσιπλοΐα των αθηναϊκών τριήρων, για να εκτεθεί τελικά το 2005 στο Τροκαντερό Φαλήρου, κοντά στο θωρηκτό πλοίο μουσείο Αβέρωφ.

-Η Α. Σίμωνι διεξάγει τρεις ανασκαφικές περιόδους, 1992 - 1993 - 1994, στο λιμάνι του Πυθαγορείου Σάμου για τον εντοπισμό των καταλοίπων λιμενικών έργων που ο Ηρόδοτος αποδίδει στον Πολυκράτη. (<http://elocus.lib.uoc.gr>)

-Ο Φ.Κ. Χανιώτης αρχίζει την αποτύ-πωση των βυθισμένων καταλοίπων των αρχαίων Αλών στη Βοιωτία, ενώ ο Λ. Κολώνας διερευνά τους κλασικούς νεώσοικους των Οινιάδων, οι οποίοι εξαιτίας των επιχώσεων του Αχελώου βρίσκονται πλέον πάνω από 6 χλμ. μέσα από την ακτή.

-Από το 1992 έως το 2000 διήρκεσε η κατά διαστήματα ανασκαφή, από την Ε. Χατζηδάκη, τμήματος του κλασικού (420-400 π.Χ.) ναυαγίου της νησίδας Περιστεράς στην Αλόνησο, το οποίο εντοπίστηκε σε βάθος 30 μ. και περιείχε 3000 και πλέον αμφορείς μεταφοράς κρασιού από την Αλόνησο και τη Μένδη. Το μεγάλο μέγεθος του πλοίου, με μήκος γύρω στα 25 μ., συνέβαλε στην αναθεώρηση των απόψεων για τις ναυπηγικές δυνατότητες στα κλασικά χρόνια. Σε δύο ανασκαφικές περιόδους (1992, 1993), κλιμάκιο της ΕΕΑ υπό τη διεύθυνση της Χρυσήδας Σαμίου διερεύνησε τους λιμενο βραχίονες του πολεμικού και εμπορικού λιμανιού των Αβδήρων στη Θράκη.

-Το 1994 ξεκινά επίσης, από το ΙΕΝΑΕ, υπό τη διεύθυνση του Δ. Κουρκουμέλη, η διερεύνηση του υστεροκλασικού ναυαγίου της Αντιδραγονέρας στα Κύθηρα, ένα πολύ ενδιαφέρον σύνολο του ύστερου 4ου αιώνα π.Χ., με εννέα πυραμιδοειδείς άγκυρες και χρηστική κεραμική, πλοίοιςως με ένα ιδιαίτερο φορτίο ή και πολεμικό.

Η ανασκαφή διήρκεσε έως το 2000, ενώ η έρευνα στη γύρω περιοχή έως το 2004. Αυτοψίες, σωστικές έρευνες, εποπτείες, παραδόσεις αντικειμένων και άλλες δραστηριότητες της ΕΕΑ δημοσιεύονται στο Αρχαιολογικό Δελτίο από το 1995 μέχρι το 1998. Γνωστοποιούνται, έτσι, πάρα πολλές άγνωστες θέσεις μεκαταποντισμένα παράκτια κατάλοιπα και ναυάγια.

-Στη δεκαετία του 1980 ξεκίνησε προσπάθεια για τη μετατροπή του Φρουρίου Πύλου σε Κέντρο Ενάλιων Αρχαιολογικών Ερευνών και την ενεργοποίηση του πρώτου Υποβρύχιου Αρχαιολογικού Πάρκου Μεθώνης, αν και κανένα από τα δύο εγχειρήματα δεν τελεσφόρησε τελικά.

-Αξιοσημείωτη είναι, επίσης, η από το 1996 συμμετοχή του ΙΕΝΑΕ στο ευρωπαϊκό πρόγραμμα Navis I και αργότερα στο Navis II (1998-2002), για την καταγραφή σε πανευρωπαϊκή διαδικτυακή βάση ελληνικών ναυαγίων και ελληνικών και κυπριακών λιμανιών και παραστάσεων με ναυτική εικονογραφία.

-Το 1997 διοργανώνεται, εξάλλου, από την ΕΕΑ στο Φρούριο της Πύλου η φωτογραφική έκθεση με θέμα «Τα αρχαία λιμάνια», στο πλαίσιο του εορτασμού των «Ευρωπαϊκών Ημερών Πολιτιστικής Κληρονομιάς».

Την ίδια χρονιά πραγματοποιήθηκε η πρώτη αποστολή του Ινστιτούτου Μελέτης Αρχαίας και Μεσαιωνικής Αλεξάνδρειας, που διερευνά μέρος της θαλάσσιας περιοχής ανατολικά του λιμανιού της πόλης. Είκοσι τρεις μέχρι σήμερα αποστολές, υπό τη διεύθυνση του Χάρη Τζάλα, έχουν οδηγήσει στον εντοπισμό ναυαγίων, μεμονωμένων ευρημάτων και αρχιτεκτονικών μελών, μερικά από τα οποία είναι δυνατόν να προέρχονται από τα «βασιλικά ενδιαίτηματα» ή τοιερό της Ίσιδος Λοχιάδος στο ακρωτήριο της Silsilah (ο ανατολικός λιμενοβραχίονας του ανατολικού λιμένα της Αλεξάνδρειας).

Η ελληνική υποβρύχια αρχαιολογία τον 21^ο αιώνα

Το 1999 αντιστοιχεί στην έναρξη μιας νέας περιόδου εξωστρέφειας στην υποβρύχια έρευνα. Η Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων προωθεί συνειδητά τις συνεργασίες με ελληνικούς και ξένους φορείς, χρησιμοποιώντας νέα εργαλεία υψηλής τεχνολογίας για επισκοπήσεις και αποκτά σημαντική τεχνογνωσία, με αποτέλεσμα να επεκτείνει δραστικά τις δυνατότητες διερεύνησης σε προηγουμένως ανέφικτα βάθη και έκταση. Μέσα μάλιστα από μία, κατά κάποιον τρόπο, αντιστροφή, το 2002 η συνεργασία της ΕΕΑ με όλους τους φορείς υποβρύχιας αρχαιολογικής έρευνας στη χώρα θα θεσμοθετηθεί ως υποχρεωτική.

Την ίδια χρονιά, ο νέος Αρχαιολογικός Νόμος(N.3028/2002) συγκεκριμενοποιεί και ενισχύει το θεσμικό πλαίσιο προστασίας της ενάλιας πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας. Στο πλαίσιο αυτό, στην περιοχή του κηρυγμένου θαλάσσιου αρχαιολογικού χώρου των Βόρειων Σποράδων, το Πανεπιστήμιο του Trondheim της Νορβηγίας και το Νορβηγικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο επιχείρησαν δοκιμαστική υποβρύχια έρευνα με ηχοβολιστικά μηχανήματα νέας τεχνολογίας.

Επανεντοπίστηκαν, έτσι,πέντε ήδη γνωστά ναυάγια, και άλλοι στόχοι που έχρηζαν περαιτέρω οπτικής διερεύνησης, και αναδείχθηκαν οι εξαιρετικές δυνατότητες της τεχνολογίας αυτής σε επίπεδους, αλλά όχι και σε βραχώδεις βυθούς, δείχνοντας ότι: «Η χρήση της προηγμένης τεχνολογίας θέτει ερωτήματα, αλλά και απαντά σε ενδιαφέροντα προβλήματα της υποβρύχιας αρχαιολογικής έρευνας».(<https://www.slideshare.net>)

ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

2.1. ΜΟΥΣΕΙΑ ΕΝΑΛΙΑΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΕΚΤΟΣ ΣΥΝΟΡΩΝ

ARQUA MUSEO NACIONAL DE ARQUEOLOGIA SUBACUATICA

Κτίριο

Η νέα έδρα του Εθνικού Μουσείου της Υποβρύχιας Αρχαιολογίας Arqua, βρίσκεται σε ένα κτίριο που σχεδιάστηκε από τον νικητή του Εθνικού Βραβείου Αρχιτεκτονικής, Guillermo Vázquez-Consuegra, του οποίου η προηγμένη σχεδίαση κέρδισε την έκθεση του στο MOMA της Νέας Υόρκης, είναι ένα έργο με μακρά ιστορία, η οποία ξεκίνησε στα τέλη της δεκαετίας του 1990.

Η πρώτη προσπάθεια έγινε στις 23 Ιανουαρίου 2002. Από τότε το έργο έχει περάσει από διάφορες αλλαγές. Η προσαρμογή και η ουσιαστική βελτίωση του σχεδίου σημαίνει μεγαλύτερη εξειδίκευση ως προς τις λειτουργίες του μουσείου, το οποίο μπορεί πλέον να θεωρηθεί ως ένας χώρος αφιερωμένος στη διατήρηση, την έρευνα, την έκθεση και την προώθηση της υποβρύχιας πολιτιστικής κληρονομιάς της Ισπανίας.

Το μουσείο διαθέτει αίθουσες διδασκαλίας όπου διεξάγονται προγραμματισμένα εργαστήρια και δραστηριότητες. Επίσης το μουσείο έχει αμφιθέατρο, εξοπλισμένο με την τελευταία λέξη της τεχνολογίας, καθιστώντας το έναν χώρο πολλαπλών χρήσεων για τη διεξαγωγή όλων των τύπων εκδηλώσεων.

Ομοίως, το μουσείο έχει και άλλες υπηρεσίες και χώρους στέγασης, όπως το καφέ-εστιατόριο, κατάστημα, και τις περιοχές που προορίζονται να κάνουν το μουσείο όχι μόνο ένα μέρος για εκθέσεις, αλλά και για πολιτιστικές ανταλλαγές.

Αποστολή

Το Εθνικό Μουσείο της Υποβρύχιας Αρχαιολογίας Arqua είναι ο φορέας που είναι υπεύθυνος για την ευαισθητοποίηση της υποβρύχιας πολιτιστικής κληρονομιάς της Ισπανίας, την προώθηση της διατήρησής της, και ως εκ τούτου την αύξηση της χρήσης και απόλαυσής της.

Οι στόχοι της είναι η μελέτη, η αξιολόγηση, η έρευνα, η διατήρηση, η προώθηση και η προστασία της υποβρύχιας πολιτιστικής κληρονομιάς της Ισπανίας.

Αυτές οι εργασίες πραγματοποιούνται από κοινού με τις διάφορες τοπικές κυβερνήσεις των αυτόνομων περιφερειών και των ερευνητικών τους κέντρων, καθώς και με τα κράτη μέλη που έχουν υπογράψει τη Σύμβαση της UNESCO. (<http://www.mecd.gob.es>)

Έκθεση

Η μόνιμη έκθεση προσκαλεί τους επισκέπτες να βυθιστούν στην υποβρύχια πολιτιστική κληρονομιά και να ταξιδέψουν μέσα από την ιστορία. Χρησιμοποιεί ελκυστικά γραφικά, οπτικοακουστικά μέσα, καθώς διαδραστικό εμφανίζεται το σύνολο της έκθεσης η οποία ενθαρρύνει την εκμάθηση μέσω του πειραματισμού. Περιλαμβάνει επίσης δύο ειδικές θέσεις: η μία αφιερωμένη στην ναυτικές κατασκευές και πλοήγησης και το άλλο, με τα ναυάγια και τα λιμάνια της Μεσογείου. Η έξοδος από την έκθεση είναι ένα παράθυρο στον εικονικό κόσμο της

Ενάλιας Αρχαιολογίας και μια πρόσκληση για όλους να συμμετάσχουν στην προστασία της ισπανικής υποβρύχιας πολιτιστικής κληρονομιάς.

BODRUM MUSEUM OF UNDERWATER ARCHAEOLOGY

Αρωγός της δημιουργίας του μουσείου ήταν ο Peter Throckmorton ο οποίος ήταν δύτες-δημοσιογράφος και σε συνεργασία με τον Hakki Gultekin διευθυντή του μουσείου της Σμύρνης, παρουσίασε την ιδέα του στις κυβερνητικές Αρχές της Άγκυρας, με αποτέλεσμα να χρηματοδοτηθεί για πρώτη φορά το 1959 από την κυβέρνηση.

Η προοπτική δημιουργίας μουσείου γεννήθηκε μετά από ανάσυρση αμφορέα από σφουγγαράδες. Στη συνέχεια, ομάδα αποτελούμενη από τον καπετάνιο Κεμάλ Αράς, Peter Throckmorton, Μουσταφά Καρκίν και Honor Frost ανέσυραν στο φως πολλά από τα εκθέματα του μουσείου. Οι προσπάθειες ανταμειφθηκαν το 1961 όταν η τουρκική κυβέρνηση δημιούργησε το μουσείο της Αλικαρνασσού στο κάστρο.

Η αποκατάσταση του κάστρου ξεκίνησε το 1961 και εγκαινιάστηκε ο πρώτος εκθεσιακός χώρος το 1962 το οποίο φιλοξενούσε αρχαιολογικά ευρήματα μηκυναικής περιόδου.

Αρχικά το μουσείο ονομαζόταν ως μουσείο της Αλικαρνασσού. Η ενάλια αρχαιολογία έλαβε χώρο το 1978 όταν ανέλαβε τη διεύθυνση του μουσείου ο Oguz Alrozen. Ο Oguz Alrozen ήταν εισηγητής της μετανομομασίας του μουσείου ως Bodrum Museum of Underwater Archaeology.

Το 1962 η τουρκική κυβέρνηση αποφάσισε να μετατρέψει το κάστρο σε μουσείο για τα υποβρύχια ευρήματα των αρχαίων ναυαγίων στο Αιγαίο Πέλαγος. Με μια συλλογή από αμφορείς, αρχαία γυάλινα αντικείμενα, χάλκινα, πήλινα και αντικείμενα σιδήρου το Bodrum Museum of Underwater Archaeology είναι το μεγαλύτερο μουσείο του είδους του αφιερωμένο στην υποβρύχια αρχαιολογία. Οι περισσότερες ημερομηνίες της συλλογής από υποβρύχιας ανασκαφές διεξάγονται από το Ινστιτούτο Ναυτικής Αρχαιολογίας μετά το 1960. Οι ανασκαφές αυτές έγιναν σε διάφορα ναυάγια.

1. Finike-Gelidonya ναυάγιο (12ος αιώνας π.Χ.): 1958-1959, η πρώτη υποβρύχια ανασκαφή στην Τουρκία.
2. Bodrum-Yassiada ναυαγίου (Βυζαντινό, 7ος αιώνας μ.Χ.): 1961-1964, Ρωμαϊκό εμπορικό πλοίο με 900 αμφορείς.
3. Bodrum -Yassiada ναυάγιο (Υστερη Ρωμαϊκή, 4ος αιώνας μ.Χ.)
4. Bodrum-Yassiada ναυαγίου (Οθωμανική, 16ος αιώνας μ.Χ.) (χρονολογείται από τεσσάρων ασημένια νόμισμα του 16ου αιώνα από τη Σεβίλλη (Φιλίππου Β))
5. Seytan Deresi ναυάγιο (16ος αιώνας π.Χ.)
6. ναυάγιο Μαρμαρίς(11ος αιώνας μ.Χ.): 1977, συλλογή της ισλαμικής υαλουργίας.
7. Μαρμαρίς(Ελληνιστική, 3ος π.Χ.)
8. ΚΑΣ-ναυάγιο του ουλουμπουρούν (14ος αιώνας π.Χ.): 1982-1995, 10 τόνοι κυπριακών ράβδων χαλκού, ένα τόνο κασσίτερου, γυαλι σε ράβδους, προϊόντα Μυκηναϊκής κεραμικής, Αιγυπτιακές σφραγίδες (με σφραγίδα της βασίλισσας Νεφερτίτης) και κοσμήματα.
9. Tektaş Burnu ναυαγίου Κλασικής Ελληνικής περιόδου (5ος αιώνας π.Χ.): 1999-2001

10. Στον πύργο στεγάζεται μια συλλογή με νομίσματα και κοσμήματα.
11. Ένα άλλος χώρος έκθεσης είναι αφιερωμένος αποκλειστικά στον τάφο της πριγκίπισσας της Καρίας, η οποία πέθανε μεταξύ 360 και 325 π.Χ.
12. Η συλλογή των αρχαίων γυάλινων αντικείμενων είναι μία από τις τέσσερις μεγαλύτερες συλλογές στον κόσμο.
13. Δύο αρχαία ναυάγια έχουν ανακατασκευαστεί: το πλοίο Fatimi, όπου βυθίστηκε το 1077 μ.Χ., και το μεγάλο ναυάγιο του ουλουμπουρούν από τον 14ο αι. π.Χ.
14. Ο κήπος μέσα στο κάστρο είναι περιέχει μια συλλογή από κάθε φυτό και δέντρο της περιοχής της Μεσογείου.

Το Bodrum Μουσείο είναι Μουσείο Υποβρύχιας Αρχαιολογίας, το οποίο έλαβε ειδικό έπαινο το 1995 ως Ευρωπαϊκό Μουσείο της Χρονιάς, ιδρύθηκε και στεγάστηκε στο κάστρο της Αλικαρνασσού το 1964. Αρχικά, τέθηκε ως προτεραιότητα η αποκατάσταση του κάστρου όπου και φιλοξένησε αργότερα, τους εκθεσιακούς χώρους που δημιουργήθηκαν με σκοπο να αναδειξουν τα εκθέματα.

Το μουσείο παρουσιάζει αρκετές συλλογές αρχαίων αντικειμένων, με σημαντικά εκθέματα κειμήλια προέρχόμενα από τοπικά ναυάγια. Είναι διαχωρισμένο σε 14 τμήματα . Πολλά από τα αντικείμενα που φιλοξενούνται στο μουσείο, μπορούν να έρθουν σε άμεση επαφή με το κοινό. Κάθε ναυάγιο που βρίσκεται στο μουσείο φέρει και το όνομά του από την περιοχή που βρέθηκε. Τα φορτια και τα κειμήλια που μετεφεραν τα πλοία προβάλλονται μαζί με το ναυαγιο ή και σε προθήκες. Παρά το γεγονός ότι το κάστρο είναι υπό την αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού της Τουρκίας, όλες οι εκθέσεις του μουσείου εποπτεύονται από το Ινστιτούτο Ναυτικής Αρχαιολογίας, μια αμερικανική μη κερδοσκοπική οργάνωση με βάσεις στο Bodrum , το Τέξας και τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής.(<http://www.kultur.gov.tr>)

MARY ROSE MUSEUM

Το Μουσείο Mary Rose είναι ένα ιστορικό μουσείο που βρίσκεται στο ιστορικό Ναυπηγείο στο Portsmouth του Ηνωμένου Βασιλείου. Το μουσείο είναι αφιερωμένο στο ναυτικό πολεμικό πλοίο Mary Rose του 16ου αιώνα , καθώς και στο ιστορικό πλαίσιο στο οποίο ήταν ενεργό. Το μουσείο άνοιξε το 1984 και παρουσιάζει αντικείμενα από το πλοίο, καθώς και το ίδιο το πλοίο σε μια ειδική αίθουσα, ενώ έχει υποβληθεί σε συντήρηση. Τον Σεπτέμβριο του 2009 η αίθουσα του πλοίου έκλεισε για να επιτρέψει την έναρξη της κατασκευής ενός νέου μουσείου που άνοιξε στα τέλη του Μαΐου 2013. Η πλήρης διατήρηση του Mary Rose θα ολοκληρωθεί το 2016, όταν θα είναι οι εργασίες πλήρως ολοκληρωμένες σύμφωνα με το νέο περιβάλλον του μουσείου.

Το Μουσείο Mary Rose (2013) σχεδιάστηκε από τους αρχιτέκτονες Wilkinson Eyre, Perkins & Will και κατασκευάστηκε από την εταιρεία κατασκευής Waring's. Η κατασκευή ήταν δύσκολη, διότι το μουσείο έχει χτιστεί πάνω από το πλοίο στην ξηρά σε μια αποβάθρα, το οποίο αποτελεί ένα διατηρητέο μνημείο.

Πραγματοποιείται μια προσωρινή έκθεση στο φουαγιέ του Μουσείου, το οποίο διαθέτει ένα μικρό αριθμό ευρυμάτων απο το Mary Rose , καθώς και πολλα αντιγραφα. Συνοδεύει επίσης τις

συλλογες μια ταινία μικρού μήκους, με αφηγητή τον Dan Snow, λέγοντας την ιστορία του Mary Rose. Το έργο αναμένεται να ολοκληρωθεί στα τέλη του καλοκαιριού του 2016. (www.maryrose.org)

2.2. ΘΕΣΕΙΣ ΕΝΑΛΙΑΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Το Αρχοντικό του Χατζηγιάννη-Μέξη (Μουσείο των Σπετσών)

Το Αρχοντικό του Χατζηγιάννη-Μέξη, που ήταν ένας από τους πρώτους άρχοντες των Σπετσών στα χρόνια του Αγώνα για την Εθνικής μας Ανεξαρτησία, έγινε δωρεά το 1938 στο Κράτος από τις κληρονόμους Καλομοίρα Μέξη και Νικέτα Θερμισιώτη-Κατσίνα και το 1939, σαν Μουσείο των Σπετσών, άρχισε να λειτουργεί ως Αρχαιολογική Ιστορική και Λαογραφική Συλλογή του νησιού.

Το επιβλητικό αυτό κτίριο με τις υψηλές καμάρες, χτίστηκε ανάμεσα στο 1795 και το 1798 σε σχήμα Π, έχει ανακηρυχθεί διατηρητέο μνημείο από το 1924 και φιλοξενεί αντικείμενα που αντιπροσωπεύουν περισσότερα από 4000 χρόνια πολιτιστικής ιστορίας του νησιού που καλύπτουν όλες τις μορφές εκδήλωσης της τέχνης.

Το Μουσείο των Σπετσών αποτελείται από το ισόγειο και δύο ορόφους. Στο ισόγειο που βρίσκονταν τα ιδιαίτερα διαμερίσματα του Χατζηγιάννη Μέξη, (το γραφείο του, η τραπεζαρία και το δωμάτιο με το χρηματοκιβώτιο) στεγάζονται σήμερα τα ευρήματα του προμυκηναϊκού ναυαγίου των Ιρίων περί το 1200 Π.Χ.

Στον πρώτο όροφο υπάρχουν δύο ευρύχωρα δωμάτια που χρησίμευαν ως γυναικωνίτες και ξενώνες, ενώ στο δεύτερο όροφο υπήρχε ο τυπικός ενιαίος χώρος του σπετσιοτικού σπιτιού, ο "μεγάλος οντάς", με εξαιρετικό ξυλόγλυπτο ταβάνι. Κατά τη διάρκεια της σύγχρονης ιστορίας του νησιού πραγματοποιήθηκαν σε διάφορες περιοχές του πολλές ανασκαφές που έφεραν στο φως σημαντικά ευρήματα όπως

1. Κεραμικά πρωτοελλαδικής περιόδου της 3ης χιλιετίας (Αγία Μαρίνα)
2. Πρωτοβυζαντινές Παλαιοχριστιανικές Βασιλικές (Μπάλτιζα)
3. Βυζαντινό οικισμό (Ζωγεριά)
4. Το ναυάγιο του Δοκού Πρωτοελλαδικής περιόδου (πρώιμη εποχή του χαλκού) περί το 2.200 π.χ. το οποίο θεωρείται το αρχαιότερο ναυάγιο στον κόσμο που ανακαλύφθηκε ως σήμερα.
5. Το ναυάγιο των Ιρίων Μυκηναϊκής εποχής περί το 1200 π.χ.

Η διαδικασία καθαρισμού, συντήρησης και επικόλλησης των ευρημάτων είναι εργασία μακρόχρονη που απαιτεί τεράστια υπομονή και γίνεται σε ειδικά διαμορφωμένες αίθουσες του Μουσείου Σπετσών, του πιο ασφαλούς και καλά οργανωμένου μουσείου της περιοχής.

Στο φιλόξενο χώρο του Μουσείου Σπετσών, το Ινστιτούτο οργάνωσε και εγκατέστησε το 1990, με την υποστήριξη της αρμόδιας Εφορείας του ΥΠ.ΠΟ., εργαστήριο συντήρησης εναλίων αρχαιολογικών ευρημάτων, όπου μεταφέρθηκαν και συντηρήθηκαν τα ευρήματα των ναυαγίων

Δοκού και Ιρίων. Η επί 15 και πλέον έτη λειτουργία του εργαστηρίου προσέφερε μοναδική γνώση και εμπειρία στον ιδιαίτερο αυτό τομέα συντήρησης

ΔΟΚΟΣ

Το Αρχαιότερο Ναυάγιο στον Κόσμο, 2200 π.Χ.

Το ναυάγιο της Δοκού αποτελεί το αρχαιότερο γνωστό ναυάγιο στον Κόσμο.

Η υποβρύχια αρχαιολογική έρευνα στη Δοκό (1989 – 1992) καταγράφηκε ως η πρώτη συστηματική έρευνα αρχαίου ναυαγίου στην Ελλάδα, με τη χρησιμοποίηση μάλιστα των πλέον σύγχρονων για την εποχή τεχνολογικών μεθόδων. Το ενάλιο εύρημα της Δοκού αποτελεί πολυτιμότερη απτή μαρτυρία για τη ναυσιπλοΐα, το θαλάσσιο ανταλλακτικό εμπόριο, το τεχνολογικό επίπεδο και την οικονομία στο Αιγαίο κατά τους ύστερους χρόνους της 3 ης χιλιετίας π.Χ.

Ο εντοπισμός του ναυαγίου

Στις 23 Αυγούστου του 1975, ο Peter Throckmorton, πρωτοπόρος ερευνητής των βυθών και ιδρυτικό μέλος του IENAE, εντόπισε μία μεγάλη συγκέντρωση σπασμένης κεραμικής στο βυθό της νήσου Δοκός, σε βάθος 20 μέτρων.

Αργότερα, ο Throckmorton επέστρεψε στη Δοκό με τον αρχαιολόγο και Πρόεδρο του IENAE Γιώργο Παπαθανασόπουλο και η κεραμική χρονολογήθηκε στην Πρωτοελλαδική εποχή. Επίσης διαπιστώθηκε ότι πιθανώς επρόκειτο για ναυάγιο του 2200 π.Χ. περίπου. Ακολούθησαν δύο διερευνητικές αποστολές το 1975 και 1977 με την επιστημονική επίβλεψη του Γιώργου Παπαθανασόπουλου και την τεχνική οργάνωση του Νίκου Τσούχλου, στη διάρκεια των οποίων το εύρημα χρονολογήθηκε ακριβέστερα στην Πρωτοελλαδική II περίοδο (2700-2200/2100 π.Χ.). Επίσης, οριοθετήθηκε η έκτασή του στο βυθό σε βάθη 15-30 μέτρων. Επρόκειτο, αναμφίβολα, για το αρχαιότερο ναυάγιο στον κόσμο.

Λόγω της σπανιότητας του ευρήματος αλλά και της σημασίας του για την μελέτη της προϊστορικής ναυσιπλοΐας το IENAE άρχισε να προγραμματίζει τη συστηματική ανασκαφή του. Αυτή στάθηκε δυνατόν να αρχίσει το 1989 και διήρκεσε τέσσερα έτη.

Το κεραμικό φορτίο που ανελκύστηκε από το βυθό του Δοκού και αποτελούσε εμπόρευμα πλοίου για διανομή, χρονολογείται με ασφάλεια στο τέλος της δεύτερης φάσης της Πρωτοελλαδικής περιόδου, δηλαδή γύρω στο 2200 π.Χ. Πρόκειται για μία από τις μεγαλύτερες γνωστές συγκεντρώσεις κεραμικής της Πρωτοελλαδικής II περιόδου και υποδηλώνει το υψηλό επίπεδο της κεραμικής τεχνολογίας της εποχής. Περιλαμβάνει πλήθος πήλινων αγγείων και σκευών καθημερινής χρήσης, σε μεγάλη ποικιλία σχημάτων, γνωστών από τις ανασκαφές των μεγάλων παραλιακών κέντρων της Λέρνας και της Τίρυνθας και από τους μικρότερους οικισμούς της ευρύτερης περιοχής.

Στο νησί Δοκός του Αργοσαρωνικού κόλπου, απέναντι από τη νότια παραλία της Ερμιονίδας, ερευνήθηκε από το Ινστιτούτο Εναλίων Αρχαιολογικών Ερευνών (1989-1992) το αρχαιότερο μέχρι στιγμής γνωστό ναυάγιο στο Αιγαίο. Η υποβρύχια ανασκαφική έρευνα έφερε στο φως δύο λίθινες άγκυρες, μεγάλες ποσότητες κεραμικής και πλήθος λίθινων εργαλείων, σύμφωνα με τα οποία το ναυάγιο χρονολογείται στην ύστερη Πρωτοελλαδική II περίοδο (2450/2350-2200/2150). Ίχνη από το ίδιο το πλοίο δε διασώθηκαν.

Από το πλούσιο κεραμικό φορτίο του πλοίου ανασύρθηκαν μερικά ολόκληρα αγγεία και χιλιάδες όστρακα, που αντιστοιχούν σε χαρακτηριστικούς κεραμικούς τύπους της ύστερης

Πρωτοελλαδικής Π. Ανάμεσά τους ξεχωρίζουν ραμφόστομες φιάλες και φιάλες με κοντή προχοή της κεραμικής κατηγορίας , λεκανίδες, κύπελλα με λαβή, αμφορίσκοι, αμφορείς, πρόχοι - ανάμεσά τους και λαβή με εγχάρακτη παράσταση πλοίου- όστρακα από τρία μικρά κλειστά αγγεία με γραπτή διακόσμηση, διάτρητος λαιμός από κλειστό αγγείο, πύραυνα, κρατευτές, θραύσματα από πήλινες φορητές εστίες, καθώς και τμήμα από κυκλαδικό αγγείο.

Εκτός από κεραμική, το πλοίο μετέφερε μυλόπετρες, τριπτήρες, πυρήνες και λεπίδες οψιανού από τη Μήλο. Οι ωοειδείς και ορθογώνιες μυλόπετρες (15 ολόκληρες και 37 θραύσματα), καθώς και οι τριπτήρες (27 ακέραιοι και 44 θραύσματα) αποτελούνται από ηφαιστειακά υλικά (ανδεσίτης, δασίτης, κερατίτης), τα οποία προέρχονται από την περιοχή του Σαρωνικού (Αίγινα, Μέθανα, Πόρος). Το γεγονός ότι μυλόπετρες από ανδεσίτη αιγινήτικης προέλευσης βρέθηκαν σε οικισμούς της Αργολίδας και της Αττικής, αλλά και το ότι οι περισσότερες από τις μυλόπετρες του Δοκού δεν έφεραν ίχνη χρήσης, κάνουν σαφή τον εμπορικό χαρακτήρα του πλοίου και διαφωτίζουν, πέρα από τη διακίνηση οψιανού από τη Μήλο, μια ακόμη σημαντική πτυχή του θαλάσσιου εμπορίου στο Αιγαίο κατά την Πρώιμη Χαλκοκρατία.

Η παρουσία μικρών, παραλιακών, πρωτοελλαδικών οικισμών τόσο στο Δοκό (Μύτη Κομμένη και Λέδεζα) όσο και στα γειτονικά, μικρά νησιά του Αργοσαρωνικού (π.χ. Αγία Μαρίνα Σπετσών), θα πρέπει να συνδεθεί με την αναγκαιότητα ύπαρξης ενδιάμεσων σταθμών, που εξυπηρετούσαν το εμπόριο από τις Κυκλάδες προς τα μεγάλα πρωτοελλαδικά κέντρα της Αργολίδας (Τίρυνς, Λέρνα) και το Σαρωνικό (Αίγινα) και αντίστροφα. Το πλοίο που βυθίστηκε στο Δοκό μετείχε πιθανότατα στο θαλάσσιο εμπορικό δίκτυο της περιοχής, που εξυπηρετούνταν από μικρά κωπήλατα πλοία. (*Ενάλια προϊστορική αρχαιολογία*, Γιάννος γ. Λώλος, , Ιωάννινα 2011)

ΤΟ ΝΑΥΑΓΙΟ ΤΩΝ ΙΡΙΩΝ

Το 1962, στο βυθό κοντά στο Ακρωτήριο των Ιρίων, στη νότια ακτή της Αργολίδας, ο Νίκος Τσούγλος εντόπισε ένα ναυαγισμένο φορτίο πήλινων αγγείων, σε απόσταση περίπου 15 μέτρων από τη βραχώδη ακτή και σε βάθος από 12 έως 27 μέτρα. Την προσοχή του τράβηξε ιδιαίτερα ένας ακέραιος μεγάλος πίθος – που αργότερα χάθηκε - και αρκετά αγγεία και θραύσματα μισοθαμμένα στην άμμο.

Τις αναγνωριστικές καταδύσεις που πραγματοποιήθηκαν στο χώρο του ναυαγίου τα έτη 1971, 1974 και 1990, ακολούθησε η συστηματική έρευνα, από το ΙΕΝΑΕ, σε τέσσερις συνεχείς ανασκαφικές περιόδους, από το 1991 έως και το 1994. Το εγχείρημα χρηματοδοτήθηκε κυρίως από το Ίδρυμα Α. Γ. Λεβέντη και το Ινστιτούτο Αιγαϊακής Προϊστορίας – Institute for Aegean Prehistory (INSTAP), και αποτελεί το δεύτερο μεγάλης κλίμακας ερευνητικό πρόγραμμα του Ινστιτούτου Εναλίων Αρχαιολογικών Ερευνών στο Αιγαίο μετά την έρευνα του πρωτοελλαδικού ναυαγίου στη νήσο Δοκό, έξω από την Ύδρα.

Τη διεύθυνση της ανασκαφής των Ιρίων είχε ο αρχαιολόγος Χαράλαμπος Πέννας, με αναπληρωτές διευθυντές τους αρχαιολόγους Γιάννη Βήχο, Χρήστο Αγουρίδη και Δημήτρη Κουρκουμέλη, και υπεύθυνο καταδύσεων τον Φαίδωνα Αντωνόπουλο. Τη μελέτη του κεραμικού φορτίου του ναυαγίου ανέλαβε ο αρχαιολόγος Γιάννος Λώλος, ενώ «ενορχηστρωτής» της πολύπτυχης έρευνας ήταν ο τότε Πρόεδρος του ΙΕΝΑΕ Νίκος Τσούγλος.

Με βάση τα δεδομένα της ανασκαφής το φορτίο ανήκε σε πλοίο που το μήκος του δεν ξεπερνούσε τα 10 μέτρα. Η ναυπήγησή του θα είχε γίνει με την «κελυφική» τεχνική, σύμφωνα με την οποία πρώτα τοποθετούνταν οι σανίδες του κελύφους και μετά συμπληρωνόταν ο σκελετός του σκάφους. Το φορτίο του αποτελούσαν πήλινα αγγεία μικτής προέλευσης, όπως συμβαίνει στα περισσότερα αρχαία ναυάγια. Διατηρήθηκαν 25 από αυτά, που θα αποτελούσαν τον κύριο όγκο του φορτίου προερχόμενα από τρεις περιοχές της Ανατολικής Μεσογείου: πίθοι από την Κύπρο, αμφορείς από την Πελοπόννησο, καθώς και ψευδόστομοι αμφορείς από την Κρήτη, για την αποθήκευση και τη μεταφορά λαδιού και κρασιού.

Μετά τα γνωστά ενάλια σύνολα του Ακρωτηρίου Uluburun, του τέλους του 14 ου αι. π.Χ., και του Ακρωτηρίου Χελιδόνιον, στη νότια ακτή της Μικράς Ασίας, του τέλους του 13 ου αι. π.Χ., το ναυάγιο του Ακρωτηρίου Ιρίων, του 1200 π.Χ. περίπου, είναι το τρίτο της Ύστερης Εποχής του Χαλκού που ερευνήθηκε συστηματικά στο χώρο της Μεσογείου. Το κεραμικό σύνολο των Ιρίων αποτελεί πολύτιμη απτή μαρτυρία για το θαλάσσιο διαμετακομιστικό εμπόριο στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου στο τέλος ακριβώς του 13 ου αιώνα π.Χ. Το εμπορικό πλοίο των Ιρίων ακολουθούσε, ίσως, με ενδιάμεσο σταθμό την Κρήτη ή άλλα νησιά του Αιγαίου, ένα δρομολόγιο από την Κύπρο προς την Αργολίδα.

Η ιδιαίτερη σημασία του ναυαγίου για την μελέτη των εμπορικών σχέσεων μεταξύ Κύπρου και Αιγαίου οδήγησε τους ανασκαφείς στην ολοκλήρωση της μελέτης και της συντήρησης του αρχαιολογικού υλικού σε τέσσερα μόλις χρόνια μετά το πέρας της ενάλιας έρευνας. Η παρουσίασή του αποτέλεσε αντικείμενο διεθνούς επιστημονικής συνάντησης που οργάνωσε το IENAE στις Σπέτσες τον Σεπτέμβριο του 1998, ενώ το φορτίο του πλοίου εκτίθεται μόνιμα στο Μουσείο Σπετσών. (*Ενάλια προϊστορική αρχαιολογία*, Γιάννος γ. Λώλος, , Ιωάννινα 2011)

ΜΟΥΣΕΙΟ ΕΝΑΛΙΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΠΥΛΟΥ

Η Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων παρά το τεράστιο έργο της, δεν απέκτησε ένα Μουσείο για την έκθεση των πολυπληθών ευρημάτων της.

Έτσι , με αφορμή μιας χορηγίας από τον αείμνηστο Καπετάνιο Βασίλη Κωνσταντακόπουλο, μπήκε στην τροχιά η ίδρυση και λειτουργία ενός μικρού αλλά ωστόσο μοναδικού και πολύ σημαντικού Μουσείου Εναλίων Αρχαιοτήτων στην Πύλο

Παραχωρήθηκε λοιπόν το κτίριο του Πασά μέσα στο Φρούριο της Πύλου με στόχο και προορισμό να δεχθεί κάποια ενδεικτικά σύνολα ευρημάτων και κυρίως αυτά, που αφορούν στις θάλασσες της Πελοποννήσου.

Ύστερα από την εκπόνηση Μουσειολογικής και Μουσειογραφικής Μελέτης που εγκρίθηκε από το Συμβούλιο Μουσείων της Γενικής Γραμματείας Πολιτισμού του ΥΠΕΘΠΑ και την πιστή υλοποίησή τους, άνοιξαν οι πόρτες της έκθεσης τον Αύγουστο 2012, που εγκαινιάστηκε από τον ίδιο τον Πρωθυπουργό κ. Αντώνη Σαμαρά.

Με το Μουσείο αυτό πραγματοποιήθηκαν κάποιοι από τους στόχους της Εφορείας μας, όπως η συστηματική έκθεση για πρώτη φορά Εναλίων Αρχαιοτήτων στο Φρούριο της Πύλου, που προοριζόταν παλιά για Κέντρο Εναλίων Αρχαιολογικών Ερευνών, όνειρο που τελικά δεν πραγματοποιήθηκε.

Παρά ταύτα η δημιουργία ενός Μουσείου Εναλίων Αρχαιοτήτων στον ίδιο γεωγραφικό παράλληλο με αυτόν στο Bodrum (Αρχαία Αλικαρνασός) στις Μικρασιατικές Ακτές, είναι ένα μεγάλο επίτευγμα.

Στην έκθεση αναπτύσσονται επτά ναυάγια από τις θάλασσες της Πελοποννήσου και διαφορετικών χρονικών περιόδων:

- Ναυάγιο Πλοίου με αγγεία Προϊστορικών Χρόνων από την θαλάσσια περιοχή της Γιαγάνας Κεφαλληνίας.
- Μαρμάρινα Αγάλματα Ρωμαϊκών Χρόνων που μεταφέρονταν στην Ιταλία και το πλοίο ναυάγησε στα νερά του Ακρωτηρίου Ξι στην Κεφαλληνία.
- Ναυάγιο Πλοίου Ρωμαϊκών Χρόνων, που μετέφερε αμφορείς με κρασί και βυθίστηκε στα νερά της Ζακύνθου.
- Ναυάγιο Πλοίου Μεσαιωνικών Χρόνων με φορτίο από φουντούκια που βρέθηκε από το λιμάνι της Ζακύνθου.
- Δυο Ναυάγια Πλοίων Ρωμαϊκών Χρόνων που μετέφεραν το ένα Σαρκοφάγους και το δεύτερο Κίονες και βυθίστηκαν στη θαλάσσια περιοχή Σαπιέντζας Μεθώνης.
- Το Ναυάγιο του πλοίου «Μέντωρ», που μετέφερε τα γλυπτά αριστουργήματα του Παρθενώνα και ναυάγησε στη θαλάσσια περιοχή του Αβλέμονα Κυθήρων.
- Παράλληλα την ίδια μέρα (13-8-2012) εγκαινιάστηκε στην Πύλο και η μετεγκατάσταση της Συλλογής RENE PUAUX, που μεταφέρθηκε και εκτίθεται τώρα πια στο Κτίριο του Ολυμπιονίκη Τσικλητήρα που δεσπόζει στο λιμάνι της Πύλου.

Όλα τα αντικείμενα της Έκθεσης αποτελούσαν προσωπική Συλλογή του διάσημου Γάλλου Φιλέλληνα δημοσιογράφου RENE PUAUX.

Τα θέματα των Πινάκων (Χαλκογραφίες , Οξυγραφίες) άπτονται της Ελληνικής Επανάστασης, ενώ δεσπόζει το θέμα της Ναυμαχίας του Ναβαρίνου που έκρινε την τύχη του αγώνα της Ανεξαρτησίας.

Στα πλαίσια των Εκθέσεων με θέμα τη Φωτιά στην Αρχαιότητα και τίτλο «Παντέχνου Πυρός Σέλας – Λαμπερές Ιστορίες Φωτιάς, Οκτώβριος 2012, η Εφορεία συνεργάζεται με το Νομισματικό Μουσείο δημιουργώντας μία πολύ επιτυχημένη Έκθεση η λειτουργία της οποίας παρατείνεται έως και σήμερα.

Λυχνάρια, Καπνοσύριγγες, Μαγειρικά Σκεύη, Όπλα, Πήλινες Χειροβομβίδες, Νομίσματα, κοσμούν την Έκθεση αυτή με φόντο το μοναδικό Κτίριο της Αμαλίας Σλήμαν.(www.pyliaguide.gr)

ΝΑΥΑΓΙΟ ΑΝΤΙΚΥΘΗΡΩΝ

Η έρευνα του ναυαγίου στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, στις βορειοανατολικές ακτές της νήσου των αντικυθήρων εγκαινίασε την ενάλια αρχαιολογία στην Ελλάδα και προσέφερε μία νέα προσέγγιση στην αρχαία ελληνική τεχνολογία.Τα αρχαιολογικά ευρήματα αποτελούν μαρτυρία για την τέχνη, το εμπόριο και, κυρίως η πολύπλοκη δομή και λειτουργία του περίφημου Μηχανισμού των Αντικυθήρων , που συμπεριλαμβάνονται στο φορτίο του.Παρέχονται πληροφορίες για το πώς ο ελληνικός τρόπος ζωής επηρέασε τους Ρωμαίους αριστοκράτες και τους εύπορους επιχειρηματίες κατά τον 1^ο αι. π. Χ.

Το ναυάγιο εντοπίστηκε το 1900 από συμακούς σφουγγαράδες..Η κινητοποίηση για την ανέλκυσή του ήταν πρωτοφανής για από συμακούς σφουγγαράδες .Η κινητοποίηση για την ανέλκυσή του ήταν πρωτοφανής για την εποχή και τα μέσα της πολιτείας.Τις έρευνες της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας συνέδραμε το Ελληνικό Βασιλικό Ναυτικό . Το 1976 η ανασκαφική έρευνα συνεχίστηκε , όπου ανασύρθηκαν πλήθος αρχαιοτήτων , χάλκινα και μαρμάρινα αγάλματα και αγαλματίδια , πήλινα, χάλκινα και γυάλινα αγγεία , χρυσά κοσμήματα , κλίνες ,

νομίσματα καθώς και το ίδιο το πλοίο .Μέρος του φορτίου του πλοίου αποτελούσε και ο Μηχανισμός , ο οποίος είναι ένας αναλογικός , ημερολογιακός και αστροναμικός υπολογιστής , που εξακολουθεί να εμπλουτίζει της γνώσεις μας για την αρχαία ελληνική τεχνολογία.

Το ναυάγιο χρονολογείται στο 75-50 π.Χ. ,εποχή κατά την οποία γνωρίζουν άνθηση οι θαλάσσιες εμπορικές συναλλαγές και μεταφορές έργων τέχνης από την ανατολική Μεσόγειο προς τη Ρωμαϊκή Δημοκρατία.Πιθανολογείται το πλοίο να αναχώρησε από το λιμάνι της Δήλου .

Στην πραγματοποίηση της έκθεσης συνέβαλε η χορηγία της ελβετικής ωρολογοποιίας Hublot, καθώς και ο όμιλος ΟΤΕ – Cosmote . Την έκθεση υποστήριξαν επίσης η Πετρογκάζ Α.Ε. και η εταιρεία επαγγελματικού φωτισμού .Στην προβολή συνέδραμαν ο Διρηνής Αερολιμένας Αθηνών << Ελευθέριος Βεβιζέλος Α.Ε. >>, η Διεθνής Ναυτιλιακή Έκθεση <<Ποσειδώνια>> , ο Οργανισμός Λιμένας Πειραιώς και οι εταιρείες Goldenstarferries,Attica Group Blue Star Superfast & Super fast Ferries, καθώς και ο Δήμος Ταυρου-Μοσχάτου.Τα εκπαιδευτικά προγράμματα χορηγήθηκαν από την Alpha Bank και χορηγοί επικοινωνίας τα τηλεοπτικά κανάλια MEGA και ΕΡΤ ΑΕ.

Η εξαιρετικά επιτυχημένη έκθεση του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου «Το Ναυάγιο των Αντικυθήρων: το πλοίο - οι θησαυροί - ο μηχανισμός», την οποία θαύμασαν πάνω από 800.000 επισκέπτες στα συνολικά δυο χρόνια που λειτούργησε και πήρε δύο συνεχόμενες παρατάσεις λόγω της επιτυχίας της, θα εκτεθεί για έξι μήνες - από τις 27 Σεπτεμβρίου έως τις 27 Μαρτίου 2016 - στην Ελβετία.

Η έκθεση φέρει τον τίτλο «Ο βυθισμένος θησαυρός. Το Ναυάγιο των Αντικυθήρων» και παρουσιάζεται, στο Μουσείο Αρχαίας Τέχνης Βασιλείας και Συλλογή Λούντβιχ. Για πρώτη φορά εκτός Ελλάδας, πάνω από 370 ευρήματα του Ναυαγίου θα παρουσιαστούν στις αίθουσες των περιοδικών εκθέσεων του Μουσείου, σε περίπου 800 τ.μ.

Η έκθεση αναπτύσσεται σε πέντε ενότητες, οι οποίες πέραν της εισαγωγής στο κοινωνικο-ιστορικό πλαίσιο της εποχής αναφέρονται στον πλου του αρχαίου σκάφους (το πλοίο, η ζωή στο πλοίο, το ταξίδι), την τραγωδία του ναυαγίου και τους θησαυρούς που βρέθηκαν στον βυθό της **θάλασσας**.

Τα ευρήματα αποτελούν σπουδαία μαρτυρία για την τέχνη, το εμπόριο και τη διακίνηση καλλιτεχνημάτων κατά τον 1ο αι. π.Χ., ενώ το ναυάγιο δίνει ζωντανές πληροφορίες για το πώς ο ελληνικός τρόπος ζωής επηρέασε τους Ρωμαίους αριστοκράτες και τους εύπορους επιχειρηματίες εκείνης της εποχής.

Η έκθεση κλείνει με μια ενότητα για την υποβρύχια αρχαιολογική έρευνα, όπου παρουσιάζονται οι τρόποι ανέλκυσης του ναυαγίου και μελέτης του υποβρύχιου αρχαιολογικού χώρου από το 1900 έως και την πρόσφατη αποστολή το καλοκαίρι του 2015. Όπως και στην έκθεση στην Ελλάδα, αξιοποιούνται οπτικοακουστικά μέσα (προβολή εικόνων, βίντεο και ηχητικές εγκαταστάσεις), που συμβάλλουν στη δημιουργία κατάλληλης ατμόσφαιρας και στην απόδοση της εμπειρίας με βίντεο από τις υποβρύχιες ανασκαφές. (<http://www.namuseum.gr>)

ΜΟΥΣΕΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑ SILO

Σύμφωνα με το Master Plan της Πολιτιστικής Ακτής Πειραιά, το Μουσείο Ενάλιων Αρχαιοτήτων προτείνεται να στεγαστεί στο κτίριο του silo. Το κτίριο βρίσκεται σε καλή κατάσταση διατήρησης και λόγω της περίοπτης θέσης του στο λιμάνι αλλά και της μορφολογίας του λειτουργεί ως τοπόσημο της περιοχής που θα διατηρηθεί και μετά την μετατροπή του σε Μουσείο. Το Μουσείο Ενάλιων Αρχαιοτήτων θα πρέπει να καλύπτει όλες τις ανάγκες ενός σύγχρονου μουσειακού χώρου. Η καθολική συμμετοχή ανεξαρτήτως ηλικίας, εκπαίδευσης φύλου στις μουσειακές δράσεις θα επιδράσει στο νόημα, τον προορισμό και την σύνθεση του νέου Μουσείου. Θα του αποβάλει τον ψυχρό χαρακτήρα που προσάπτουμε στα αρχαιολογικά Μουσεία και θα το βοηθήσει να αποκτήσει την ταυτότητα ενός σύγχρονου κέντρου πνευματικών δραστηριοτήτων. Για την επίτευξη αυτού του στόχου θα πρέπει να εξασφαλίζει τις παρακάτω ανάγκες μέσω κατάλληλα διαμορφωμένων χώρων:

- Την εξυπηρέτηση των επισκεπτών.
- Την πρόσβαση ΑμεΑ στους εσωτερικούς κι εξωτερικούς χώρους του Μουσείου
- Την προβολή των θεματικών αξόνων της μουσειολογικής μελέτης.
- Τις εκπαιδευτικές δράσεις που απορρέουν από τους μουσειολογικούς θεματικούς άξονες λόγω του ιδιαίτερου χαρακτήρα < Πέτρινη μεγάλη δεξαμενή του μουσείου.
- Την ανάδειξη της συνεχούς και εξελισσό μενης υποβρύχιας έρευνας και μελέτης καθώς και του προγράμματος συντήρησης των ενάλιων αρχαιοτήτων.
- Την γραφειακή υποστήριξη του Μουσείου.
- Την αποθήκευση του αρχαιολογικού και του υποστηρικτικού υλικού.
- Την συντήρηση των αρχαιοτήτων και έργων τέχνης καθώς και του υποστηρικτικού υλικού. Για τις παραπάνω ανάγκες, προβλέπεται να δημιουργηθούν οι εξής χώροι: κύρια είσοδος, εκδοτήριο εισιτηρίων, βεστιαριο, γραφείο ξεναγών, αίθουσα δημοσίων σχέσεων, ιατρείο, χώρους υγιεινής, πωλητήρια, αναψυκτήριο και εστιατόριο. Προβλέπονται εκθεσιακοί χώροι μόνιμων εκθέσεων – θεματικές ενότητες, οι οποίοι θα χωριστούν σύ-μφωνα με τις ανάγκες του μουσειολογικής μελέτης. Ο αρχικός διαχωρισμός, ο- μαδοποιείται αρχικά σε αίθουσες με ελεύθερο ύψος 15 μ, 10 μ, και 4,5 μ, εντός των οποίων θα διαρθρωθούν οι θε ματικοί άξονες. Επίσης προβλέπονται χώροι για περιοδικές εκθέσεις καθώς και υπαίθριοι και η μυπαίθριοι εκθεσιακοί χώροι. Προτείνονται χώροι που θα περιλαμβάνουν: χώρο εκπαιδευτικών προγραμμάτων με πολυμέσα, αμφιθέατρο-αίθουσα πολλαπλών χρήσεων καθώς και βιβλιοθήκη-κέντρο μελέτης με πολυμέσα. Εργαστήρια συντήρησης, μελέτης ευρημάτων και εξυπηρέτησης εκθέσεων.

Για τα εργαστήρια συντήρησης προβλέπονται χωριστά εργαστήρια κεραμικής, οργανικών υλικών, έφυδρου ξύλου, λίθου, μετάλλων, εκμαγείων και κατασκευών με δικές τους αποθήκες. Επίσης, προβλέπεται βιβλιοθήκη με αναγνωστήριο και χώρο μελετητών – συντηρητών, χώρος υποδοχής – καταγραφής αρχαιοτήτων, φωτογραφικό εργαστήριο και αρχείο, γραφείο συντηρητών και αρχείου συντήρησης και υπαίθριος χώρος υποδοχής μεγάλων αντικειμένων. Σημαντικό χώρο θα κατέχουν οι δεξαμενές αφαλάτωσης – στερέωσης και καθαρισμού των έφυδρων αντικειμένων του Μουσείου. Αποθήκες ευρημάτων και υλικών Προβλέπονται οι εξής αποθήκες: λίθινων-κεραμικής-οργανικών υλικών, αποθήκη μετάλλων, θησαυροφυλάκιο, αποθήκη διακίνησης και φύλαξης εκθεσιακού υλικού, αποθήκη εξοπλισμού περιοδικών

εκθέσεων, αποθήκη καταστήματος του μουσείου, αποθήκη εστιατορίου, αποθήκη υλικών καθαρισμού-εργαλείων και αποθήκη αναψυκτηρίου.

Γραφεία Διοίκησης του Μουσείου προβλέπονται οι εξής χώροι για γραφεία: Είσοδο, γραμματεία, λογιστήριο, χώρους συσκέψεων, γραφεία επιστημονικού προσωπικού, γραφεία μηχανικών, γραφείο ηλεκτρονικής υποστήριξης, χώρο παραμονής προσωπικού, κουζίνα, γραφείο φυλάκων και αίθουσα ελέγχου. Περιλαμβάνονται όλες οι απαραίτητες ηλεκτρομηχανολογικές υποδομές που απαιτούνται για την σωστή λειτουργία του Μουσείου. Αυτές απαιτούν τους εξής χώρους: χώρο ηλεκτροστασίου - υποσταθμό, χώρο μηχανοστασίου -κλιματισμού – λεβητοστασίου - φυσικού αερίου, χώρο δεξαμενής καυσίμων, χώρο πυροσβεστικού αντλητικού συγκροτήματος, αναβατόρια, ανελκυστήρες υλικών, και δεξαμενές ανακύκλωσης νερού από τα εργαστήρια.

Ο περιβάλλον χώρος καταλαμβάνει μια έκταση περίπου 9 στρεμμάτων. Για την σωστή λειτουργία του περιβάλλοντα χώρου απαιτούνται: αυλή κοινού με φυλάκιο, αυλή προσωπικού και υποδοχής βαρέων αντικειμένων με φυλάκιο, χώρος στάθμευσης επισκεπτών και προσωπικού με προδιαγραφές για λεωφορεία και ΑμεΑ, καθώς και χώρος Τεχνικής Κατάδυσης. Το παραπάνω κτιριολογικό πρόγραμμα υπολογίζεται να καλύπτει ένα μικτό εμβαδό κλειστών χώρων περίπου 13.100 τ. μ .

Με βάση όσα ειπώθηκαν, το υπό οργάνωση Μουσείο προβάλλει αναμφισβήτητα ως ένα μουσείο εθνικής εμβέλειας, το οποίο θα είναι μοναδικό για τα ελληνικά δεδομένα, τόσο ως προς τη θεματική όσο και ως προς το εύρος των συλλογών του. Η Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων, αν και υφίσταται από το 1976, δεν είχε την ευκαιρία να εκθέσει τα ευρήματα των πολυετών ανασκαφικών ερευνών της συνολικά. Επιπλέον, τα μικρά ναυτικά μουσεία που φιλοξενούν, κατά κύριο λόγο, νεότερα ναυτικά κειμήλια στην Ελλάδα δεν υποκαθιστούν ένα μουσείο υποβρύχιας αρχαιολογίας, του οποίου το πεδίο είναι κατά πολύ ευρύτερο και μπορεί να αναδείξει τα σχετικά αρχαιολογικά ευρήματα αλλά και τη δεδομένη σχέση της πατρίδας μας με τη θάλασσα. Το Μουσείο Εναλίων Αρχαιοτήτων θα είναι πρωτίστως αρχαιολογικό μουσείο, υπό την έννοια ότι θα εκθέτει, με την απαιτούμενη χρονολογική ακολουθία, τις πρωτότυπες μαρτυρίες από τα ναυάγια και τους καταβυθισμένους οικισμούς και τα λιμάνια της ελληνικής επικράτειας, από την αρχαιότητα έως τη σύγχρονη εποχή. Ωστόσο, θα οργανωθεί έτσι, ώστε να συγκαταλέγεται στα αρχαιολογικά μουσεία νέας γενιάς, υπό την έννοια ότι δεν θα εκθέτει απλά τα τεκμήρια του παρελθόντος, αλλά θα αφηγείται συναρπαστικές ιστορίες και θα προ(σ)καλεί τους επισκέπτες σε (διά)δραση και πολλαπλές ερμηνείες των εκθεμάτων. Στο πνεύμα αυτό, το Μουσείο θα σχεδιαστεί έτσι ώστε να βρίσκεται στην αιχμή της πρωτοπορίας, να είναι φιλικό, συμμετοχικό και ιδιαίτερα βιωματικό και να διαθέτει μεγάλο αριθμό και ποικιλία ερμηνευτικών μέσων (ενημερωτικές πινακίδες, πολυμεσικές εφαρμογές, διοράματα κ.ά.) που θα εμπλέκουν τόσο τους μικρούς όσο και τους μεγάλους επισκέπτες. Επίσης μαίνεται, ωστόσο, ότι θα υπάρχει μία μελετημένη και ισόρροπη ανάπτυξη μεταξύ αρχαιολογικών ευρημάτων και νέων τεχνολογιών, προκειμένου να διασφαλιστεί η ανάδειξη του αρχαιολογικού υλικού του Μουσείου, μεγάλο μέρος του οποίου θα εκτεθεί για πρώτη φορά στο ευρύ κοινό. Ο συμμετοχικός χαρακτήρας του Μουσείου θα υπηρετείται και σε άλλους χώρους του, οι οποίοι θα συμπληρώνουν τους ερμηνευτικούς στόχους της μόνιμης έκθεσης. Συγκεκριμένα, έχει προταθεί και εγκριθεί η δημιουργία ειδικών αιθουσών αφιερωμένων σε εκπαιδευτικές συμμετοχικές δράσεις και ποικίλες εκδηλώσεις για διαφορετικές ομάδες επισκεπτών, κυρίως για παιδιά και οικογένειες, ενώ στον περιβάλλοντα χώρο του Μουσείου υπάρχει πρόβλεψη για χώρο τεχνικής κατάδυσης. Τέλος, για το νέο Μουσείο θα δημιουργηθεί μια διακριτή και ισχυρή ταυτότητα (brand name), η οποία θα

βασίζεται καταρχήν στο σχεδιασμό ενός εύστοχου και αισθητικά ελκυστικού λογότυπου, το οποίο θα προβάλει σε όλα τα έντυπα του Μουσείου, στην ιστοσελίδα του και στα πωλητέα του είδη, και επιπλέον θα καθορίζεται από το είδος των εκδηλώσεων που οργανώνει, από τη συνεργασία του με άλλους φορείς κ.λπ. Βεβαίως, η δημοφιλία του Μουσείου και η ισχυροποίηση της ταυτότητάς του θα εξαρτηθεί πρωτίστως από την παρουσία και δράση του στο χώρο των μουσείων στην Ελλάδα και διεθνώς, που ελπίζω με να είναι δυναμική και πολυσχιδής.

Γενικός στόχος, όπως προαναφέρθηκε, είναι να διαμορφωθούν επιμέρους πορείες που θα υπηρετούν τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα τόσο των επισκεπτών που διαθέτουν αρκετό χρόνο για την περιήγησή τους στο μουσείο όσο και εκείνων που είναι πιο βιαστικοί. Οι άξονες θα περιλαμβάνουν, κατά το δυνατόν, πρωτότυπο αρχαιολογικό υλικό και θα υποστηρίζονται από ποικίλα ερμηνευτικά μέσα. Οι έξι θεματικοί άξονες, των οποίων η σειρά παρουσίασης θα καθοριστεί ανάλογα με τις αρχιτεκτονικές λύσεις που τελικώς θα προκριθούν μέσω του Ανοικτού Αρχιτεκτονικού Διαγωνισμού, είναι οι εξής:

1. Θάλασσα, περιβάλλον, άνθρωπος.
2. Ενάλια Αρχαιολογία: Έρευνες και ανασκαφές σε υδάτινο περιβάλλον.
3. «Χρονοκάψουλες» .
4. Μετοικίζοντας στη στεριά ή παραμένοντας στο βυθό: Η προστασία, διαχείριση και ανάδειξη της ενάλιας πολιτιστικής κληρονομιάς
5. Ναυάγια: Αναφορές στις τέχνες και τα γράμματα.
6. Το «σίλο» του Πειραιά (*SILO, ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΑΚΤΗ ΠΕΙΡΑΙΑ*, 2012)

ΕΡΕΥΝΕΣ & ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΝΑΛΙΩΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ (Ι.ΕΝ.Α.Ε.)

- Υποβρύχια έρευνα στο νότιο ευβοϊκό κόλπο:

έχει εστιαστεί μέχρι σήμερα στα νησιωτικά συμπλέγματα των Στύρων και των Πεταλιών, στις θαλάσσιες περιοχές της Καβαλλιανής και της Μακρονήσου, στη βόρεια πλευρά του όρμου Μαρμαρίου (Πορτολάφια), στις ακτές της Λαυρεωτικής και στον παράκτιο χώρο από τον Μαραθώνα μέχρι τον Ραμούντα.

- Θαλάσσιοι δρόμοι στον αργοσαρωνικό κόλπο:

Δύο ναυάγια των Πρώιμων Βυζαντινών χρόνων (6ος-7ος αι. μ.Χ.), κοντά στις νησίδες Κορακιά (Πορτοχέλι) και Βλυχός (Υδρα), καθώς και ένα ναυάγιο της Ύστερης Εποχής του Χαλκού (13ος-12ος αι. π.Χ) στη βραχονησίδα Μόδι (ή Λιοντάρι), νότια του Πόρου.

Εκπαιδευτικά – Επιμορφωτικά Προγράμματα

Σημαντική μέριμνα της πολύμορφης δράσης του Ινστιτούτου αποτελεί η επιμόρφωση του κοινού σε θέματα που αφορούν στην ενάλια αρχαιολογία. Για το 2015, το Ι.ΕΝ.Α.Ε. προγραμματίζει:

1. Εκπαιδευτικό πρόγραμμα, το οποίο θα περιλαμβάνει, όπως και κατά τα παρελθόντα έτη, ένα κύκλο διαλέξεων με στόχο την θεωρητική κατάρτιση στο αντικείμενο της ενάλιας αρχαιολογίας. Θα πραγματεύεται θέματα όπως: η ιστορία της υποβρύχιας αρχαιολογίας στην Ελλάδα, η μεθοδολογία και οι τεχνικές της υποβρύχιας έρευνας, η ιστορία της ναυσιπλοΐας από τους προϊστορικούς έως και τους νεώτερους ιστορικούς χρόνους, η εξέλιξη της ναυπηγικής, το εμπόριο και η διακίνηση των αμφορέων στη Μεσόγειο, τα αρχαία λιμάνια, η ναυτική ιστορία όπως προκύπτει από τη μελέτη των ναυαγίων, των αρχαίων πηγών και της ναυτικής εικονογραφίας, και τέλος, η διαχείριση του ενάλιου αρχαιολογικού πλούτου της χώρας. Στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού προγράμματος θα δίδεται επίσης η δυνατότητα πρακτικής άσκησης με τη συμμετοχή σε πρόγραμμα καταδύσεων τεσσάρων ημερών με την ερευνητική ομάδα του Ι.ΕΝ.Α.Ε.
2. Σειρά ομιλιών, στην Αθήνα και σε άλλα μέρη της Ελλάδας, με τις οποίες θα δοθεί η δυνατότητα στο ευρύ κοινό να πληροφορηθεί για τα αποτελέσματα των υποβρυχίων ερευνών που διεξάγονται τα τελευταία χρόνια από το Ινστιτούτο και που έχουν φέρει στο φως σημαντικά ευρήματα της ενάλιας πολιτιστικής κληρονομιάς της Ελλάδας. Στις ομιλίες θα προβάλλεται επίσης φωτογραφικό-κινηματογραφικό υλικό από το αρχείο του Ι.ΕΝ.Α.Ε. 3. Το Ι.ΕΝ.Α.Ε., σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, θα οργανώσει, κατά το 2015, επισκέψεις σε σημαντικούς αρχαιολογικούς χώρους των Κυκλάδων και του Αργοσαρωνικού δίνοντας έτσι την ευκαιρία στον κοινό να ξεναγηθεί στα μεγάλα κέντρα που συνέβαλαν στην οικοδόμηση της ναυτικής μας παράδοσης.

Βιβλιοθήκη - Αρχείο

Από το 1973, μία από τις προτεραιότητες των μελών του Ινστιτούτου υπήρξε η δημιουργία μιας εξειδικευμένης, σε θέματα ενάλιας αρχαιολογίας, βιβλιοθήκης. Σήμερα, διαθέτει περίπου 1.800 βιβλία και περιοδικά, από την ελληνική και διεθνή βιβλιογραφία, στην ελληνική αλλά και σε άλλες γλώσσες. Η συλλογή περιλαμβάνει επίσης διδακτορικές διατριβές, πρακτικά συνεδρίων, ανάτυπα κ.α. με θέματα όπως η μεθοδολογία της υποβρύχιας αρχαιολογίας, η ναυσιπλοΐα, η ναυτική παράδοση, το εμπόριο και η ναυπηγική. Η βιβλιοθήκη εμπλουτίστηκε σημαντικά μετά τον θάνατο του ιδρυτή του Ι.ΕΝ.Α.Ε., Νίκου Ν. Τσούχλου, ο οποίος κληροδότησε την πολύτιμη συλλογή του από παλιές και σπάνιες εκδόσεις. Στη δωρεά του συμπεριλαμβάνεται και το πολύτιμο φωτογραφικό του αρχείο με όλες τις δραστηριότητες του Ι.ΕΝ.Α.Ε., το οποίο δημιούργησε ο ίδιος και διατήρησε μέχρι το 2002. Δυστυχώς, λόγω έλλειψης οικονομικών πόρων κατά τα τελευταία χρόνια, η βιβλιοθήκη του Ι.ΕΝ.Α.Ε. δεν έχει καταφέρει να αναβαθμιστεί και να εμπλουτιστεί σταθερά με όλες τις νέες εκδόσεις στον τομέα της ενάλιας αρχαιολογίας. Στο πρόγραμμα δράσης του Ι.ΕΝ.Α.Ε. για το 2015 αλλά και για τα επόμενα χρόνια, περιλαμβάνεται η πλήρης αναδιοργάνωση της βιβλιοθήκης με την αγορά νέων βιβλίων, καθώς και η δημιουργία ενός σύγχρονου ψηφιακού βιβλιογραφικού καταλόγου, στον οποίο θα υπάρχει πρόσβαση και από το διαδίκτυο, μέσω της ιστοσελίδας του Ι.ΕΝ.Α.Ε. Προβλέπεται ακόμη η οργάνωση και ψηφιοποίηση του πλούσιου φωτογραφικού αρχείου του Νίκου Ν. Τσούχλου, ώστε να εξασφαλιστεί η διατήρησή του και να διευκολυνθεί η πρόσβαση σε αυτό. Το Ι.ΕΝ.Α.Ε. πιστεύει πως οι παραπάνω στόχοι είναι ιδιαίτερης σημασίας, καθώς η συγκεκριμένη βιβλιοθήκη είναι η μοναδική στην Ελλάδα και μία από τις λίγες σε όλη την Ευρώπη, με εξειδίκευση σε θέματα ενάλιας αρχαιολογίας. Αποτελεί σημείο αναφοράς για τους επιστήμονες, τους φοιτητές και τα μέλη του Ι.ΕΝ.Α.Ε που ειδικεύονται στην ενάλια αρχαιολογία αλλά και για το ευρύτερο ενδιαφερόμενο κοινό. (<http://www.ienae.gr>)

ΤΡΙΤΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

ΜΟΥΣΕΙΟΛΟΓΙΚΗ & ΜΟΥΣΕΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΠΡΟΤΑΣΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΕΝΑΛΙΑΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

3.1 ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ

Στην παρούσα μουσειολογική & μουσειογραφική μελέτη εξετάζονται τα δεδομένα, οι συνθήκες και οι πρακτικές που περικλύουν την εκμετάλλευση του πολιτιστικού και φυσικού πλούτου της Αρχαίας Φειάς, στο σημερινό κόλπο του Αγίου Ανδρέα, στην περιοχή του Κατακόλου, όπου δεσπόζει το Ποντικόκαστρο, έμβλημα για την περιοχή.

Η περιοχή αυτή φέρει μια μακραίωνη ιστορία, βαρυσήμαντη για τον αρχαίο κόσμο, άγνωστη στην πλειοψηφία της τοπικής κοινωνίας, στον εσωτερικό και εξωτερικό τουρισμό που αρκετά συχνά κατακλύζει τους αρχαιολογικούς χώρους και προορισμούς στην περιοχή της Ηλείας.

Η διαχρονικότητα της θέσης υποδηλώνεται και αποδεικνύεται από τα κατάλοιπα και τα ευρήματα της μυκηναϊκής μέχρι την ύστερη ρωμαϊκή εποχή, τόσο εντός της θαλάσσης, όσο και στην ξηρά, από τα οποία προκύπτουν σχέσεις της δυτικής Πελοποννήσου με το Αιγαίο και τον Κυκλαδικό Πολιτισμό.

Όπως συνέβαινε στην αρχαιότητα, έτσι και σήμερα, τα ιερά της Ηλείας δέχονται χιλιάδες επισκέπτες κάθε χρόνο από κάθε γωνιά του πλανήτη. Ο κύριος όγκος των επισκεπτών καταφθάνει στην Ολυμπία αλλά και στην περιοχή του Κατακόλου ακολουθώντας τον ίδιο δρόμο τον οποίο και στην αρχαιότητα επέλεγαν οι επισκέπτες της, αυτόν της θαλάσσης.

Το αντιδιαμετρικό της Φειάς σύγχρονο λιμάνι του Κατακόλου υποδέχεται χιλιάδες ταξιδιώτες που συμμετέχουν στις εβδομαδιαίες συνήθως διάρκειας κρουαζιέρες.

Χωρίς ίσως να το γνωρίζουν, οι ξένοι επισκέπτες θα ακολουθήσουν τα χνάρια της αρχαίας διαδρομής από τη Φειά στην Ολυμπία και θα φιλοξενηθούν στην άλλοτε ιερή επικράτεια του Ηλειακού κράτους.

Η περιοχή της αρχαία Φειάς μπορεί να χαρακτηριστεί και ως αφετηρία για άλλους πολιτιστικούς προορισμούς, αφορμή για γνωριμία με την ιστορικότητα των αρχαίων χρόνων, πολιτιστική διαδρομή διδακτικής σημασίας, εκτεινόμενη από την περιοχή του Κατάκολου έως την Αρχαία Ολυμπία και το Ναό του Επικούρειου Απόλλωνα, που βρίσκεται στο κέντρο της Πελοποννήσου, πάνω στα βουνά μεταξύ Ηλείας, Αρκαδίας και Μεσσηνίας, 14 χλμ. νότια της Ανδρίτσαινας.

Κοιτάζοντας την πυξίδα προς δύση και ανατολή θα κατευθυνθούμε, αρχικά, προς την Αρχαία Ήλιδα που βρίσκεται στο μέσον της Ανατολικής κοιλάδας του Πηνειού, ανάμεσα στα σημερινά χωριά Παλαιόπολη, Καλύβια, Αυγείο και το λόφο της Κολοσκοπής ή Παλαιόπυργο. Στη συνέχεια, μπορεί να πραγματοποιηθεί ακόμα μια πολιτιστική ανάπαυση στην Κυλλήνη όπου βρίσκεται το κάστρο Χλεμούτσι. Το Χλεμούτσι βρίσκεται στο χωριό Κάστρο του Δήμου Κυλλήνης, στο δυτικότερο ακρωτήριο της Πελοποννήσου. Χτισμένο στην κορυφή ενός λόφου, δεσπόζει στην πεδιάδα της Ηλείας.

Οι παραπάνω πολιτιστικές διαδρομές μαρτυρούν την κομβική σημασία της θέσης που φέρει η Αρχαία Φειά.

Σημείο αναφοράς το υγρό στοιχείο.

Το Κατάκολο των αρχαίων χρόνων εντοπίζεται στην περιοχή της αρχαίας Φειάς, πόλη τοποθετημένη στην παραλία του σημερινού Αγίου Ανδρέα. Αποτελούσε το δεύτερο λιμάνι της Ηλείας μετά την Κυλλήνη. Κατά τα Ομηρικά χρόνια αποτελούσε φρούριο κοντά στον ποταμό

Ιάρδανο, ενώ κατά τον Πελοποννησιακό πόλεμο (β' μισό του 5ου π.Χ αιώνα) ήταν ορμητήριο των Αθηναίων για να αλώσουν την Ηλεία. Το λιμάνι χάθηκε μέσα στη θάλασσα κατά τον ισχυρό σεισμό του 6ου μ.Χ αιώνα, ενώ τα νησάκια Τηγάνι και Κόρακας διακρίνονται ακόμα από τον όρμο του Αγίου Ανδρέα. Έχουν βρεθεί όστρακα όλων των εποχών, από τη Νεολιθική έως τη Ρωμαϊκή περίοδο. Η περιοχή είχε σπουδαίο στρατηγικό ρόλο κατά τη Βυζαντινή και Μεσαιωνική περίοδο, καθώς στα απομεινάρια της αρχαίας ακρόπολης οι Βιλλεαρδουνοί έχτισαν το μαγευτικό Ποντικόκαστρο. Μετά την απελευθέρωση από τον τουρκικό ζυγό το κέντρο του Κατακόλου μετατοπίστηκε στην περιοχή που βρίσκεται σήμερα οπότε πήρε και τη σημερινή του ονομασία. Αποτελούσε εκείνη την περίοδο ένα από τα σημαντικότερα λιμάνια της χώρας για την εξαγωγή σταφίδας, του σημαντικότερου εξαγωγίμου προϊόντος της Ελλάδας.

Εξετάζοντας τη σύνδεση της ιστορικότητας της περιοχής με τη θάλασσα και τις σχέσεις που αναπτύσσονται με αυτήν. Δεν είναι δύσκολο να αναλογιστεί κανείς, πως και σήμερα ο νομός μας είναι άμεσα συνδεδεμένος με το υγρό στοιχείο καθώς, η δυτική πλευρά της Ηλείας αγκαλιάζεται από μια μεγάλη ακτογραμμή η οποία βρέχεται από τα νερά του Ιονίου και βρίσκονται στην επικράτεια του δύο λιμάνια, της Κυλλήνης και του Κατακόλου.

Συνέπως, λαμβάνοντας υπόψιν τα δεδομένα και τις ανάγκες της σύγχρονης εποχής, γίνεται λόγος για εκμετάλλευση και ανάδειξη αυτού του πολιτιστικού τοπίου με άξονα αφήγησης το Ποντικόκαστρο.

Ένας τέτοιος ιστορικός τόπος, ο οποίος έχει γνωρίσει ακμή και παρακμή και η σπουδαιότητα του προέρχεται από την γεωγραφική- στρατηγική του θέση, δε μπορεί παρά να εξυμνεί τη θάλασσα και τους θησαυρούς του παρελθόντος που φυλάσσονται μέσα σ' αυτήν.

Η δημιουργία μουσείων ενάλιας αρχαιολογίας, 41 χρόνια μετά από τη λειτουργία της Εφορείας Ενάλιων αρχαιοτήτων (1976-2017), αποτελεί επιτακτική ανάγκη της σύγχρονης κοινωνίας, που πρωταρχικό ρόλο έχει να αναδείξει τη σημαντικότερη πτυχή της ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς, η οποία είναι συνυφασμένη με τη ναυτική παράδοσή μας και παραμένει άγνωστη έως και σήμερα στο ευρύ κοινό. Έρχεται να καλύψει ένα μεγάλο κενό στον μουσειακό χάρτη της χώρας, μιας χώρας με μοναδική σε ποσότητα και σε βάθος χρόνου ναυτική ζωή, και να παρουσιάσει στο ευρύ κοινό τμήματα της ιστορίας του εκθέτοντας ένα πλήθος σημαντικών ευρημάτων.

Η σημασία αξιοποίησης του χώρου και η δημιουργία του Μουσείου σαν ένα από τα ελάχιστα Ελληνικά αντίστοιχα θεματικά μουσεία και ο εξειδικευμένος χαρακτήρας του, η γειτνίαση και άμεση σχέση του κτιρίου με τον ευρύτερο υπαίθριο χώρο της Αρχαίας Φειάς καθώς και η θέληση για αναβάθμιση όλου αυτού του αναδειγμένου πολιτιστικού χώρου, οδήγησαν στον σχεδιασμό των δύο "ιδεών" –μουσείου και ευρύτερου υπαίθριου χώρου- συνύπαρξη πολιτιστικού τοπίου και ενάλιας αρχαιολογίας.

Η ανάπλαση της περιοχής του Ποντικόκαστρου αποκαθιστά την αποκομμένη σχέση της πόλης του Πύργου και της τοπικής κοινότητας με τη θάλασσα και την ιστορία που αυτή φέρει.

Η ροή της πόλης και της τοπικής κοινότητας έρχονται να συναντηθούν με τις ροές των αρχαίων θαλάσσιων δρόμων .

Αστικά θραύσματα, πράσινο, όχθες και θάλασσα είναι τα βασικά εργαλεία που συνθέτουν την τυπολογία του μουσείου. Ο σχεδιασμός της παρέμβασης επιδιώκει να επαναπροσδιορίσει τη δραστηριότητα και η ταυτότητα του ανθρώπου στη συγκεκριμένη περιοχή, χωρίς να αλλοιώνει τη φυσιογνωμία του χώρου.

Το επιστημονικό ενδιαφέρον έγκειται στην παρουσίαση των δεδομένων και των πρακτικών για την εκμετάλλευση των πολιτιστικών καταλοίπων της αρχαίας Φειάς με κέντρο αφήγησης το Ποντικόκαστρο .

3.2 ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΑΙ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Με αδιάλειπτη κατοίκηση από τα νεολιθικά ως τα μεσαιωνικά χρόνια, η Φειά ή Φεά στο σημερινό κόλπο του Αγίου Ανδρέα, στην περιοχή του Κατακόλου, αποτελούσε κατά την αρχαιότητα σημαντικό λιμάνι, επίγειο της Πισάτιδας και όριό της με την βορείως κείμενη περιοχή της Κοίλης Ήλιδας. Όταν η Ήλιδα υπέταξε την Πίσα και τις άλλες πόλεις ως περιοίικιδες, η Φειά λειτούργησε ως το δεύτερο σε σπουδαιότητα μετά την Κυλλήνη λιμάνι του ηλειακού κράτους.

Η Φειά κατά την ομηρική εποχή ήταν πόλη τειχισμένη. Κάτω από τα τείχη της, σύμφωνα με τον Όμηρο, έλαβε χώρα η σύγκρουση των Πυλίων υπό το Νέστορα με τους Αρκάδες. Στην Οδύσσεια, ο Τηλέμαχος συναντά την Φειά κατά το ταξίδι της επιστροφής του στην Ιθάκη έχοντας αφήσει πίσω του την Πύλο όπου είχε συναντήσει τον Νέστορα αναζητώντας πληροφορίες για τον πατέρα του. Φαίνεται πως η Φειά ήταν σπουδαίο αναγνωριστικό στοιχείο για την ναυσιπλοΐα στο Ιόνιο και τα ταξίδια προς τις ελληνικές πόλεις της Κάτω Ιταλίας. Στα χρόνια του Πελοποννησιακού Πολέμου, το λιμάνι και η πόλη της Φειάς επίσης αποτέλεσε το σκηνικό συγκρούσεων μεταξύ των αντιπάλων παρατάξεων, ενώ με τη λήξη του, δοκίμασε την ίδια τύχη με την Κυλλήνη, χάνοντας τα τείχη της ως ταπεινωτικό όρο που επέβαλλαν οι νικητές του πολέμου Λακεδαιμόνιοι στους ηττημένους Ηλείους. Η απόσταση μεταξύ Φειάς και Ολυμπίας προσδιορίζεται από το γεωγράφο Στράβωνα στα 120 στάδια. Ο περιηγητής Πausανίας ωστόσο δεν αναφέρεται στη Φειά, παρά μόνο περιγράφοντας πολεμική σκηνή στη λάρνακα του Κυψέλου την οποία είδε στο ιερό της Ολυμπίας με θέμα τη σύγκρουση Πυλίων-Αρκάδων. Ίσως η αποσιώπηση της Φειάς στο έργο του Pausanias δείχνει ότι στα χρόνια του η πόλη και το λιμάνι είχαν παρακμάσει. Η πολίχνη της Φειάς ήταν εκτεταμένη και αραιοκατοικημένη, όπως προκύπτει από τα σωζόμενα αρχαιολογικά κατάλοιπα. Στα κλασικά χρόνια, η κόμη καταλάμβανε όλη την επιφάνεια του ακρωτηρίου που σήμερα ονομάζεται Ιχθύς, πλησιάζοντας στα βόρεια τον σημερινό οικισμό της Σκαφιδιάς, στο μέρος όπου ο μικρός ποταμός με την αρχαία ονομασία Ιάρδανος χύνεται στο Ιόνιο.

Στην κορυφή του λόφου, πάνω από το λιμάνι, βρισκόταν η ακρόπολη της Φειάς. Η κατόπτευση της γύρω περιοχής από το σημείο αυτό είναι εξαιρετική, αφού υπάρχει ανεμπόδιστη ορατότητα προς κάθε σημείο του ορίζοντα, προς το Ιόνιο, τη δυτική Πελοπόννησο μέχρι και τους ορεινούς όγκους της Αρκαδίας.

Καθόλη τη διάρκεια της αρχαιότητας, το λιμάνι της Φειάς λειτουργούσε ως σημαντική πύλη ιδιαίτερα κατά τους θερινούς μήνες μέσω της οποίας διακινούνταν με φυσιολογική ροή άνθρωποι και αγαθά από και προς το κράτος των Ηλείων. Ωστόσο, η εικόνα αυτή άλλαξε κάθε τέσσερα χρόνια, το καλοκαίρι της Ολυμπιακής χρονιάς, καθώς πλησίαζε η εποχή της τέλεσης των αγώνων. Το λιμάνι και πολίχνη της Φειάς, όπως και της Κυλλήνης βορειότερα, υποδέχονταν τα πλήθη των Ελλήνων που προσέρχονταν αθρόα στην ιερή γη της Ηλείας με πλοία της εποχής και με προέλευση την ηπειρωτική Ελλάδα και τις πολυάριθμες αποικίες ανά την Μεσόγειο, προκειμένου να λάβουν μέρος στην μεγαλοπρεπή θρησκευτική πανήγυρη προς τιμήν του Διός στο περιλάλητο ιερό της Ολυμπίας.

Οπωσδήποτε, οι εκατοντάδες στην αρχή και αργότερα χιλιάδες των προσκυνητών, έφεραν μαζί τους τα πολύτιμα, μικρά ή μεγαλύτερα αφιερώματα στο Ιερό και μαζί με αυτά ποικίλα άλλα αγαθά, ζώα, εμπορεύματα και είδη προς κατανάλωση. Τα μεγέθη του επιβατικού και εμπορικού όγκου που διακινούνταν μέσω των θαλασσιών οδών αυξάνονταν προοδευτικά, ακολουθώντας την εξέλιξη και πρόοδο της ναυπηγικής τέχνης και της ναυσιπλοΐας και την αντίστοιχα

μεγεθυνόμενη φήμη και αίγλη των Ολυμπιακών Αγώνων. Για όσο διάστημα αυτοί διαρκούσαν, τα κάθε μεγέθους και είδους πλοία παρέμεναν αγκυροβολημένα στον φυσικό όρμο της Φειάς και στο λιμάνι της Κυλλήνης, περιμένοντας να μεταφέρουν με την λήξη τους όλους τους επιβάτες πίσω στην πατρίδα τους και μαζί με αυτούς διάφορα γεωργικά και βιοτεχνικά προϊόντα των Ηλείων. Οπωσδήποτε, το πολυτιμότερο «φορτίο» ορισμένων πλοίων ήταν ο κότινος και σημαντικότερος επιβάτης ο Ολυμπιονίκης κάτοχός του, είτε επρόκειτο για τον Μίλωνα από τον Κρότωνα, τον Διαγόρα από τη Ρόδο, το Θεαγένη από την Θάσο και τόσους άλλους. (<http://odysseus.culture.gr>)

Στη βυζαντινή περίοδο το οικοδομικό υλικό της αρχαίας ακρόπολης χρησιμοποιήθηκε για την κατασκευή κάστρου, στα κατώτερα μέρη της τοιχοποιίας του οποίου διατηρήθηκε το αρχαίο τείχος με εμφανή τα ίχνη επισκευής του από τους μετέπειτα (από το 1204 και εξής) Φράγκους κατακτητές του. Το φρούριο είναι γνωστό στις πηγές ως Ποντικόκαστρο (πρώτη μνεία το 1111), ονομασία την οποία οφείλει κατά μια ερμηνεία στον πόντο, το προσηγορικό των θαλασσών (ποντικό, παραθαλάσσιο κάστρο) ή κατά μια άλλη εκδοχή στην ομοιότητα της κάτοψης του λόφου με ποντικό. Στο Χρονικό του Μορέως, το κάστρο είναι γνωστό επειδή σε κάποια αίθυσά του συμφωνήθηκε ο σημαντικός γάμος του Γοδεφρείδου Β' Βιλλεαρδουίνου, κληρονόμου του Πριγκιπάτου της Αχαΐας και της Αγνής Κουρτεναί, κόρης του λατίνου αυτοκράτορα στην Κωνσταντινούπολη Πέτρου Κουρτεναί, όταν έτυχε να φιλοξενηθεί εδώ με την μητέρα της, καθώς μετέβαιναν δια της θαλάσσης στην βασιλεύουσα. Στη "Γεωγραφία Παλαιά και Νέα", ο μητροπολίτης Αθηνών Μελέτιος μας παραδίδει για το κάστρο του Κατακόλου την ονομασία "Καλοσκόπιον", την ελληνοποιημένη εκδοχή της ιταλικής του ονομασίας ("Belvedere"). (www.odysseus.culture.gr)

Ο μελετητής R. Traquair πιθανολογεί την καταστροφή του Ποντικοκάστρου στα 1470 από τον Κωνσταντίνο Παλαιολόγο όπως δηλ. ενήργησε στο κάστρο της Γλαρέντζας ως τελευταίος πριν τους Τούρκους ιδιοκτήτες τους ώστε, καθώς οι τελευταίοι προήλαυναν στην Πελοπόννησο, να μην επωφεληθούν από την κατάκτησή τους. Στα περιορισμένης έκτασης σωζόμενα ερείπια του μεσαιωνικού οχυρού ξεχωρίζει ο πύργος στη βορειοδυτική γωνία, ο οποίος διατηρείται σε ύψος 12 και πλάτος 8 μέτρων. Επίσης, στο κέντρο της επίπεδης επιφάνειας του άλλοτε τειχισμένου κάστρου διατηρούνται τα ερείπια διμερούς, θολωτής δεξαμενής μήκους 5μ. Σήμερα, η ακτή και ο πυθμένας του κόλπου του Αγ. Ανδρέου, εμφανίζει τεράστια ρήγματα που δείχνουν τις σημαντικές γεωλογικές μεταβολές και μεταμορφώσεις που σημειώθηκαν μέσα στο πέρασμα των αιώνων από την έντονη σεισμική δραστηριότητα στην περιοχή. Ειδικότερα, ο σεισμός του βου μ.Χ. αιώνα ο οποίος συγκλόνησε ολόκληρη την βορειοδυτική Πελοπόννησο και κατακρήμνισε τον μεγαλοπρεπή ναό του Διός της Ολυμπίας είναι μάλλον ο υπαίτιος για τον καταποντισμό της Φειάς και των λιμενικών της εγκαταστάσεων.

Στα τέλη της δεκαετίας του 1950 ο αρχαιολόγος Νικ. Γιαλούρης πραγματοποίησε υποθαλάσσια και παράκτια έρευνα στον κόλπο της Φειάς, η οποία απέδωσε πλούσια και ποικίλα αρχαιολογικά ευρήματα. Σύμφωνα με αυτήν, τα οικοδομικά λείψανα εντοπίζονται σε όλο το κόλπο, μέχρι και 200μ. από την ακτή και σε βάθος μέχρι 5μ. Μεταξύ των εναλίων αρχαίων καταλοίπων που εντοπίστηκαν, συγκαταλέγονται πολλά αρχιτεκτονικά μέλη όπως ορθοστάτες, σπόνδυλοι κιόνων δωρικού και ιωνικού ρυθμού καθώς και κιονόκρανα, ορισμένα εκ των οποίων ανασύρθηκαν. Την διαχρονικότητα της θέσης αποδεικνύει η εύρεση θραυσμάτων αγγείων όλων των εποχών, από τη μυκηναϊκή μέχρι την ύστερη ρωμαϊκή εποχή, τόσο εντός της θαλάσσης, όσο και στην ξηρά. Άξια αναφοράς είναι τα δυο κυκλαδίτικα ειδώλια, χρονολογούμενα στα τέλη της 3ης χιλιετίας, τα οποία, όπως επισημαίνει ο Ν. Γιαλούρης, υποδηλώνουν τη χρήση του λιμανιού ήδη

από αυτή την εποχή, αλλά και τις σχέσεις της δυτικής Πελοποννήσου με το Αιγαίο και τον Κυκλαδικό Πολιτισμό. Στη νησίδα Τηγάνη οι έρευνες απέδωσαν ευρήματα των κλασικών έως ρωμαϊκών χρόνων. Ωστόσο, επειδή λείπει μεγάλο κομμάτι της εικόνας που παρουσίαζε η Φειά, τόσο στην αρχαιότητα όσο και στα μεσαιωνικά χρόνια, είναι αναγκαία η διεξαγωγή συστηματικής έρευνας του σημαντικού αυτού τόπου, σε ξηρά και θάλασσα. Όπως συνέβαινε στην αρχαιότητα, έτσι και σήμερα, το άλλοτε Ιερό του Διός δέχεται χιλιάδες επισκέπτες κάθε χρόνο από κάθε γωνιά του πλανήτη. Ο κύριος όγκος των επισκεπτών καταφθάνει στην Ολυμπία ακολουθώντας τον ίδιο δρόμο τον οποίο και στην αρχαιότητα επέλεξαν οι επισκέπτες της, αυτόν της θαλάσσης. Το αντιδιαμετρικό της Φειάς σύγχρονο λιμάνι του Κατακόλου έπειτα από διακοπή αιώνων υποδέχεται ξανά τους όχι και τόσο ταλαιπωρημένους χιλιάδες ταξιδιώτες που συμμετέχουν στις κρουαζιέρες. Χωρίς ίσως να το γνωρίζουν, οι ξένοι επισκέπτες θα ακολουθήσουν με τα πολυτελή πούλμαν τα χνάρια της αρχαίας διαδρομής από τη Φειά στην Ολυμπία και για λίγες μόνο ώρες θα φιλοξενηθούν στην άλλοτε ιερή επικράτεια του Ηλειακού κράτους. Στο ίδιο λιμάνι θα επιστρέψουν και θα αναχωρήσουν για τους επόμενους προορισμούς τους, οι περισσότεροι έχοντας απολαύσει τη φύση και το κάλλος του Ολυμπιακού Τοπίου, κυρίως όμως αναγεννημένοι από το Ολυμπιακό Ιδεώδες, όπως και οι άνθρωποι της αρχαίας εποχής. (*La Morée franque*, Antoine Bon, 1969)

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

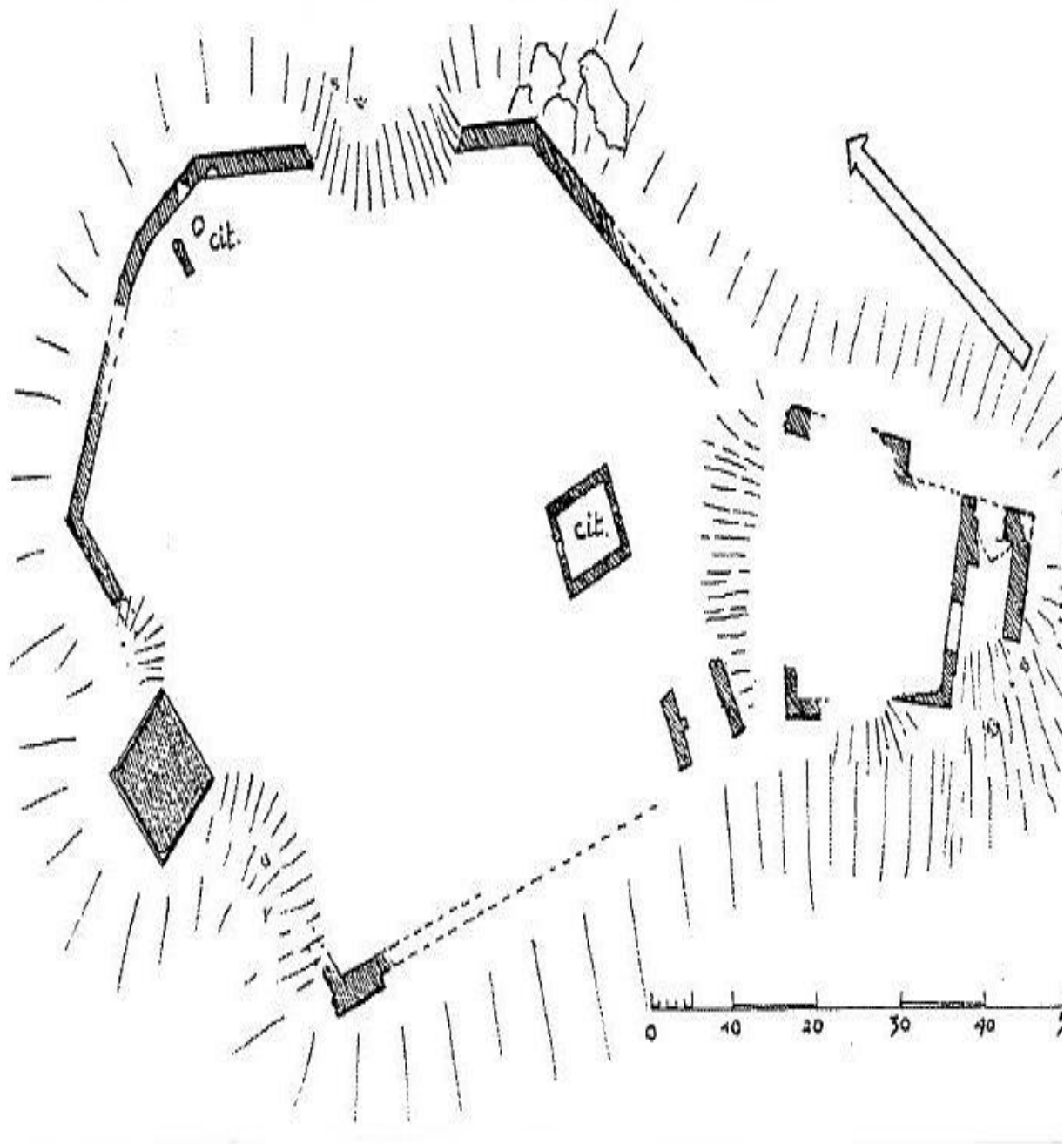
Το κάστρο εκτείνεται στο βόρειο τμήμα της σειράς των λόφων πάνω από τον Άγιο Ανδρέα, στην κορυφή του ακρωτηρίου Ιχθύς. Καταλαμβάνει μια έκταση μήκους περί τα 90 μέτρων και μέγιστου πλάτους 55 μέτρων. Το πλάτωμα είναι σχετικά επίπεδο, σε υψόμετρο περίπου 55 μέτρων.

Το κάστρο είναι ερειπωμένο και κατεστραμμένο σε μεγάλο βαθμό. Υπάρχουν πάντως αρκετά υπολείμματα της οχύρωσης που δεν είναι εύκολα ορατά λόγω της βλάστησης. Στα ερείπια διακρίνονται ίχνη αρχαίας ελληνικής τοιχοδομής, βυζαντινής και κυρίως φράγκικης.

Το πιο ορατό σημείο του κάστρου είναι ένας πύργος στη βορειοδυτική πλευρά σχεδόν τετράγωνος με διαστάσεις βάσεις 8,40μx8,50μ. Ο Antoine Bonn θεωρεί σίγουρο ότι ο πύργος είναι βυζαντινός ενώ κάποιοι ερευνητές υποστηρίζουν ότι ολόκληρο το κάστρο υπήρξε βυζαντινό χωρίς σοβαρές τροποποιήσεις από τους Φράγκους.

Επίσης, στο κέντρο της επίπεδης επιφάνειας του άλλοτε τειχισμένου κάστρου διατηρούνται τα ερείπια διμερούς, θολωτής δεξαμενής μήκους 5μ. (Antoine Bon 1969)

Ο θρύλος λέει ότι υπήρχε σήραγγα από το κάστρο προς το Χλεμούτσι, κάτι που μάλλον αποκλείεται καθώς η απόσταση είναι πολύ μεγάλη. (<http://www.kastra.eu>)

ΤΟ ΠΟΝΤΙΚΟΚΑΣΤΡΟ ΩΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗ

Με τον όρο πολιτιστική αναπαράσταση, αποδίδουμε σε γενικές γραμμές κάθε πρακτική που εστιάζεται στην αναπαραγωγή πολιτισμικών δεδομένων ως πολιτιστικών δεδομένων με σκοπό τη συνακόλουθη προβολή τους προς διάφορες κατηγορίες δεκτών ή χρηστών, που συγκροτούν το κοινό στο οποίο στοχεύει κάθε δράση προβολής.

Το Ποντικόκαστρο θα αποκτήσει συμβολική διάσταση μέσω της παρουσίας του ως πολιτιστική αναπαράσταση. Το εμβληματικό αυτό μνημείο θα αναδύει μνήμες του παρελθόντος, θα ενώνει το παρελθόν με το παρόν, θα διδάσκει την τοπική ιστορία, θα δημιουργεί εναρμόνιση του φυσικού περιβάλλοντος με τα πολιτιστικά δεδομένα και δρώμενα, ενώ ταυτόχρονα θα ξεναγεί τον επισκέπτη-αποδέκτη σε ένα νέο επιστημονικό πεδίο, αυτό της ενάλιας αρχαιολογίας. Στόχος της πολιτιστικής αναπαράστασης είναι να βασιστεί στις εμπειρίες του αποδέκτη ανακαλώντας στην μνήμη σχετικές αναμνήσεις ή γνώσεις και να δομήσει πάνω σε αυτές μία νέα προσέγγιση απόκτησης νέων εμπειριών.

Το ποντικόκαστρο εντάσσεται στην πολιτιστική αναπαράσταση του εκθεσιακού σχεδιασμού. Αυτή η κατηγοριοποίηση επιτυγχάνεται μέσω της απόδοσης του συμβολικού και μνημειακού χαρακτήρα του μνημείου αλλά και λόγω της μοναδικότητας που φέρει ο χαρακτήρας του ως Μουσείο με τα σημεία και τα σημαινόμενα που προκύπτουν από τις επιτελεστικές διαδικασίες.

Θεματική της Αναπαράστασης: ως θεματική της αναπαράστασης προβάλλεται το κάστρο το οποίο εκτείνεται στο βόρειο τμήμα της σειράς των λόφων πάνω από τον Άγιο Ανδρέα, γνωστό ως Ποντικόκαστρο. Καταλαμβάνει μια έκταση μήκους περί τα 90 μέτρων και μέγιστου πλάτους 55 μέτρων όπου και διακρίνονται αρκετά υπολείμματα της οχύρωσης που δεν είναι εύκολα ορατά λόγω της βλάστησης. Το κάστρο είναι ερειπωμένο και κατεστραμμένο σε μεγάλο βαθμό. Η εκπόνηση αυτής της μελέτης αποσκοπεί στη συντήρηση και αποκατάσταση του μνημείου και κατ' επέκταση την εκμετάλλευση ολόκληρης της δόμησης με επιπρόσθετα αρχιτεκτονικά μέρη να ολοκληρώνουν το έργο της πολιτιστικής αναπαράστασης, προσκαλώντας τον επισκέπτη να ανακαλύψει την τοπική του ιστορία αλλά και τον μαγικό κόσμο της ενάλιας αρχαιολογίας

Επιλεγμένα δεδομένα: Τα επιλεγμένα δεδομένα της παρούσας πολιτιστικής αναπαράστασης είναι το κάστρο το οποίο οικοδομήθηκε κατά τη βυζαντινή περίοδο όπου τα οικοδομικά υλικά της αρχαίας ακρόπολης χρησιμοποιήθηκαν για την κατασκευή του.

Το ποντικόκαστρο εξιδανικεύεται προβάλλοντας τα άυλα και υλικά στοιχεία της πολιτιστικής κληρονομιάς που αλληλεπιδρούν με την ιστορία της τοπικής κοινωνίας και τη συλλογική μνήμη ενώ συνάμα παρέχει γνώσεις για τον ενάλιο κόσμο, ένα πεδίο του οποίου οι επιστημονικές πτυχές είναι άγνωστες στο κοινό.

Ως επιλεγμένα δεδομένα μπορούν να χαρακτηριστούν τα στοιχεία της φύσης που θα περιβάλλουν το μνημείο, συνυφασμένα με την ιστορία που φέρει το ποντικόκαστρο αλλά και τα εκθέματα που θα αποτελούν τη μόνιμη συλλογή του μουσείου.

Σκηνικό: Το σκηνικό θα είναι τόσο εσωτερικό όσο και εξωτερικό και θα είναι σταθερό ως προς την χωρική τοποθέτηση καθότι η διαδικασία της αφήγησης διαμορφώνεται σε συγκεκριμένους χώρους. Η χρονική τοποθέτηση του σκηνικού θα βρίσκεται στο παρελθόν ταξιδεύοντας τους επισκέπτες πίσω στο χρόνο, καθώς η αρχιτεκτονική δομή έχει επανέλθει στους χρόνους κατασκευής του κάστρου, μετά από συντήρηση και αποκατάσταση του μνημείου.

Μια γυάλινη ροτόντα στο κέντρο της οχύρωσης που θα βρίσκεται το κάστρο, θα προσδίδει μια σύγχρονη πνοή στο μεσαιωνικό κάστρο δημιουργώντας ένα σύμπλεγμα “παλαιού και νέου”.

Η πλούσια βλάστηση που περιβάλλει το χώρο καθώς και το απέραντο γαλάζιο της θάλασσας που αντικρίζει ο επισκέπτης παρατηρώντας τον ορίζοντα, δραματοποιούν την αφήγηση τόσο στο

εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό σκηνικό, εξιδανικεύοντας το μνημείο και τα εκθέματα που θα φιλοξενεί , ταυτίζοντας τον περιβάλλοντα χώρο με την ιστορία των εκθεμάτων αλλά και το ίδιο το μνημείο.

Μέσα: Τα μέσα χρησιμοποιούνται για την μετάδοση συγκεκριμένων μηνυμάτων και συνδέονται άμεσα με τη σεναριακή στρατηγική.

Τα μέσα που θα χρησιμοποιούνται για την απόδοση της πολιτιστικής αναπαράστασης στον εξωτερικό περιβάλλοντα χώρο είναι το κάστρο, χώρος προστασίας, έκθεσης, ανάδειξης και προβολής της πολιτιστικής κληρονομιάς, το οποίο θα έχει συντηρηθεί, θα έχει αποκατασταθεί και αναστηλωθεί, καθώς και η οχύρωση η οποία έφερε μεγάλες φθορές. Στα μέσα της πολιτιστικής αναπαράστασης θα εντάσσεται η θολωτή δεξαμενή που αποτελεί τμήμα αυτού του αρχιτεκτονικού συνόλου.

Στον εξωτερικό περιβάλλοντα χώρο θα συγκαταλέγεται και η πρόσθετη γυάλινη ροτόντα, μία σύγχρονη κατασκευή, στον προαύλιο χώρο, όπου θα συντηρεί λοιπές λειτουργίες του μουσείου.

Η ιστορικότητα του τοπίου και η ιδιαιτερότητα του φυσικού κάλους δίνονται ως μέσα καθώς προσδίδουν τη χρήση προοπτικής στην πολιτιστική αναπαράσταση και θα συνδέουν τον εξωτερικό με τον εσωτερικό περιβάλλοντα χώρο.

Στον εσωτερικό περιβάλλοντα χώρο του Ποντικόκαστρου τα μέσα θα περιέχουν εισαγωγικά κείμενα ενημέρωσης για την ενάλια αρχαιολογία , τη δομή της κάθε θεματικής ενότητας ξεχωριστά , επεξηγηματικά κείμενα , λεζάντες, πολυμεσικές εφαρμογές με ήχο και ειδικό φωτισμό ως υποστηρικτικό υλικό της αφήγησης.

Ως μέσα χαρακτηρίζονται θα και τα εκθέματα τα οποία ξεναγούν τον επισκέπτη στον ενάλιο κόσμο.

Η γυάλινη ροτόντα θα συμπληρώνει την πολιτιστική αναπαράσταση καθώς μέσα σε αυτήν γίνεται χρήση ενημερωτικών κειμένων, πολυμεσικών και διαδραστικών εφαρμογών με σκοπό την ανάδειξη της ιστορίας της αρχαίας Φειάς και του ποντικόκαστρου.

Η αφήγηση θα πραγματώνεται μέσω της εξιδανίκευσης και της δραματοποίησης. Μέσω της ανάκλησης του παρελθόντος και της ιστορικότητας του μνημείου θα επιτυγχάνεται το ενδιαφέρον του επισκέπτη. Η μοναδικότητα των εκθεμάτων και τα μέσα αφήγησης της έκθεσης θα οδηγούν τον αποδέκτη στην απόκτηση νέων εμπειριών και γνώσεων .

Στόχος: Ο στόχος της συγκεκριμένης πολιτιστικής αναπαράστασης είναι η προβολή της ιστορίας του Ποντικόκαστρου και η εισαγωγή σε ένα νέο σχετικά επιστημονικό πεδίο, αυτό της ενάλιας αρχαιολογίας. Μέσω της έμμεσης ανάδρασης ενεργοποιείται ο δέκτης σε αποδέκτη. Το Ποντικόκαστρο θα γίνει κοινωνικά αποδεκτό ως πολιτιστική αναπαράσταση και αναγνωρίσιμο σε τοπικό και εθνικό επίπεδο τόσο για την ιστορικότητα του μνημείου όσο και για την σπουδαιότητα των εκθεμάτων που θα το συνοδεύουν.

3.3. ΠΡΟΤΑΣΗ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗΣ

Η μελέτη περίπτωσης δημιουργίας μουσείου ενάλιας αρχαιολογίας προκύπτει από την αμέλεια της τοπικής κοινωνίας για προστασία και ανάδειξη του συγκεκριμένου περιβάλλοντος χώρου, παρότι φέρει μια μακραίωνη πολυτάραχη ιστορία και από την ανάγκη υπενθύμισης της συλλογικής μνήμης για τη σύνδεση με τη θάλασσα που μας χαρακτηρίζει σαν λαό.

Η περιοχή της αρχαίας Φειάς και κατ' επέκταση ο περιβάλλον χώρος του Ποντικόκαστρου, όπου αναπαράγεται η πολιτιστική αναπαράσταση, είναι άμεσα συνδεδεμένα με τη θάλασσα.

Η παρακμή και η ακμή που γνώρισε αυτός ο τόπος, η σύνδεση κι επαφή με διαφορετικές κοινωνίες και τόπους πέρα από τα σύνορα της Ηλείας, η μεταφορά προϊόντων και εμπορίου είχε

έναν δρόμο, μια πλευση , αυτόν της θαλάσσης, ακόμα και η κρούση του πολέμου έκανε την εμφάνιση της μέσω του υγρού στοιχείου.

Έτσι ,λοιπόν , κρίνεται ιδανική η τοποθέτηση του μουσείου ενάλιας αρχαιολογίας στο χώρο που Ποντικόκαστρο.

Αρχικά θα πραγματοποιηθεί καθαρισμός και αποψίλωση της κορυφής του ακρωτηρίου Ιχθύς. Η περιοχή καταλαμβάνει μια έκταση μήκους 90 μέτρων και μέγιστου πλάτους 55 μέτρων. Η έντονη βλάστηση έχει κατακλείσει το κάστρο και έχει επιφέρει έντονες αλλοιώσεις στην αρχιτεκτονική δομή του καθώς και στην οχύρωση με αποτέλεσμα οι φθορές οι οποίες έχει υποστεί είναι μέγιστης σημασίας.

Θα ακολουθήσει αποκατάσταση και αναστήλωση του κάστρου και της οχύρωσης. Αφού συντηρηθεί και αναστηλωθεί θα ανοικοδομηθεί , όπου κρίνεται απαραίτητο για την βιωσιμότητα του κάστρου ώστε να εξυπηρετήσει της ανάγκες του μουσείου. Όταν ολοκληρωθούν οι εργασίες που θα καθιστούν το κάστρο βιώσιμο και λειτουργικό οικοδόμημα, κατάλληλο επισκεψιμότητας, θα ακολουθήσουν ενέργειες συντήρησης και αποκατάστασης της οχύρωσης και της θολωτής δεξαμενής που βρίσκεται στον προαύλιο χώρο του κάστρου .

Οι εργασίες θα ολοκληρωθούν με την τοποθέτηση ξύλινων θυρών στην είσοδο της οχύρωσης και του κάστρου.

Κρίνεται αναπόσπαστο μέλημα η διάνοιξη και διαμόρφωση των υφιστάμενων φυσικών δρόμων και μονοπατιών για την διέλευση των πεζών και των οχημάτων που επιδιώκουν την παραμονή στο χώρο καταφθάνοντας με όποιο μέσο θέλουν. Η πρόσβαση θα πρέπει να είναι ορατή, εύκολη και γρήγορη μέσω του οδικού δικτύου που μέχρι τώρα ήταν ανύπαρκτη. Ο επισκέπτης μέσω ειδικών σημάνσεων στο οδικό δίκτυο μπορεί να κατευθυνθεί στο χώρο του Ποντικόκαστρο είτε οδικώς, τοποθετώντας το όχημά του στο χώρο στάθμευσης, έξω από την οχύρωση του κάστρου, είτε διαβαίνοντας τα μονοπάτια που οδηγούν στο κάστρο, απολαμβάνοντας τη θέα και το φυσικό κάλος που προσφέρει ο λόφος. Οι πεζοί θα έχουν τη δυνατότητα ανάπαυσης και θέασης ,στα ειδικά διαμορφωμένα μονοπάτια με την τοποθέτηση καθιστικών πάγκων κ.α. Στη συνέχεια θα δημιουργηθεί στο κέντρο του προαύλιου χώρου του κάστρου μία γυάλινη ροτόντα με σκοπό να εξυπηρετούνται λειτουργίες και εργασίες του μουσείου που δεν μπορούν να πραγματοποιηθούν στο κάστρο. Το γυάλινο οικοδόμημα έχει σκοπό να δημιουργήσει μια γέφυρα επικοινωνίας μεταξύ του μουσείου και των επισκεπτών χωρίς να αποκόβεται από το εξωτερικό περιβάλλον, προσδίδοντας στο μνημείο μια σύγχρονη πνοή. Η γυάλινη ροτόντα θα φιλοξενεί επιπλέον χώρους έκθεσης, προβολής και εκδηλώσεων, χώρο εστίασης ,τουαλέτες , βιβλιοθήκη, γραφεία και χώρους για το προσωπικό, αποθήκες καθώς και πωλητήριο, εκδοτήρια εισιτηρίων και την υποδοχή. Ωστόσο ο κεντρικός και κύριος χώρος έκθεσης πραγματώνεται στο εσωτερικό του κάστρου.

ΤΟ ΠΟΝΤΙΚΟΚΑΣΤΡΟ ΑΠΟ ΤΟ ΒΥΘΟ ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΑΣ ΣΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

Ο επισκέπτης αφού διαβεί την ξύλινη πόρτα του μουσείου θα αντικρίσει την μικρή υποδοχή από τη δεξιά πλευρά της εισόδου.

Κατά την είσοδό του επισκέπτης θα διακρίνει, όπως και στο εξωτερικό έτσι και στον εσωτερικό περιβάλλοντα χώρο, την πέτρινη δομή του κάστρου παραπέμποντάς τον στους χρόνους κατασκευής του.

- Ο τύπος αυτής της άγκυρας είναι γνωστός στη Μεσόγειο από τα προϊστορικά χρόνια. Πολλές από αυτές βρέθηκαν στο λιμάνι της Ζέας, για αυτό είναι πιθανό να χρησίμευαν σαν ρεμέτζα (σταθερές άγκυρες) για το δέσιμο των πλοίων, πριν από την καθέλκυση και τον προσωρινό παροπλισμό τους από τους νεώσοικους.

Αριστερά και δεξιά της εισόδου-εξόδου θα υποδέχονται τον επισκέπτη δύο αρχαίες άγκυρες, υπογραμμίζοντας έτσι το ύφος και τη θεματολογία του μουσείου

Μικρό επεξηγηματικό κείμενο θα συνοδεύει τα εκθέματα υποδοχής.

Ο εκθεσιακός χώρος και η διαδρομή του επισκέπτη θα καθορίζεται από τη χρήση χωρισμάτων γυψοσανίδας, τα οποία δεν θα είναι πακτωμένα, ώστε σε μελλοντικό χρόνο να είναι εφικτή η αναδιαμόρφωση του χώρου.

Ο επισκέπτης πριν την είσοδο του στους εκθεσιακούς χώρους, θα έχει ήδη ενημερωθεί για το τι είναι ενάλια αρχαιολογία και για τη

θεματολογία των όσων θα ακολουθήσουν μέσω του ενημερωτικού πάνελ που θα βρίσκεται αντικριστά από την είσοδο – έξοδο του μουσείου και ενδιάμεσα από τη δεξιά και αριστερή πορεία της εκθεσιακής διαδρομής.

Η πορεία του επισκέπτη διαγράφεται προκαθορισμένη με την χρήση των οπτικοακουστικών μέσων, χωρίς να αποτρέπει τον επισκέπτη να επιλέξει αυτός τη διαδρομή που επιθυμεί.

Λευκό φως με αντανάκλασεις στα χρώματα τις άμμου θα καλεί τον επισκέπτη να ακολουθήσει τη δεξιά πορεία.

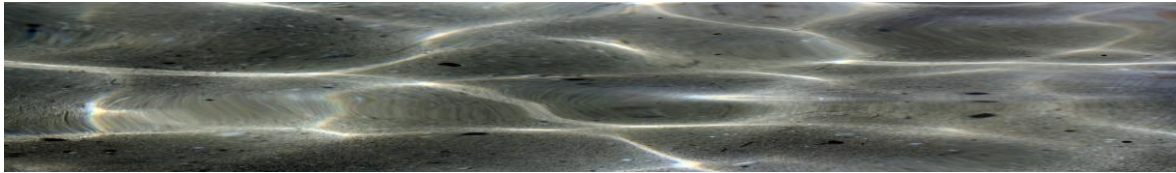
Η πορεία διαμορφώνεται με βάση την αφήγηση της έκθεσης.

Στην έκθεση θα παρουσιάζονται μερικά από τα σημαντικότερα ευρήματα της ενάλιας αρχαιολογίας.

Αρχικά, το μουσείο θα αποτελείται από τον χώρο υποδοχής που θα στελεχώνεται από το προσωπικό φύλαξης και από το επιστημονικό προσωπικό.

Το μουσείο θα απαρτίζεται ουσιαστικά από τέσσερις εκθεσιακές αίθουσες οι οποίες αναλύονται παρακάτω.

Οι αίθουσες Α, Β και Γ θα φέρουν κρυφό χρυσό φωτισμό και θα αντικατοπτρίζεται στους πέτρινους τοίχους η ιδέα της αντανάκλασης του πυθμένα της θάλασσας.

Κρυφός διακριτικός φωτισμός θα υπάρχει στις βάσεις των αγαλμάτων ώστε να δίνεται έμφαση σε αυτά. Ο υπόλοιπος χώρος θα παραμένει σε χαμηλό φωτισμό ώστε η αφήγηση να προκύπτει μόνο από τα εκθέματα.

Η χρήση λεζάντων, και επεξηγηματικών κείμενων, θα είναι σε σκούρα ανθρακί απόχρωση, τοποθετημένα είτε στα χωρίσματα των γυψοσανίδων είτε μπροστά από τον πέτρινο τοίχο.

Διαφορετικό θα είναι το ύφος της αίθουσας Δ στην προσπάθεια απόδοσης με πραγματικό τρόπο του φυσικού χώρου της

Έντονος σκούρος μπλε φωτισμός θα κυριαρχεί στην αίθουσα με εφέ κυματισμών που παραπέμπουν σε θάλασσα. Στην αναπαράσταση θα συνδράμει το άκουσμα του ήχου της θάλασσας μέσα στην αίθουσα. Ο χώρος θα αποπνέει μια πιο σκοτεινή και συνάμα φωτεινή μορφή μέσω της χρήσης οπτικοακουστικών μέσων. Όλα τα εκθέματα αυτής της αίθουσας θα είναι πιστά αντίγραφα.

Τέλος, σε κάθε αίθουσα θα υπάρχουν ξύλινα καθίσματα ανάπαυσης.

[Ο ήχος της θάλασσας..mp4](#)

Αίθουσα Α **ΔΙΑΒΑΖΟΝΤΑΣ ΤΟΥΣ ΧΑΡΤΕΣ**

Η αίθουσα θα κοσμεύεται από τέσσερις μακέτες . Οι μακέτες θα αναπαριστούν τέσσερα πολιτιστικά σημεία της Ηλείας. Δεξιά της εισόδου θα βρίσκεται μακέτα της Αρχαίας Ολυμπίας. Αριστερά , θα βρισκέται μακέτα της Αρχαίας Ήλιδας, ενώ προς την έξοδο της αίθουσας Α, θα βρίσκεται μακέτα της Αρχαίας Φειάς.

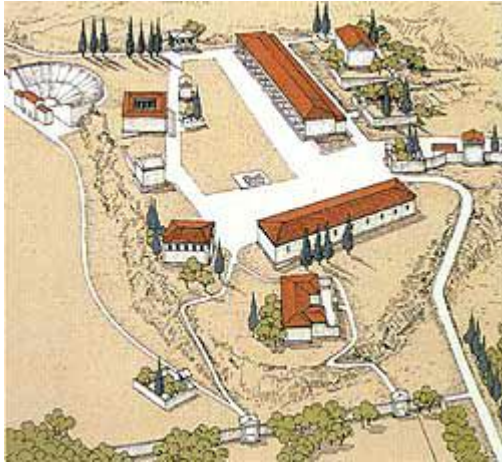
Στο κέντρο της αίθουσας θα δεσπόζει μια μεγάλη ψηφιακή διαδραστική οθόνη προβάλλοντας χάρτη με τα πολιτιστικά κέντρα που αναφέρθηκαν παραπάνω και τα σημεία των ναυαγίων στο θαλάσσιο περιβάλλον που θα προβληθούν στους χώρους του μουσείου, παρέχοντας στον επισκέπτη πληροφορίες και γνώση μέσω της ``ανακάλυψης``.

ΑΡΧΑΙΑ ΟΛΥΜΠΙΑ

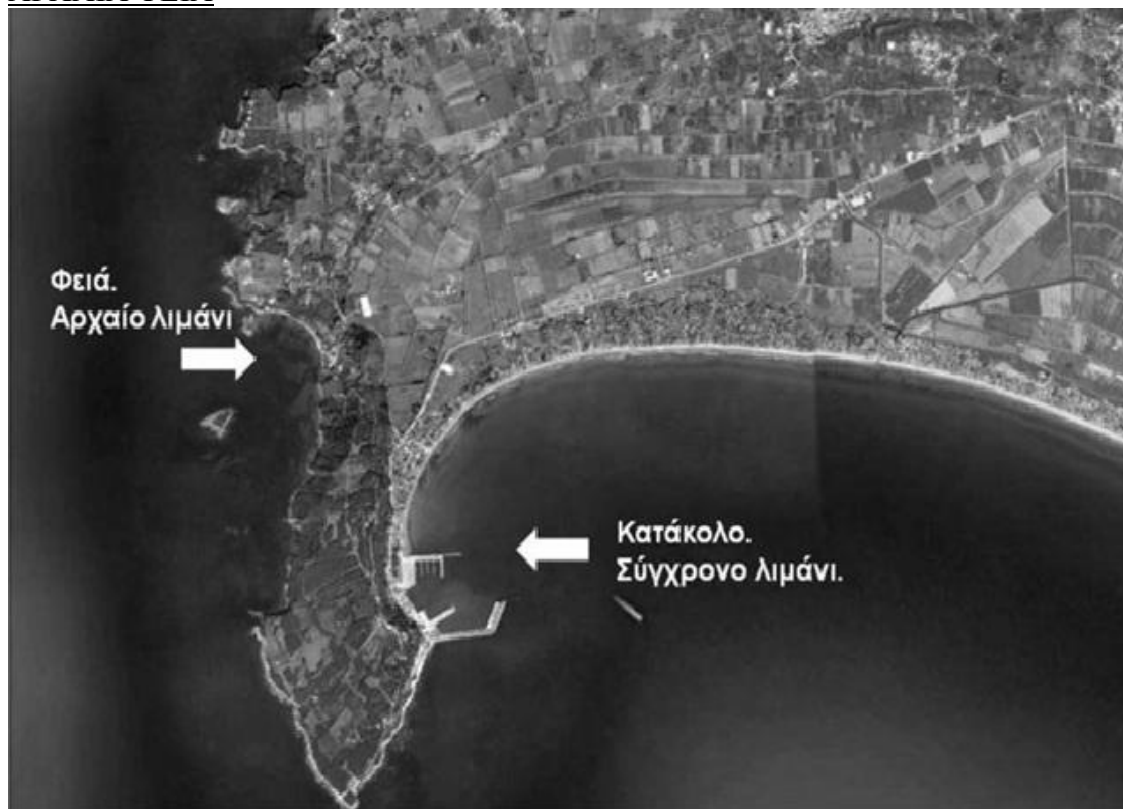
Η Ολυμπία, υπήρξε το πιο δοξασμένο ιερό της Αρχαίας Ελλάδας, αφιερωμένο στο Δία. Ήταν ο τόπος διεξαγωγής των Ολυμπιακών αγώνων. οι οποίοι τελούνταν στο πλαίσιο των Ολυμπίων, της πιο σημαντικής εορτής των Ελλήνων κατά το μεγαλύτερο διάστημα της αρχαιότητας. Η αφητηρία των Ολυμπιακών Αγώνων τοποθετείται στο 776 π.Χ. και τελούνταν κάθε τέσσερα χρόνια.

ΑΡΧΑΙΑ ΗΛΙΔΑ

Η αρχαία πόλη Ήλις ήταν κτισμένη στην αριστερή όχθη του Πηνειού, ανάμεσα στην ορεινή Ηλεία (Ακρόρεια) και την παραλιακή πεδινή (Κοίλη Ήλις). Υπήρξε η μεγαλύτερη πόλη και η πρωτεύουσα της ομώνυμης πόλης-κράτους. Ο χώρος της παρουσιάζει ένα ευρύ φάσμα κατοίκησης που διήρκεσε με μικρά κενά από τις αρχές περίπου της μέσης παλαιολιθικής έως και το τέλος της πρωτοβυζαντινής εποχής (7ος αι. μ.Χ.), οπότε η πόλη εγκαταλείπεται.

ΑΡΧΑΙΑ ΦΕΙΑ

Η Φειά ήταν πολίχνη, λιμάνι της αρχαίας Ηλείας στην χώρα των Πισατών. Ήταν κτισμένη σε φυσικό κόλπο πάνω σε μικρό νησί δίπλα στην ξηρά και καταστράφηκε τον 6ο αιώνα μ.Χ.

- Δεξιά από κάθε μακέτα θα υπάρχει επεξηγηματικό κείμενο
- Στο κέντρο της αίθουσας η διαδραστική οθόνη θα επιτρέπει στον επισκέπτη να αποκτήσει πληροφορίες για κάθε εύρημα του μουσείου μέσω της αφής.

Αίθουσα Β ΨΙΘΥΡΟΙ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ

Τα γλυπτά εντοπίστηκαν το καλοκαίρι του 1980 από παραθεριστές, σε απόσταση περίπου 300 μέτρων από την παραλία Ξι, στο Ληξούρι της Κεφαλονιάς και κατόπιν ανελκύστηκαν από την Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων. Τα εντυπωσιακά αυτά αγάλματα χρονολογούνται στους ελληνοιστικούς χρόνους (323-30 π.Χ.) , αποτελούσαν κατά πάσα πιθανότητα αντικείμενο λεηλασίας από ελληνικό ναό και φορτώθηκαν σε πλοίο που κατευθυνόταν προς την Ιταλία αλλά ναυάγησε.

- Πρόκειται για ακέφαλο άγαλμα όρθιου γυμνού νέου στον τύπο του «Σατύρου», που συνοδεύεται από μικρό ζώο. Η χαλαρή κάμψη της μορφής απαντάται ήδη στις δημιουργίες του Πραξιτέλη κατά τον 4ο αι. π.Χ. και είναι ιδιαίτερα αγαπητή στους γλύπτες των ελληνοιστικών χρόνων

A.

Παράσταση «Σατύρου»,
παραλία Ξι, Ληξούρι Κεφαλονιάς
(323-30 π.Χ.)

στεκόταν)

- Αγαλμα καθιστής ανδρικής μορφής, στον τύπο του θεού Σάραπη ή Σέραπη. Η θεότητα αυτή υπήρξε στα χρόνια των ελληνοιστικών βασιλείων. Το άγαλμα φαίνεται να δημιουργήθηκε με πρότυπο το αντίστοιχο λατρευτικό στο ιερό της Αλεξάνδρειας, του 3ου αιώνα π.Χ. Παρά την ελλιπή διατήρησή του, παρουσιάζει τα βασικά χαρακτηριστικά, ενώ φαίνεται ότι συνοδευόταν από τον σκύλο Κέρβερο. (Σώζεται μόνο η προεξοχή στη βάση όπου θα

Β.

Παράσταση του θεού Σάραπη ή Σέραπη
παραλία ΞΙ, Ληξούρι Κεφαλονιάς
(323-30 π.Χ.)

- Μια άλλη εκδοχή Σάτυρου είναι και αυτή που απεικονίζει όρθιο γυμνό νέο σε μια περίπου χορευτική κίνηση, που φορά κοντή χλαμύδα ή δορά ζώου. Οι Σάτυροι, οι Μαινάδες, οι Νύμφες και άλλες διονυσιακές μορφές σε συμπλέγματα ήταν αγαπημένα θέματα της ελληνοιστικής γλυπτικής και αργότερα συχνή επιλογή για τη διακόσμηση των κήπων στις πλούσιες ρωμαϊκές επαύλεις

Γ.

Εκδοχή Σάτυρου
παραλία ΞΙ, Ληξούρι Κεφαλονιάς
(323-30 π.Χ.)

- Ακέφαλο άγαλμα όρθιου γυμνού νέου, του οποίου λείπει το δεξί χέρι και τα πόδια από τη μέση της κνήμης και κάτω. Στον αριστερό ώμο πέφτει μάτιο που συστρέφεται γύρω από το ίδιο χέρι

Δ .
Γυμνός νέος
παραλία ΞΙ, Ληξούρι Κεφαλονιάς
(323-30 π.Χ.)

- Το άγαλμα απεικονίζει ακέφαλο όρθιο γυμνό νέο που φέρει χλαμύδα στους ώμους, στον τύπο του Ερμή ή του Γανυμήδη. Στην πλήρη του μορφή, το άγαλμα στηριζόταν στην αριστερή πλευρά σε κορμό δένδρου, πάνω στον οποίο έπεφτε η χλαμύδα και ο οποίος εξασφάλιζε τη στήριξη του αγάλματος

Ε.
Γανυμήδης ή Ερμής
παραλία ΞΙ, Ληξούρι Κεφαλονιάς
(323-30 π.Χ.)

- Το άγαλμα απεικονίζει μια ντυμένη θνητή γυναίκα ή θεά με μακρύ χιτώνα ζωσμένο κάτω από το στήθος και ιμάτιο που καλύπτει την πλάτη και τον αριστερό ώμο. Ο τύπος του αγάλματος χρησιμοποιείται από τα κλασικά χρόνια για να απεικονίσει θεότητες.

Στ .
Θνητή γυναίκα ή Θεά,
παραλία ΞΙ, Ληξούρι Κεφαλονιάς
(323-30 π.Χ.)

- Τα αγάλματα θα είναι τοποθετημένα περιμετρικά στο χώρο της αίθουσας Β.
- Με κρυφό φωτισμό θα φωτίζονται από κάτω προς τα πάνω.
- Ενημερωτικό κείμενο θα συναντά ο επισκέπτης κατά την είσοδο του στην αίθουσα.
- Επεξηγηματικά κείμενα θα υπάρχουν στη δεξιά πλευρά πίσω από κάθε άγαλμα, σε ορατό σημείο.
- Ενώ οι λεζάντες θα βρίσκονται υπερυψωμένες στο οπτικό πεδίο του κοινού, δίπλα από κάθε έκθεμα.
- Ο επισκέπτης θα διανύει ελεύθερη πορεία μέσα στο χώρο

Αίθουσα Γ ΦΟΥΝΤΟΥΚΙΑ ΚΑΙ ΒΑΡΒΑΡΟΙ

Στην αίθουσα Γ προβάλλονται δύο ναυάγια διαφορετικών περιόδων αλλά μεγάλης επιστημονικής και ιστορικής αξίας.

Στον ύφαλο Δημήτρη της Ζακύνθου εντοπίστηκε μεσαιωνικό ξύλινο πλοίο του 16^{ου} αιώνα έξω από το λιμάνι της Ζακύνθου σε βάθος 15μ. Το φορτίο του πλοίου αποτελούνταν από ξηρούς καρπούς (φουντούκια). Η ενάλια έρευνα ξεκίνησε το 1990 και μεταξύ των ευρημάτων που έφερε στο φως, συγκαταλέγονται διάφορα αντικείμενα καθημερινής χρήσης από το πλήρωμα του πλοίου, όπως κοκκάλινη χτενα μαλλιών, κομμάτια από χοντρό γυαλί, ανάγλυφη πίπα καπνίσματος, βόλια και διάφορα άλλα μικροαντικείμενα.

Ανάμεσα σε αυτά βρέθηκαν και 170 ασημένια νομίσματα του Φιλίππου Β της Ισπανίας

- Τα εκθέματα θα βρίσκονται τοποθετημένα σε προθήκες τοποθετημένα πάνω σε άμμο και φωτίζοντας τα με χρυσό φωτισμό
- Δεξιά από την προθήκη θα υπάρχει κειμενολεξάντα που θα πληροφορεί τον επισκέπτη για το ταξίδι και τη βύθιση του πλοίου
- Ο επισκέπτης θα συναντά τα εκθέματα κατά την εισοδό του στην αίθουσα

Στις 17 Σεπτεμβρίου του 1802 το δικάταρτο μπρίκι «Μέντωρ», με το οποίο ο λόρδος Έλγιν μετέφερε τα κλεμμένα μάρμαρα από τον Παρθενώνα, ναυάγησε νοτιοδυτικά των Κυθήρων. Προορισμός του πλοίου ήταν η Μάλτα και από εκεί το πολύτιμο φορτίο θα μεταφερόταν στην Αγγλία. Έξω από το ακρωτήριο Ταίναρο, το πλοίο έπεσε σε μεγάλη τρικυμία λόγω ισχυρών ανέμων και παρά τις προσπάθειες του πληρώματος να βρει καταφύγιο στον Αβλέμονα Κυθήρων, χτύπησε στα βράχια και βούλιαξε. Σύμφωνα με σύγχρονες μελέτες αρχαιολόγων και δυτών, το γεγονός ότι το πλοίο βούλιαξε σχεδόν αμέσως, βοήθησε να διασωθούν τα μάρμαρα. Το φορτίο ήταν τοποθετημένο μέσα σε κιβώτια τα οποία παρασύρθηκαν μαζί με το σκαρί.

Ο Έλγιν όσο αδίστακτος και αποφασισμένος φάνηκε με την αρπαγή των γλυπτών, άλλο τόσο οργισμένος και επίμονος έγινε για να ανασύρει την «λεία» από τον βυθό της θάλασσας. Αμέσως επιστράτευσε τους καλύτερους «βουτηχτές» της εποχής από την Κάλυμνο για να αναλάβουν τη δύσκολη αποστολή της ανέλκυσης.

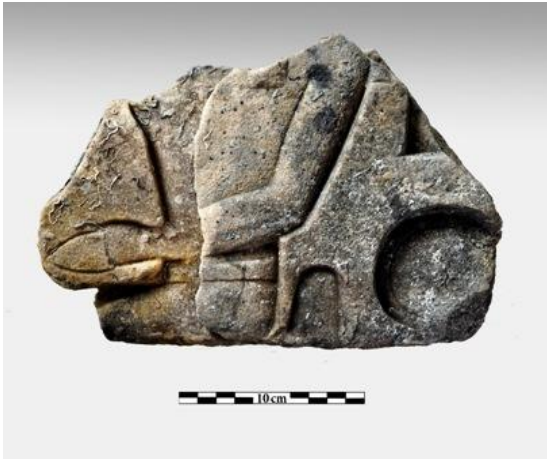
Το 1916 δημοσιεύτηκαν κάποιες επιστολές που αναφέρονται στην ανέλκυση των μαρμάρων και βρέθηκαν τότε στα χέρια του Βρετανού υποπρόξενου.

Οι επιστολές δεν έχουν υπογραφή, ωστόσο μπορεί να υποθέσει κανείς ότι ανήκουν σε άνθρωπο του Έλγιν, που όχι μόνο έκλεψε τα αριστουργήματα της Ακρόπολης, αλλά αποκαλεί βάρβαρες τις ελληνικές ακτές που τα «φιλοξένησαν» μετά την ανέλκυση. Ο Έλγιν, παρά τις περιπέτειες, κατάφερε τελικά να οδηγήσει τα κλεμμένα στην πατρίδα του. Το κουφάρι του «Μέντορα» όμως, παρέμεινε στο βυθό των Κυθήρων. Εντοπίστηκε από την αρχαιολογική υπηρεσία και ερευνάται.

Από τις αρχές του 1800 που βούλιαξε το «Μέντωρ» έχουν γίνει πολλές προσπάθειες ανεύρεσης και άλλων αρχαιοτήτων στο ναυάγιο. Οι πρώτες υποβρύχιες έρευνες από το Ινστιτούτο Εναλίων Αρχαιολογικών Ερευνών έγιναν το 1980. Τότε βρέθηκε το σκαρί του πλοίου, αλλά κανένα αρχαίο αντικείμενο. Οι έρευνες συνεχίζονται περιοδικά και κάθε φορά που δύτες και αρχαιολόγοι καταδύονται στο «Μέντωρ» επιστρέφουν με νέα ευρήματα και εντυπωσιακές φωτογραφίες. Πρόσφατες έρευνες έχουν γίνει το 2009, το 2011 και το 2012.

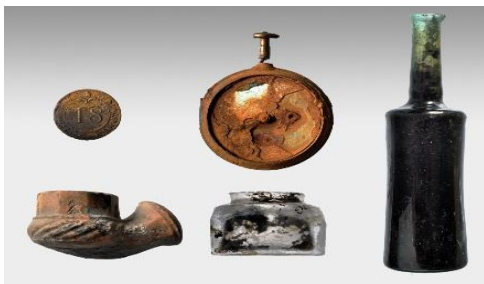
- Τμήμα από το σκαρί του πλοίου

- Το πιο πρόσφατο και «περίεργο» εύρημα. Πρόκειται για Αιγυπτιακό μάρμαρο, που προκαλεί εντύπωση για το φορτίο του αρχαιοκάπηλου Έλγιν.

- Κλεψύδρα, όργανα ναυσιπλοΐας και στέλεχος από όπλο.

- Προσωπικά αντικείμενα επιβατών του πλοίου. Κουμπί στολής, ρολόι τσέπης, μπουκάλι κρασί, πίπα και μελανοδοχείο .

- Αρχαία νομίσματα και προσωπικά αντικείμενα επιβατών και πληρώματος του πλοίου. Ξεχωρίζει το δαχτυλίδι-σφραγίδα που ανήκε σε αξιωματικό του πλοίου. Το δαχτυλίδι (κάτω δεξιά) εντοπίστηκε από τους δύτες μέσα στην πίπα.

- Πρίν την έξοδό του ο επισκέπτης από την αίθουσα Γ ο επισκέπτης θα συνάντα μια μικρή αναπαράσταση του ναυαγίου.
- Τμήμα από το σκαρί του πλοίου θα προβάλεται πάνω σε άμμο αναπαριστώντας τη στιγμή ανεύρεσης του.
- Τα υπόλοιπα αντικείμενα θα προβάλλονται σε προθήκες με άμμο.
- Κειμενολεζάντα θα συναντά ο επισκέπτης πριν την έξοδο από την αίθουσα , δίπλα στο σκαρί του πλοίου.
- Η αίθουσα θα έχει χαμηλό φωτισμό για να δίνεται μεγαλύτερη έμφαση στα εκθέματα.

Αίθουσα Δ **ΤΟ ΝΑΥΑΓΙΟ ΤΩΝ ΑΝΤΙΚΥΘΗΡΩΝ**

Το Ναυάγιο των Αντικυθήρων εντοπίστηκε σε βάθος 50-52μ και ανελκύστηκε κατά μεγάλο μέρος από Συμιακούς σφουγγαράδες το 1900 με τις οδηγίες της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας και τη βοήθεια του Βασιλικού Ναυτικού. Ήταν το πρώτο ναυάγιο που ερευνήθηκε συστηματικά και έτσι εγκαινίασε την επιστήμη της ενάλιας αρχαιολογίας. Η ανέλκυση συνεχίστηκε από την Αρχαιολογική Υπηρεσία το 1976 με τη βοήθεια του Ζακ Κουστώ.

Το πλοίο που βυθίστηκε ήταν φορτηγό πλοίο (ολκάς) με πιθανό μήκος τα 30μ και χωρητικότητας 300 τόνων. Κατασκευάστηκε με την αρχαία τεχνική που θέλει πρώτη την κατασκευή του πετσώματος. Αυτό σημαίνει ότι πρώτα φτιάχτηκαν τα μαδέρια, τα οποία συγκρατούσαν καβίλιες και μόρσα, και όταν το πέτσωμα ήταν σχεδόν έτοιμο τότε προστέθηκε ο εσωτερικός σκελετός. Εξωτερικά, το κύτος κάτω από την ίσαλο γραμμή κάλυπταν λεπτά φύλλα μολύβδου για προστασία. Λίγα κομμάτια του κύτους και των φύλλων μολύβδου έχουν ανελκυστεί.

Το ναυάγιο μπορεί να χρονολογηθεί στο 75-50 π.Χ.

Το πλοίο ήταν φορτωμένο με μαρμάρινα και χάλκινα αγάλματα, χάλκινα ανάκλιτρα, γυάλινα, χάλκινα και κεραμικά αγγεία, χρυσά κοσμήματα, νομίσματα και αμφορείς από την Ανατολική Μεσόγειο. Το λιμάνι απόπλου ήταν μάλλον η Δήλος, ένα εμπορικό κέντρο της εποχής, που είχε εξαιρεθεί από την καταβολή φόρων. Ο προορισμός του πλοίου ήταν η Ιταλική αγορά, αν όχι η ίδια η Ρώμη. Το φορτίο θα στόλιζε τις επαύλεις των πλούσιων γερουσιαστών και εμπόρων της εποχής, τους οποίους είχε γοητεύσει η ελληνική τέχνη. Η απόκτηση ελληνικών έργων τέχνης, από λεηλασία ή αργότερα μετά από αγορά, ήταν σύμβολο πλούτου και κοινωνικής καταξίωσης. Έτσι, αρχίζει το εμπόριο έργων τέχνης που είναι ένα φαινόμενο αυτής της εποχής.

Το πιο συναρπαστικό εύρημα ήταν ένα κομμάτι χαλκού που περιείχε πακτωμένα γρανάζια, τον λεγόμενο Μηχανισμό των Αντικυθήρων.

Αυτός αποδείχθηκε ότι είναι ένας φορητός μηχανικός υπολογιστής των κινήσεων της Σελήνης, του Ήλιου και των πέντε πλανητών, που φτιάχτηκε μάλλον γύρω στο 150-100 π.Χ. Ήταν επίσης ένα ακριβές ημερολόγιο που μπορούσε να προβλέψει τις σεληνιακές και τις ηλιακές εκλείψεις. Ακολουθεί τις θεωρίες του Ίππαρχου, του πατέρα της Αστρονομίας, για την ελλειπτική κίνηση της Σελήνης. Δεν έχουν ξεκλειδωθεί όλα τα μυστικά του Μηχανισμού ακόμη, γι' αυτό και αποτελεί το αντικείμενο μελέτης μιας διεπιστημονικής ομάδας ειδικών.

- Ο έφηβος των Αντικυθήρων είναι ένα χάλκινο άγαλμα ελληνιστικής περιόδου. Έχει ύψος 1,94 μέτρα και θεωρείται ότι κατασκευάστηκε τη περίοδο 340 π.Χ. με 330 π.Χ. Παριστάνει ένα νέο άνδρα όρθιο και γυμνό. Το δεξί του χέρι βρίσκεται πλάγια και είναι υπερυψωμένο και δημιουργεί την αίσθηση της κίνησης. Μπορεί να κρατούσε κάποιο αντικείμενο, αλλά αυτό δεν είναι γνωστό, καθώς το πιθανό αντικείμενο δεν έχει διασωθεί. Το άγαλμα μπορεί να απεικονίζει τον Πάρη, που πάει να πάρει το μήλο της Έριδος ή τον Περσέα που κρατάει το κεφάλι της Μέδουσας ή κάποιον αθλητή που κρατάει μια σφαίρα.

A.

Πάρης ή Περσέας
ή κάποιος αθλητής
Θαλάσσια περιοχή Αντικυθήρων
340 π.Χ. – 330 π.Χ.

- Είναι ο αρχαιότερος, πολυσύνθετος αστρονομικός φορητός υπολογιστής, με τον οποίον προσδιορίζονταν οι θέσεις του Ήλιου, της Σελήνης και, πιθανότατα, των πέντε γνωστών κατά την αρχαιότητα πλανητών του Ερμή, της Αφροδίτης, του Άρη, του Δία και του Κρόνου. Επίσης, χρησιμοποιούνταν για την

πρόβλεψη των εκλείψεων του Ήλιου και της Σελήνης, για την τήρηση ενός πολυετούς ημερολογίου με μεγάλη ακρίβεια, καθώς και για τον προσδιορισμό του χρόνου τέλεσης των Πανελληνίων Αγώνων που πραγματοποιούνταν στην Ολυμπία, στους Δελφούς, στη Νεμέα, στα Ίσθμια και στη Δωδώνη.

Η κατασκευή του ανάγεται στο β' μισό του 2ου αι. π.Χ.. Η τεχνολογία του, η οποία παραπέμπει στους διαδόχους του Αρχιμήδη και τη Σχολή του Ποσειδωνίου στη Ρόδο, είναι αποτέλεσμα της ανάπτυξης της φιλοσοφίας και των θετικών επιστημών, που είχε συντελεστεί στον ελλαδικό χώρο μέχρι εκείνη την εποχή, και στηρίχθηκε σε γνώσεις της Ελληνιστικής Εποχής (αστρονομικές σταθερές, μηχανικό σχεδιασμό και χρήση των επικυκλικών οδοντωτών τροχών). Ο Μηχανισμός αποτελεί μαρτυρία για την αστρονομική, μαθηματική και μηχανική ιδιοφυΐα των αρχαίων Ελλήνων στα μέσα του 2ου αι. π.Χ.

B.

Μηχανισμός των Αντικυθήρων
Θαλάσσια περιοχή των Αντικυθήρων
β' μισό του 2ου αι. π.Χ (150 π.Χ - 100 π.Χ)

- Από το κύτος του πλοίου με τη μολύβδινη επένδυση στο εξωτερικό του και άλλα εξαρτήματα από τον εξοπλισμό του (σύστημα παροχέτευσης νερού από το κύτος, μετρητές-ανιχνευτές βυθού κλπ.), από τα σωζόμενα λείψανα –αλλά και το φορτίο του- προκύπτει, ότι το πλοίο ήταν φορτηγό εκτιμώμενης χωρητικότητας 300 τόνων. Επίσης ανασύρθηκαν αντικείμενα που ήταν στην υπηρεσία του πληρώματος και των επιβατών του (π.χ. αγγεία, λυχνάρια, παιχνίδια), τα οποία ανακαλούν την καθημερινότητα και τις συνήθειές των ανθρώπων του πλοίου.

Γ.
Τμήματα από το πλοίο του ναυαγίου
των Αντικυθήρων
Θαλάσσια περιοχή των Αντικυθήρων
75-50 π.Χ

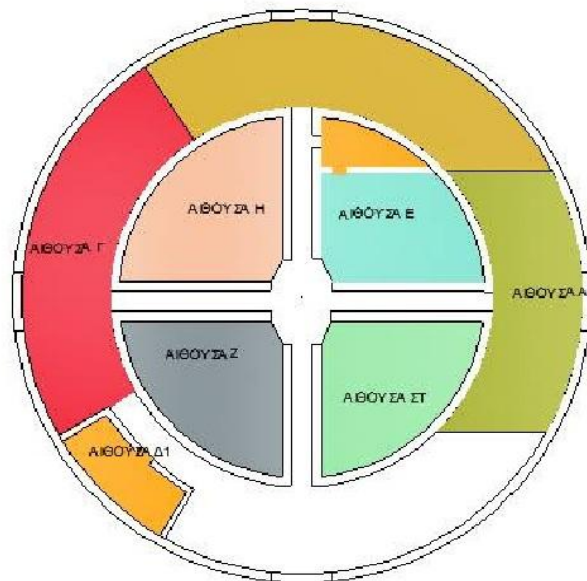
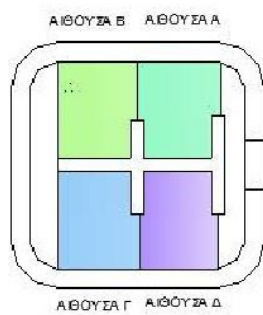
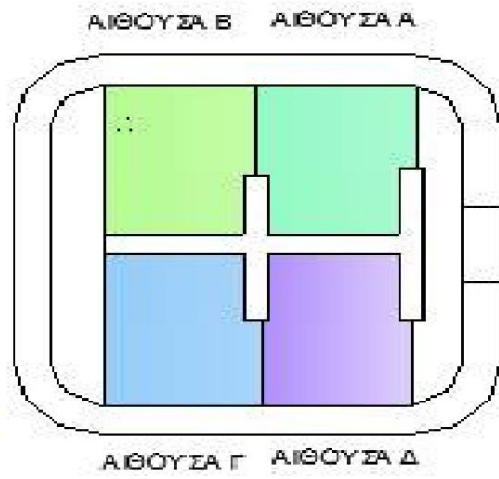

- Έχουν ανελκυστεί 23 αμφορείς με προέλευση το Ανατολικό Αιγαίο (Ρόδος, Κως, Έφεσος) και την Αδριατική. Πιστεύεται ότι με τους πρώτους μεταφέρονταν προϊόντα προς εμπορία, όπως κρασί, λάδι και

αλίπαστα τρόφιμα, ενώ οι δεύτεροι ανήκαν στο μόνιμο εξοπλισμό του πλοίου και κάλυπταν τις ανάγκες του πληρώματος

Δ.
Αμφορείς
Θαλάσσια περιοχή των Αντικυθήρων
α' μισό 1ου π.Χ

- Η αίθουσα Δ αποκτά θεατρικότητα με δραματική αφήγηση σε μια προσπάθεια απόδοσης της πραγματικότητας.
- Ο έφηβος των Αντικυθήρων βρίσκεται σε κεντρικό σημείο της αίθουσας κοντά στην είσοδο- έξοδο της αίθουσας Γ.
Ως δραματικό πρόσωπο της αφήγησης και μόνος μάρτυρας των γεγονότων προσπαθεί να εξιστορήσει στους επισκέπτες τα γεγονότα.
Το κακό που συνέβη και παρέμεινε άγνωστο έως τώρα και η ανεκτίμητη αξίας πολιτιστικής κληρονομιάς που ήρθε στο φώς από τον βυθό της θάλασσας.
- Φυσική αναπαράσταση του ναυαγίου δεσπόζει στην αίθουσα με τμήματα από το ξύλινο πλοίο του ναυαγίου, αγγεία και αμφορείς να κείτονται στην άμμο παραπέμποντας τον επισκέπτη σε υποβρύχιο ταξίδι.
- Κατευθυνόμενοι προς την έξοδο – είσοδο της αίθουσας Δ , η πολιτιστική αναπαράσταση ολοκληρώνεται με τον μηχανισμό των Αντικυθήρων.
Έκθεμα τεράστιας πολιτιστικής σημασίας , τόσο σε εθνικό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο. Είναι τοποθετημένο σε περίοπτη θέση διάφανης κατασκευής και προθήκης.
- Την πολιτιστική αφήγηση συμπληρώνει ο σκούρος μπλε φωτισμός με τα εφέ κύματος και τον ήχο της θάλασσας.
- Δημιουργείται η ψευδαίσθηση υποβρύχιου θαλάμου.
- Τα επεξηγηματικά κείμενα και οι λεζάντες διατηρούν τον χαρακτήρα των προηγούμενων αιθουσών.
- Τα εκθέματα αυτής της αίθουσας αποτελούν αντίγραφα.

ΓΥΑΛΙΝΗ ΡΟΤΟΝΤΑ

Για την κάλυψη των υπολοίπων αναγκών του μουσείου γίνεται δυνατή η μη πακτωμένη κατασκευή ενός ανεξάρτητου χώρου, ικανού να φιλοξενήσει τους χώρους έκδοσης εισιτηρίων, το πωλητήριο, τη βιβλιοθήκη, το χώρο αναψυχής (cafe), τις αποθήκες, τα γραφεία του προσωπικού, τις τουαλέτες, καθώς και τον χώρο εκδηλώσεων και αίθουσα προβολής.

Γίνεται λόγος για μια μη πακτωμένη γυάλινη κατασκευή 250 τ.μ. με διάμετρο 18 μ. και ύψους 5 μέτρα, σε μορφή ροτόντας.

Πρόκειται για μια μη μόνιμη κατασκευή η οποία δε θα είναι πακτωμένη στο έδαφος και θα μπορεί να αποσπαστεί και να μετακινηθεί χωρίς να επηρεάζει τη δομή του εδάφους.

Η εξωτερική επιφάνεια του κτιρίου θα είναι από γυαλί ώστε να υπάρχει αλληλουχία στον εξωτερικό και εσωτερικό χώρο. Θα προκύπτει άμεση θέαση και σύνδεση.

Η γυάλινη ροτόντα θα αποτελείται από τέσσερις αίθουσες και μια ενιαία κυκλική διαμετρική διαδρομή, όπου δεν υπάρχουν πόρτες και χωρίσματα και πορεία καθίσταται ελεύθερη.

Αρχικά, θα διαθέτει τέσσερις εξόδους-εισόδους, δύο κύριες και δύο εξόδοι κινδύνου. Στο εσωτερικό του κτιρίου οι αίθουσες διαχωρίζονται από τέσσερις εισόδους – εξόδους.

Από την πλευρά της εισόδου στον χώρο του Ποντικόκαστρου θα προκύπτει η πρώτη που θα υποδέχεται τον επισκέπτη στο χώρο υποδοχής και έκδοσης εισιτηρίων, η αίθουσα Α.

Στην υποδοχή και το χώρο έκδοσης εισιτηρίων, ο επισκέπτης μπορεί να ενημερωθεί από το προσωπικό για την κατεύθυνση που θέλει να ακολουθήσει παρέχοντάς του και έναν οδηγό με την κάτοψη και τις πιθανές διαδρομές. Στη συνέχεια, καταβάλλει το αντίστοιχο αντίτιμο του εισιτηρίου ώστε να μπορεί να ξεναγηθεί στην έκθεση του μουσείου προσκομίζοντας το απόκομμά του κατά την είσοδό του στο χώρο.

Ο επισκέπτης αφού εισέλθει στο χώρο μπορεί να ακολουθήσει τρεις κατευθύνσεις.

Από τη δεξιά κατεύθυνση θα συναντήσει την αίθουσα Β, στην οποία βρίσκεται η βιβλιοθήκη και ο χώρος μελέτης. Σε αυτή την αίθουσα ο επισκέπτης μπορεί να περιηγηθεί στο διαδίκτυο μέσω ηλεκτρονικών υπολογιστών, να ανατρέξει στα ράφια της βιβλιοθήκης για μελέτη και έρευνα, ακόμα και να χρησιμοποιήσει το χώρο για την ολοκλήρωση δικής του εργασίας.

Η βιβλιοθήκη διαθέτει βιβλιογραφίες από δωρεές του Δήμου και ιδιωτών.

Στη συνέχεια ακολουθεί η αίθουσα Γ, ο χώρος αναψυχής και το πωλητήριο. Εδώ ο επισκέπτης μπορεί να απολαύσει το ρόφημά του ή κάποιο μικρογεύμα με θέα το απέραντο γαλάζιο και το Ποντικόκαστρο.

Από το πωλητήριο ο επισκέπτης μπορεί να αγοράσει αναλυτικό οδηγό της έκθεσης, ενημερωτικά φυλλάδια με την ιστορία της αρχαίας Φειάς και του Ποντικόκαστρου, μικρές αναπαραστάσεις του Ποντικόκαστρου σε μορφή μαγνήτη ή κεραμικής κατασκευής.

Συνεχίζοντας την κυκλική διαδρομή κατευθυνόμαστε προς την αίθουσα Δ1 στους χώρους υγεινής.

Χώροι ανδρών και γυναικών καθώς και ατόμων με κινητικά προβλήματα κατάλληλα διαμορφωμένοι.

Τέλος, ακολουθώντας την ίδια πορεία ο επισκέπτης καταλήγει στην αίθουσα Α.

Από εκεί, όπως και σε κάθε αίθουσα υπάρχει είσοδος που οδηγεί στο εσωτερικό της ροτόντας. Εκεί ο επισκέπτης θα συναντήσει άλλες πέντε αίθουσες.

Η αίθουσα Ε αποτελεί το χώρο εργασίας του επιστημονικού προσωπικού, στον οποίο δεν επιτρέπεται η είσοδος στο κοινό. Το ίδιο συμβαίνει και με την αίθουσα ΣΤ, την αποθήκη.

Ωστόσο ελεύθερη είναι η είσοδος στις αίθουσες Ζ και Η, όπου απευθύνονται αποκλειστικά στο κοινό.

Η αίθουσα Ζ αφορά τις εκδηλώσεις. Εκδηλώσεις κάθε τύπου μπορούν να πραγματοποιηθούν σε αυτή την αίθουσα αν και ο κύριος ρόλος της προορίζεται για μουσειοπαιδαγωγικά προγράμματα. Η αίθουσα Η είναι αίθουσα προβολής. Δομημένα αμφιθεατρικά, θα προβάλλονται σε αυτήν ντοκιμαντέρ που θα αναφέρονται στην ενάλια αρχαιολογία, στις θεματικές των αιθουσών καθώς και στην ιστορία της αρχαίας Φειάς και του Ποντικόκαστρου.

Να σημειωθεί ότι ο επισκέπτης για να εισέλθει στο χώρο της γυάλινης ροτόντας δεν χρειάζεται έκδοση εισιτηρίου.

Με την έκδοση εισιτηρίου ο επισκέπτης μπορεί να ξεναγηθεί στο χώρο του μουσείου.

Τα έσοδα από το πωλητήριο και το εισιτήριο αποτελούν έσοδα του μουσείου.

ΤΙΜΟΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

Ενδεικτική τιμή εισιτηρίου: 5 ευρώ

Ευπαθείς κοινωνικές ομάδες (άνεργοι, φοιτητές κ.α.) : 3 ευρώ

Ειδικές τιμές σε σχολεία και ομαδικές επισκέψεις

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Για την υλοποίηση της παραπάνω πρότασης κρίνεται απαραίτητη η ανεύρεση οικονομικών πρακτικών.

Μελετώντας την ιστορικότητα του χώρου και αξιολογώντας την πρόταση εκμετάλλευσης και ανάδειξης του μνημείου κρίνεται εφικτή η ιδέα συμμετοχής της παραπάνω πολιτιστικής αναπαράστασης στην εκπόνηση επιχειρησιακού σχεδίου για την ολοκληρωμένη χωρική επένδυση διαδρομής πολιτιστικού τουρισμού στην Ηλεία, μέσω του ΔΙΑΖΩΜΑΤΟΣ.

Το ΔΙΑΖΩΜΑ έχει ως στόχο την ανάδειξη πολιτιστικών χώρων, την εξεύρεση πόρων και την ένταξή τους στην καθημερινότητα μας.

Βρίσκεται σε ισχύ από τις 8 Ιουλίου του 2008. Είναι Σωματείο πρότυπο ως προς τη λειτουργία του, τη διαφάνεια της οικονομικής του διαχείρισης, την αποτελεσματικότητα των ενεργειών του, την επίτευξη των στόχων του.

Το σωματείο, αξιοποιώντας τα αποτελέσματα της απόλυτης συνέργειας μεταξύ πολιτών, φορέων, θεσμών, χορηγών και ευρωπαϊκών χρηματοδοτικών προγραμμάτων, σχεδιάζει και προτείνει την υλοποίηση νέων προγραμμάτων, στόχος των οποίων είναι αφ' ενός η συντήρηση και αποκατάσταση των μνημείων, αφ' ετέρου η σύνδεσή τους με την αειφορία και τη βιώσιμη ανάπτυξη. Πρόκειται για Προγράμματα Πολιτιστικών Διαδρομών & Αρχαιολογικών πάρκων, τα οποία σταδιακά επεκτείνονται σε όλες σχεδόν τις Περιφέρειες της χώρας μας.

Στις 19-01-2015 εντάσσονται τρεις Αρχαιολογικοί χώροι της Ηλείας (Ηλιδα - Αρχ. Ολυμπία - Πλατανιά) μαζί με τα άλλα εννέα Αρχαιολογικά Σημεία, κατά μήκος της Ολυμπίας Οδού, σε ένα ενιαίο Πρόγραμμα Αξιοποίησης και Ανάπτυξης.

Η Πολιτιστική Διαδρομή που προτείνεται θα έχει ως επίκεντρό της τους αρχαιολογικούς χώρους που βρίσκονται κατά μήκος της Ολυμπίας Οδού και πιο συγκεκριμένα: τα Ίσθμια, την αρχαία Κόρινθο, τη Σικυώνα, την Αιγείρα, την Κερύνεια, την Κλειτορία, το Λεόντιο, την Ήλιδα και την Πλατιάνα, καθώς και τρία αρχαιολογικά πάρκα: της Ελευσίνας, της Πάτρας και της Ολυμπίας. Παράλληλα, θα περιλαμβάνει και τα αρχαία θεατρικά οικοδομήματα που βρίσκονται στους παραπάνω χώρους: Τελεστήριο Ελευσίνας, Αρχαίο Θέατρο Ισθμίας, Θέατρο Αρχαίας Κορίνθου, Αμφιθέατρο Αρχαίας Κορίνθου, Ωδείο

Αρχαίας Κορίνθου, Θέατρο Σικυώνας, Θέατρο Αιγείρας, Θέατρο Αρχαίας Κερύνειας, Θέατρο Αρχαίου Κλείτορα, Θέατρο Λεοντίου, Ωδείο Πάτρας, Αμφιθέατρο – Στάδιο Πάτρας, Θέατρο Ήλιδας και Θέατρο Πλατιάνας

Πολιτιστική διαδρομή είναι ένα εξειδικευμένο και επώνυμο τουριστικό

προϊόν, το οποίο διαμορφώνεται με βάση ένα συγκεκριμένο συνεκτικό στοιχείο, αρχαιότητες, όπως π.χ. παρεμφερή στοιχεία της ίδιας περιόδου ή διαφόρων περιόδων ή ακόμη και ιστορικές διαδρομές, μύθοι κ.α. Στόχος των παραπάνω προγραμμάτων είναι να αποτελέσουν κινητήριο μοχλό για την ανάπτυξη μιας περιοχής, μιας ανάπτυξης που θα είναι βιώσιμη και οικονομικά και κοινωνικά και περιβαλλοντικά και ταυτόχρονα η συντήρηση και αποκατάσταση των μνημείων και η σύνδεσή τους με την αειφορία.

Έτσι λοιπόν και ο χώρος του Ποντικόκαστρου θα μπορούσε να ενταχθεί στη λίστα με τα μνημεία και τις πολιτιστικές διαδρομές της Ολυμπίας Οδού.

Οι στόχοι και οι προϋποθέσεις που επιδιώκεται να επιτευχθούν μέσω της ολοκλήρωσης του έργου του Ποντικόκαστρου έχουν κοινό όραμα με αυτών του ΔΙΑΖΩΜΑΤΟΣ.

Στόχοι μιας Διαδρομής είναι:

- Να προσελκύσει επισκέπτες στην συγκεκριμένη περιοχή.
- Να προσελκύσει νέες επενδύσεις.
- Να επιμηκύνει την τουριστική περίοδο.
- Εφόσον είναι δυνατόν να εξασφαλίσει πόρους για τη συντήρηση των αρχαιολογικών χώρων και μνημείων.

Προϋποθέσεις για την επιτυχία μιας πολιτιστικής διαδρομής:

i. Αξιοθέατα και συναφείς υποδομές: μνημεία, μουσεία, χώροι περιήγησης και υποδομές υποστήριξης αυτών προσπελάσιμες και συντηρημένες, κ.λ.π.

ii. Υποδομές σύνδεσης επί μέρους σημείων & περιήγησης: οδικό δίκτυο, μονοπάτια πεζοπορίας, ποδηλατόδρομοι, συγκοινωνίες, πεζόδρομοι, προσπελάσιμες και συντηρημένες,

iii. Επιχειρήσεις που προσφέρουν ποιοτικές υπηρεσίες, εμπλουτίζονται με καινοτόμες υπηρεσίες, και συμμετέχουν σε δίκτυο για την διαχείριση της διαδρομής

Τα ανωτέρω προτείνονται από πολλούς μελετητές, που έχουν ασχοληθεί με τον ελληνικό τουρισμό, έχουν συμπεριληφθεί στο νέο εγκεκριμένο κείμενο του Σ.Ε.Σ./Ε.Σ.Π.Α. 2014-2020, καθώς και στην πρόταση του Επιχειρησιακού Προγράμματος

Ανταγωνιστικότητα-Επιχειρηματικότητα-Καινοτομία

(ΕΠΑΝΕΚ),

συμπεριλαμβάνονται στις προτεραιότητες του Υπ. Τουρισμού για την νέα περίοδο 2014-2020. (<http://www.diazoma.gr>)

Το ΔΙΑΖΩΜΑ πέρα από τους δύο κρατικούς πυλώνες χρηματοδότησης (κρατικοί πόροι και πόροι προερχόμενοι από την Ευρωπαϊκή Ένωση - πρόγραμμα Ε.Σ.Π.Α.)

έχει ανοίξει τρεις νέες πύλες χρηματοδότησης που απευθύνονται:

- στην τοπική και περιφερειακή αυτοδιοίκηση που μπορούν να συνεισφέρουν οικονομικά μέσω προγραμματικών συμβάσεων με το Υπουργείο Πολιτισμού (Ν.3852/2010, άρθρο 100, ΦΕΚ 87/7.6.2010 Α').

- στις οικονομικές δυνάμεις της χώρας που μπορούν να γίνουν «Χορηγοί» μέσω του Χορηγικού Νόμου (Ν.3525/26.1.2007).
- στους πολίτες που μπορούν ως δωρητές να πάρουν μέρος στη μεγάλη προσπάθεια για την ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς, μέσω των ειδικών τραπεζικών λογαριασμών "κουμπάρδων" που ανοίγονται για κάθε μνημείο.

Λαμβάνοντας υπόψη την κοινή προσπάθεια του Υπουργείου Πολιτισμού, των Δήμων, των Περιφερειών, των Χορηγών και πολιτών- δωρητών, η υλοποίηση και η χρηματοδοτική κάλυψη του τεράστιου προϋπολογισμού των 3.950.000.€ φαντάζει εφικτή.

Έτσι λοιπόν η πρόταση δημιουργίας μουσείου Ενάλιας Αρχαιολογίας, καθίσταται βιώσιμη και αειφόρα, προστατεύοντας συντηρώντας και αναδεικνύοντας το πολιτιστικό σύνολο του Ποντικόκαστρου, μέσω του ΔΙΑΖΩΜΑΤΟΣ και κατατάσσοντας το στην πολιτιστική διαδρομή της Ολυμπίας Οδού.

Η πολιτιστική διαδρομή της Ολυμπίας Οδού
Τελεστήριο Ελευσίνας, Θέατρα Ισθμίας, Κορίνθου, Σικυώνας, Αργείας, Κερύνειας, Κλειτορίας, Λεοντίου, Στάδιο & Ωδείο Πατρών, θέατρα Ήλιδας, Αρχαίας Ολυμπίας, Πλατάνιας

ΑΝΑΛΥΣΗ SWOT

Για την ολοκλήρωση της μελέτης κρίνεται απαραίτητη η ανάλυση SWOT

Η ανάλυση SWOT είναι ένα εργαλείο στρατηγικού σχεδιασμού το οποίο χρησιμοποιείται για την ανάλυση του εσωτερικού και εξωτερικού περιβάλλοντος μίας επιχείρησης, όταν η επιχείρηση πρέπει να λάβει μία απόφαση σε σχέση με τους στόχους που έχει θέσει ή με σκοπό την επίτευξή τους.

Κατά την ανάλυση SWOT μελετώνται τα δυνατά (Strengths) και αδύνατα (Weaknesses) σημεία μίας επιχείρησης, οργανισμού ή και περιοχής, καθώς και οι ευκαιρίες (Opportunities) και οι απειλές (Threats) που υπάρχουν. (Στρατηγικό Μάρκετινγκ Β, Σιώμκος Γεώργιος, 2004)

Τα δυνατά και αδύνατα σημεία αφορούν το εσωτερικό περιβάλλον της επιχείρησης καθώς προκύπτουν από τους εσωτερικούς πόρους που αυτή κατέχει (π.χ. ικανότητες προσωπικού και στελεχών, ιδιότητες και χαρακτηριστικά της επιχείρησης, τεχνογνωσία, χρηματοοικονομική υγεία και ικανότητα να ανταποκριθεί σε νέες επενδύσεις, κλπ.).

Και επειδή σαν εργαλείο, η ανάλυση SWOT δεν αποτελεί πλήρη μελέτη ενός υπό εξέταση θέματος αλλά ένα χρήσιμο και συμπληρωματικό μέσο που βοηθά συχνά στην προκαταρκτική εξέταση και την εξαγωγή βασικών συμπερασμάτων θα αναφερθούν ενδεικτικά τα παρακάτω:

ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ / ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ	ΑΠΕΙΛΕΣ / ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ
ΜΟΝΑΔΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΕΝΑΛΙΑΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΣΥΝΥΦΑΣΜΕΝΟ ΜΕ ΤΟΝ ΑΕΙΦΟΡΟ ΟΡΙΖΟΝΤΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ	ΣΤΑΣΗ ΠΟΛΙΤΩΝ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΟΓΩ ΕΛΛΕΙΨΗΣ ΜΟΥΣΕΙΑΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΕΛΚΥΣΤΙΚΟΣ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΣ ΓΙΑ ΠΟΛΛΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	ΕΛΛΕΙΨΗ ΠΟΡΩΝ ΜΕ ΣΚΟΠΟ ΤΗΝ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΗΣ ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ
ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΜΟΥΣΕΙΟΛΟΓΙΚΗ – ΜΟΥΣΕΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΤΙΑΛΗΨΗ	ΥΠΟΨΙΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΩΝ ΜΟΥΣΕΙΑΚΩΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ
ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗ ΤΟΠΙΚΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΜΕ ΑΝΤΑΠΟΔΟΤΙΚΑ ΟΦΕΛΗ	ΜΕΤΑΤΡΟΠΗ ΕΜΠΟΡΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ ΣΕ ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΜΕΙΩΝΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΠΡΩΤΟΓΕΝΗ ΤΟΥ ΑΞΙΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Staniforth Mark - Nash Michael 2006, (eds) *Maritime Archaeology: Australian Approaches*, Springer, USA
- ΣΙΛΟ, ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΑΚΤΗ ΠΕΙΡΑΙΑ, μετατροπή του κτιρίου σε μουσείο ενάλιων αρχαιοτήτων, ΟΛΠ
- Antoine Bon 1969, *La Morée franque. Recherches historiques, topographiques archéologiques sur la principauté d'Achaïe (1205-1430)*
- «Πολιτιστική αναπαράσταση», Παπαγεωργίου Δημήτρης, Μυριβήλη Ελένη, Μπουμπάρης Νίκος, 2006
- ΜΑΡΙΑ ΤΡΑΤΣΕΛΑ, 2012, Ανάσκαμμα, Ανασκαφικό Περιοδικό
- *Η διεθνής προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς*, Ντόρα Ν. Κόνσολα, 1995)
- *Ενάλια προϊστορική αρχαιολογία*, Γιάννος γ. Λώλος, , Ιωάννινα 2011)
- *Στρατηγικό Μάρκετινγκ Β*, Σιώμκος Γεώργιος, 2004)

ΔΙΚΤΥΟΓΡΑΦΙΑ

- «Ενάλια», Ινστιτούτο Ενάλιων Αρχαιολογικών Ερευνών, <http://www.ienae.gr/index.php/ekdoseis> (12/12/2015)
- <http://www.yppo.gr> (20/04/2016), (13/01/2017)
- <http://www.ienae.gr> (12/12/2015)
- https://www.ucy.ac.cy/marelab/documents/Publications_/Xroniko_Sintirisi.pdf (02/04/2016)
- <http://odysseus.culture.gr> (03/03/2017)
- <http://www.winktravel.com/bodrum-museum>(16/06/2016)
- <http://www.maryrose.org> (10/06/2016)
- <http://www.namuseum.gr/object-month/2012/apr/apr12-gr.html>(10/06/2016)
- <http://www.naftemporiki.gr/story/960052/parousiasi-tou-mouseiou-enalion-arxaiotiton-sto-limani-tou-peiraia>(09/06/2016)
- <http://pylos.info/gr/aksiotheata-pylou/ekthesi-navagia-niokastro>(07/05/2016)
- <http://www.kastra.eu> (16/06/2016)
- http://users.uoi.gr/gramisar/prosopiko/lolos/enalia/10_Navagio_Irion.pdf (23/03/2016)
- <http://www.aima.iinet.net>. (22/03/2016)